

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1. Uppdrag och genomförande	10
1.1 Förändrad utbildning för den kommunala räddningstjänstens personal.....	10
1.2 Utredningens genomförande.....	10
2. Bakgrund och nuläge	12
2.1 Statens, kommunens och den enskildes ansvar för Skydd mot olyckor.....	12
2.2 Räddningstjänstens utveckling.....	14
2.3 Räddningstjänstens nuvarande utformning utifrån ett kommunalt perspektiv.....	16
2.4 Räddningstjänstens nuvarande utformning utifrån räddningstjänstlagen.....	16
2.5 Olycks- och skadeförebyggande verksamhet	17
2.6 Förberedelser för räddningsinsatser.....	18
2.7 Räddningstjänstens insatser	19
2.8 Skadornas art och omfattning	20
2.9 Räddningstjänstens personal.....	22
2.9.1 Ledning och ledarskap inom kommunal räddningstjänst	23
2.9.2 Kompetenskrav.....	24
2.10 Nuvarande utbildning	26
2.10.1 Nuvarande utbildningar för kommunal räddningstjänst	26
2.10.2 Kostnader för och finansiering av nuvarande utbildning.....	28
2.10.3 Övrig utbildning.....	29
2.11 Nuvarande utbildnings tillkomst och utveckling.....	32
2.11.1 Utredning om utbildningssystem 2000.....	35
2.11.2 Räddningsverksutredningen.....	36
2.11.3 Räddningsverkets interna utbildningsöversyn.....	38
2.11.4 Ändringar i räddningstjänstförordningens utbildningsbestämmelser.....	39
2.11.5 Distansutbildning.....	40
2.12 Utbildning i ett internationellt perspektiv.....	41
3. Förändrade förutsättningar för utbildning	43
3.1 Samhällsförändringar fram till 2010.....	43
3.1.1 Riskutvecklingen fram till 2010	44
3.2 Perspektivet Skydd mot olyckor.....	44
3.3 Kommunal räddningstjänst - bedömd utveckling fram till 2010.....	47
3.4 Ledarskap i framtiden.....	50

3.5 Jämställdhet i utbildningen.....	51
3.6 Framtida utbildningsvolymerna.....	53
3.7 Distansutbildning.....	54
3.8 Miljön allt viktigare.....	55
3.9 Den enskildes ansvar.....	57
3.10 Statens intressen.....	57
3.10.1 Kvalitetssäkrad räddningstjänstutbildning.....	57
4. Probleminventering - bedömning av förändrat utbildningsbehov	58
4.1 Framtida yrkesutbildning.....	58
4.2 Kompetenskrav för räddningstjänstpersonal i framtiden.....	59
4.2.1 Grundläggande kompetenskrav.....	60
4.2.2 Kompetenskrav för arbetsledning.....	61
4.2.3 Kompetenskrav för räddningschef.....	62
4.2.4 Kompetenskrav för att utföra tillsyn.....	63
4.3 Synpunkter angående behov av förändrad utbildning.....	63
4.4 Skydd mot olyckor i ett utbildningsperspektiv.....	65
4.5 Svenska Kommunförbundets seminarier.....	66
4.6 Utredningens bedömning.....	66
5. Överväganden och förslag	68
5.1 Allmänt.....	68
5.2 Framtida utbildning.....	69
5.3 Kostnader och finansiering.....	82
5.4 Behov av författningsstöd.....	85
5.5 Övriga förslag.....	85
5.6 Konsekvensbeskrivning.....	86
Bilaga 1 Definitioner.....	88
Bilaga 2 Räddningstjänstutbildning i andra länder.....	89
Bilaga 3 Lämnade synpunkter angående behov av förändrad utbildning.....	97
Bilaga 4. Exempel på ämnesområden inom Skydd mot olyckor.....	104
Bilaga 5 Exempel på utbildningarnas innehåll.....	108
Bilaga 6 Kostnadsberäkningar.....	113
Bilaga 7 Grundläggande högskolebehörighet.....	116
Bilaga 8 Förslag till författningsreglering.....	118

Sammanfattning

INLEDNING

Räddningsverket erhöll regeringens uppdrag att pröva behovet av förändrad utbildning av den kommunala räddningstjänstens personal i december 1999. Utredningsgruppen formades under januari månad 2000 och slutrapport ska enligt uppdraget lämnas senast den 15 september. Tillgänglig tid har varit kort vilket bland annat innebär att utredningens förslag om framtida utbildning är utformade på en övergripande nivå. För att utforma detaljerade kursplaner, antagningssystem, anpassa kompetensen hos utbildande personal m m återstår ett omfattande arbete innan utbildning i ett nytt system kan genomföras. Förändringen är beroende av att nödvändiga beslut fattas och Räddningsverket bedömer att utbildning enligt utredningens förslag tidigast kan påbörjas år 2003.

Den partssammansatta utredningen har funnit att nuvarande utbildningssystem som med smärre justeringar gällt sedan 1986 är i behov av modernisering och anpassning till andra yrkesutbildningar. I utredningsgruppen har företrädare för samtliga berörda fackliga organisationer, kommuner, Svenska Kommunförbundet och Räddningsverket deltagit. Utredningsgruppen är enig i sitt ställningstagande till behovet av förändring och till principerna för utformning av en ny utbildning.

BAKGRUND OCH NULÄGE

År 1874 kom den första rikstäckande brandstadgan. Brandmannayrket har således en 125-årig historia. Huvuddelen av räddningstjänsten i Sverige är ett kommunalt ansvar som för närvarande regleras i 1986 års räddningstjänstlagstiftning. Staten utövar tillsyn för att tillse att verksamheten bedrivs på ett effektivt sätt.

Enligt räddningstjänstlagen ska det i varje kommun finnas en räddningskår som svarar för kommunal räddningstjänst inom hela kommunens område. Hur räddningskåren ska organiseras bestämmer kommunen själv. Räddningstjänstens organisation m m ska redovisas i kommunens räddningstjänstplan. Obligatoriskt är att det ska finnas en räddningschef, en eller flera ställföreträdande räddningschefer och minst en räddningsstyrka.

Den kommunala räddningstjänstens personal består av cirka 6000 heltids- och cirka 11000 deltidanställda personer. Vid utgången av 1998 fanns i Sverige 746 brandstationer, dessa bemannades under dagtid av 3111 deltidstjänstgörande och 979 heltidstjänstgörande personer. 1998 genomfördes totalt 77079 räddningsinsatser. Varje insats föranleder utryckningar från en eller flera stationer. Totala antalet utryckningar var 94647 stycken.

Vid varje räddningsinsats ska det finnas en räddningsledare som leder insatsen.

De mest frekventa insatserna fördelades på följande sätt:

Automatlarm ej brand	29 248
Brand i byggnad	11 166
Brand i annat än byggnad	10 874 (skogs- och gräsbränder m m)
Andra bränder	8 380 (fordon, containers etc.)
Trafikolyckor	8 120
Utsläpp farliga ämnen	2 104
Drunkning	489

Enligt 7§ räddningstjänstlagen ska varje kommun svara för att åtgärder vidtas inom kommunen så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Kommunen ska också främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet. Totalt beräknas räddningstjänsterna inom landet ha avsatt 501 manår för detta arbete under 1998.

Utbildning och annan uppbyggnad av kompetens för räddningstjänstens personal ska utgå från de krav som yrkesrollen i sin helhet ställer. Nuvarande kompetenskrav utgår i huvudsak från arbetet vid räddningsinsatser och vid arbete inom förebyggande åtgärder mot brand. Detta avspeglar sig också i den utbildning som nu bedrivs. Denna utbildning utgörs av kompetensgivande utbildning till yrkets olika nivåer i nio kategorier; brandmänna- och brandförmansutbildning för hel- respektive deltidsanställd personal, brandmästarutbildning, förebyggandeutbildning för brandförmän och för brandmästare, förvaltningsutbildning för brandmästare, utbildning till brandingenjör och påbyggnadsutbildning för brandingenjörer.

Nuvarande utbildning har utvecklats som en följd av samhällsförändringar och förändrade krav på räddningstjänsten. Denna utveckling finns dokumenterad i ett antal utredningar genom åren, dels som fristående utbildningsutredningar dels i samband med översyner av räddningstjänstlagstiftningen och tidigare brandlagstiftningen. Grunddragen för den nuvarande utbildningen lades fast i propositionen 1984/85:161 om Ledningen av befolkningsskyddet och räddningstjänsten. Det utbildningssystem som inrättades 1986 gäller i huvudsak fortfarande, även om vunna erfarenheter och förändrade förhållanden har föranlett justeringar av utbildningens inriktning och innehåll.

Räddningsverksutredningen, SOU 1998:59, behandlade bl.a. utbildningsfrågor. Denna utredning har till delar legat till grund även för detta arbete.

FÖRÄNDRADE FÖRUTSÄTTNINGAR

Sedan nuvarande utbildningssystem infördes, har samhället förändrats. Sveriges medlemskap i den Europeiska Unionen och det internationella samarbetet i övrigt liksom utvecklingen av informationsteknologin har förändrat behovet av, och förutsättningarna för, utbildning. Miljöfrågor påverkar i dag alla verksamheter på ett sätt som inte förutsågs då nuvarande utbildning utformades 1986.

Allmänheten bör tillförsäkras en rimlig säkerhetsnivå i hela landet i förhållande till den lokala riskbilden. Statens och kommunernas ekonomiska situation medför omprövningar och prioriteringar vilket ställer nya krav på kompetenser hos utbildad personal och medför att ökade krav på effektivitet ställs på alla delar av den kommunala förvaltningen.

Under senare år har det blivit allt svårare att rekrytera deltidsanställd personal, särskilt i glesbygdskommuner. För att kunna ha kommunal räddningstjänst tillgänglig över hela landets yta är systemet med deltidsbrandkårer en nödvändighet, inte minst med hänsyn till ekonomiska realiteter.

Kravet på, och nödvändigheten av, en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män och mellan etniska grupper är i dag en realitet som också avspeglar sig i utbildningsfrågor.

Samhällsförändringar och riskutveckling medför att kommunala program för Skydd mot olyckor bör utformas. Utredningen har mot denna bakgrund tagit fasta på räddningstjänstens aktiviteter i säkerhetsarbetet, Skydd mot olyckor, i fem skeden: förhindra olyckor, vidta ska-

debegränsande åtgärder innan olycka inträffar, förbereda räddningsinsats, genomföra räddningsinsats samt vidta åtgärder efter insats. De olika skedena påverkar i hög grad varandra. Systematisk återföring av erfarenheter från en räddningsinsats är nödvändig för arbetet med att förhindra olyckor och påverkar planeringen inför, och genomförandet av, nästa insats.

Begreppet Skydd mot olyckor innebär en helhetssyn och en systematisk metodik att bedriva säkerhetsarbete på kommunal nivå. Detta redovisas i avsnitten 3.2 och 4.4. Skydd mot olyckor bör därför i hög grad påverka den framtida utbildningen av räddningstjänstens personal.

Räddningstjänsten är en kommunal verksamhet som är lokalt utformad och demokratiskt styrd. Det kommunala engagemanget och ansvaret för delar i Skydd mot olyckors fem skeden kan i grunden åvila annan förvaltning än räddningstjänsten. Det är dock naturligt, enligt vår mening, att räddningstjänsten, tillsammans med berörda förvaltningar, aktivt involveras i denna process på kommunal nivå.

Räddningstjänstens verksamhet att förhindra och hantera olyckor bör utformas så att den passar mot den enskilde medborgarens behov i olika riskmiljöer. Räddningstjänsten ska därför anpassas till varje kommuns behov. Detta behov ska också avspeglas i utbudet av tillgänglig utbildning.

Samhällets riskutveckling och behovet av att betona den förebyggande verksamheten måste i framtiden beaktas i utbildningens utformning.

Stora olyckor och störningar i samhällssystem kommer att inträffa. I dessa sammanhang räcker inte den vardagliga utrycknings- och ledningserfarenheten. Särskild kompetens kommer att krävas för ledning av stora insatser i samverkan med flera aktörer.

Utvecklingen av IT m m möjliggör nya utbildningsmetoder såsom distansutbildning och möjligheter till simulerade utbildningsmoment.

PROBLEMINVENTERING

Framtida yrkesutbildning handlar om ett livslångt lärande och ställer andra krav på utbildningsutbud, tillgänglighet och form för undervisning än vad vi hittills varit vana vid. Behov av fort- och vidareutbildning kommer sannolikt att öka. Höjda kompetenskrav ställer nya och större krav på utbildningsanordnare och på utbildningens innehåll.

En central fråga för framtiden blir möjligheten att rekrytera deltidsanställda brandmän. Ett flexibelt utbildningssystem med möjlighet att utsträcka utbildningen över längre tid, genomföra skolbunden utbildning i korta block samt bedriva delar av utbildningen lokalt bör bidra till att underlätta denna rekrytering.

Kravet på kompetens för att uppfylla fordringarna i den framtida räddningstjänsten är avgörande för behovet av utbildning. Skydd mot olyckor är betydligt vidare i sin omfattning än räddningstjänstbegreppet. Räddningstjänstpersonalens utbildningsnivåer bör också vara i paritet med andra jämförbara yrken, bland annat av skälet att främja personlig utveckling och möjliggöra framtida karriärväxlingar inom yrket och eventuellt till andra yrken.

Som tidigare angetts är den nuvarande yrkesutbildningen inom kommunal räddningstjänst i huvudsak inriktad på arbetet med att förbereda och genomföra räddningstjänstinsatser. För att

kommunerna ska kunna nyttja den resurs som räddningstjänsten utgör, krävs en betydligt bredare utbildning inom Skydd mot olyckors övriga tre skeden: förhindra olyckor, vidta skadebegränsande åtgärder och åtgärder efter insats. Kompetenskraven för vissa funktioner/yrken har beskrivits i denna rapport.

Dagens utbildning inom räddningstjänstområdet är till stor del erfarenhetsbaserad och till ganska ringa del baserad på forskning eller kunskap om ändrade omvärldsförhållanden. Vi ser inte att det finns något motsatsförhållande mellan dessa båda baser för kunskap. I ett praktiskt yrke, som brandmannens till stora delar är, krävs att båda kunskapsbaserna nyttjas i utbildningen och i yrkesverksamheten.

Utbildningssystemet bör utformas så att det kan hantera behovet av utbildning under hela yrkeslivet, såväl grundutbildning som fortbildning och vidareutbildning. Detta talar för ett flexibelt, blockindelad utbildningssystem med valmöjligheter som medger anpassning till det kommunala utbildningsbehovet.

Framtida kommunala program för Skydd mot olyckor kommer att kräva fler yrkesområden än räddningstjänstens traditionella. Det är inte givet att all kompetens inom Skydd mot olyckor ska finnas inom räddningstjänstförvaltningen. Ett kommunalt arbetslag för Skydd mot olyckor kan vara sammansatt av personal från flera förvaltningar. Även denna personal ska ha möjlighet att tillgodogöra sig delar av utbildningen inom området.

ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

Utredningen har i sin prövning funnit att det föreligger behov av att förnya och förändra utbildningen för den kommunala räddningstjänstens personal.

För att fylla behovet av ett livslångt lärande och utveckling under hela yrkeslivet krävs ett system av grund-, fort- och vidareutbildning. Till alla utbildningar ska enskilda personer kunna antas och bekosta egen utbildning utan krav på anställning. Detta innebär också behov av tydliga inträdeskrav för att antas till utbildning.

Utredningen har funnit att det av praktiska skäl inte är möjligt att helt likställa utbildning för hel- och deltidsanställd personal enligt tanken "ett yrke - en utbildning". Utbildningarna ska dock ge samma kompetens för insatser vid t ex bostadsbrand, trafikolycka och skogsbrand. Utbildningssystemet ska också möjliggöra övergång mellan del- och heltidskarriär och därvid ge möjlighet att tillgodoräkna genomgången utbildning och vunnen yrkeserfarenhet.

Den totala utbildningsvolymen omfattar, enligt vår beräkning, 1730 personer år 2003 fördelat på olika utbildningar. Delar av utbildningen lämpar sig väl för ett flexibelt utbildningssystem, där skolbunden utbildning varvas med distansutbildning eller annan flexibel utbildningsform. Användning av IT- och andra hjälpmedel är särskilt lämplig för delar av den teoretiska utbildningen. Vissa delar kan också genomföras som lokal eller regional utbildning.

Dagens brandingenjörsutbildning fyller väl behovet av brandteknisk kompetens inom räddningstjänsten. En integrering av nuvarande utbildning vid högskola och påbyggnadsutbildning bör ske. Denna utbildning ger formell kompetens att verka som räddningschef och räddningsledare samt att utföra kommunal tillsyn enligt såväl räddningstjänstlagen som lagen om brandfarliga och explosiva varor.

Utredningen föreslår att grundutbildning för heltidsanställning genomförs som en studiemedelsberättigad tvåårig eftergymnasial utbildning. Utbildningen inriktas på hela området Skydd mot olyckor. Av utbildningen är två tredjedelar skolbunden och en tredjedel utgörs av praktiktjänstgöring vid bl.a. kommunal räddningstjänst. Godkänd utbildning ger behörighet till heltidsanställning i kommunal räddningstjänst.

Grundutbildning för personal med deltidspanställning föreslås genomföras som en åtta veckor lång utbildning, föregången av två veckors preparandkurs. De åtta veckorna genomförs som 5 olika block varav tre block, om sammanlagt 5 veckor, utgör skolbunden utbildning och två block utgörs av flexibel utbildning. Denna utbildning kan vid behov utsträckas under en period om två år, för att underlätta ledighet från huvudanställning. Möjligheten att i utbildningen välja bort rökdykning ska finnas för de räddningstjänster där rökdykning inte utförs. Dessutom kan den flexibla utbildningen anpassas till respektive kommuns specifika behov. Genomförd och godkänd fullständig kurs ger behörighet till deltidspanställning i kommunal räddningstjänst.

Utbildning för räddningsledare med heltidsanställning föreslås genomföras som en 2-3 veckor lång utbildning inriktad på räddningsledarens ansvar och befogenheter samt lednings- och stabsarbete. Denna utbildning ses som en vidareutbildning utifrån den bas som erhållits under den två-åriga grundutbildningen och är därför kortare än motsvarande utbildning för deltidspanställda.

Räddningsledare med deltidspanställning föreslås utbildas i en sju veckor lång kurs, som vidareutbildning efter grundutbildning för deltidspanställda. Även denna utbildning är blockindelad och varvad mellan skolbunden och flexibel utbildning samt kan vid behov utsträckas till att genomföras under en två-årsperiod.

För rollen som tillsynsförrättare föreslås en blockindelad utbildning som förutom teknik och metodik i tillsynsarbetet specialinriktas mot tillsyn enligt räddningstjänstlagstiftningen, Sevesolagen samt lagen om brandfarlig och explosiv vara. Till denna utbildning ska personer med annan lämplig bakgrund än kommunal räddningstjänst kunna antas.

För övrig fort- och vidareutbildning föreslås en utbildning, indelad i block, om 2-6 veckor som kan genomföras vid Räddningsverkets skolor, vid högskolor eller av andra utbildningsanordnare. Utredningen har i rapporten som exempel angett ett antal "program" som utifrån den enskilda kommunens behov, kan ge behörighet till vissa befattningar.

Övergripande mål, utbildningsform, innehåll i utbildningen, inträdeskrav och behörighet efter genomgången utbildning redovisas utförligare i avsnitt 5.2.

Kompletteringsutbildningar måste anordnas för personal med äldre utbildning. Det är angeläget att utforma behörighetsregler i det nya utbildningssystemet för denna kategori.

För att nå samverkans effekter och lägre total kostnader bör övervägas att Försvarens räddningstjänstutbildning genomförs av Räddningsverket.

MOTIV TILL FÖRÄNDRAD UTBILDNING

Föreslaget utbildningssystem är baserat på ett yrkesgränsöverskridande arbetssätt utifrån Skydd mot olyckor. Helhetssynen ger en utbildning där förebyggande arbete, räddningsinsatser och åtgärder efter räddningsinsatser balanseras. Genom en bredare utbildning kan räddningstjänstens personal, aktivt delta i verksamhetsutveckling. Föreslaget utbildningssystem underlättar karriärväxlingar inom och utom yrket och möjliggör individernas egna initiativ. Jämställdhet och möjligheten till etnisk mångfald vid rekrytering ökar. Rekrytering och utbildning av deltidsanställda, vilket är ett problem i flera kommuner, underlättas. Utbildningen för räddningsinsatser för hel- och deltidsanställd personal blir likvärdig. Både föreslagna grundutbildningar och fort- och vidareutbildningar i ett flexibelt system ger räddningstjänstens personal en högre kompetens.

Effekten förväntas bli ett säkrare samhälle med ett bättre totalt resursutnyttjande, högre kvalitet och effektivitet inom den kommunala räddningstjänstens verksamhetsområde.

KOSTNADER OCH FINANSIERING

För heltidsanställd personal och brandförman med deltidsanställning svarar staten i dag för kostnader avseende utbildningen medan kommunerna står för elevernas löner, resor, kurslitteratur samt kost och logi. Beträffande deltidsanställda brandmän finansierar staten elevernas löner, hemresor samt kost och logi.

Kommunernas kostnader för grundutbildning till heltidsanställning kommer med föreslagen studiemedelsberättigade utbildning att minska avsevärt. Kostnaderna för utbildning av deltidsanställd personal kan förväntas öka på grund av den utökade omfattningen av denna utbildning. Kommunernas kostnader för fort- och vidareutbildning relaterat till ett kommunanpassat kompetensbehov, särskilt för kommuner med heltidsanställd personal, bedöms komma att öka.

Med hänsyn till den föreslagna grundutbildningens längd behöver under en två-årsperiod utbildningar både i nuvarande och ett nytt utbildningssystem genomföras parallellt för att fortlöpa tillgodose behovet av utbildad personal.

Utredningens förslag om ett mer flexibelt utbildningssystem och delvis nya utbildningsformer innebär svårigheter att beräkna kostnader. Preliminära beräkningar visar dock att statens kostnader för föreslaget utbildningssystem ökar med cirka 30 miljoner kronor. Den största delen i denna kostnadsökning utgörs av den längre grundutbildningen till heltidsanställning samt förväntat större utbildningsvolym i den flexibla fort- och vidareutbildningen. Förslag till finansiering framgår av avsnitt 5.3

FÖRSLAG TILL FÖRFATTNINGSREGLERING

Denna utredning ska ligga till grund för utarbetande av de bestämmelser som krävs för att författningsreglera utbildningsverksamheten inom kommunal räddningstjänst. Reglering av denna verksamhet kan ske på olika nivåer; lag, förordning, föreskrifter, allmänna råd etc. Utredningen har inte tagit ställning till på vilket sätt denna reglering ska ske i förslagets olika delar. Utredningen ser det dock som angeläget att följande delar, inklusive behörighetsregler, i utbildningssystemet författningsregleras:

- Kompetenskrav för räddningsledare
- Kompetenskrav för tillsynsför rättare
- Kompetenskrav för räddningschef

- Kompetenskrav för hel- och deltidsanställning
- Uppdrag att genomföra utbildning
- Behörighet att antas till utbildning
- Övergångsbestämmelser

KONSEKVENSER

Genom att enskilda personer får möjlighet att själv söka utbildning före anställning på heltid ges yrket samma förutsättningar som andra yrken. Utbildningssystemet ger också ökade möjligheter till individuell utveckling och specialisering. För personal med deltidsanställning underlättas möjligheten att kombinera utbildning med ordinarie arbete. Dessutom kan genomgången utbildning tillgodoräknas vid inträde till utbildning för heltidsanställning.

Kommunerna får en ökad möjlighet att anpassa räddningstjänstpersonalens kompetens efter behov. Högre kompetens erhålls inom hela området Skydd mot olyckor. Jämställdhet och personell mångfald i organisationen främjas.

För samhället i stort innebär utbildningssystemet ett effektivt resursutnyttjande. Staten har ett intresse av att en rimlig säkerhetsnivå för den enskilde medborgaren upprätthålls. En bra utbildning för räddningstjänstens aktörer bidrar till detta.

De närmaste åren sker stora pensionsavgångar inom den kommunala räddningstjänsten. Detta gör det möjligt att snabbt erhålla effekt av den nya utbildningen.

1. Uppdrag och genomförande

1.1 Förändrad utbildning för den kommunala räddningstjänstens personal

Regeringen har genom beslut 1999-11-18, Fö1999/2626/CIV, uppdragit åt Räddningsverket att i samarbete med Svenska Kommunförbundet, kommuner och berörda fackliga organisationer pröva behovet av förändrad utbildning av den kommunala räddningstjänstens personal.

Utredningsdirektiven anger följande förutsättningar:

Utifrån genomförd analys och eventuellt behov av förändring ska ett förslag lämnas över den framtida utbildningens inriktning och organisation.

Förslaget ska kostnadsberäknas och förslag till finansiering ska redovisas.

Möjligheter till effektiviseringar i utbildningsverksamheten ska tillvaratas.

Förändringarna ska inte medföra ytterligare utgifter för staten jämfört med nuvarande utbildningssystem.

Om inte starka skäl talar för annat förutsätts räddningstjänstutbildningen liksom i dag i huvudsak bedrivas vid Räddningsverkets skolor.

Redovisningen av uppdraget ska kunna ligga till grund för att författningsreglera utbildningsverksamheten inom räddningstjänstområdet.

1.2 Utredningens genomförande

Inom Räddningsverket beslutade generaldirektören 2000-01-10 om ansvar och arbetets uppläggning i stort.

En utredningsgrupp, i vilken företrädare för de organisationer som angetts i regeringsbeslutet ingår, bildades. Utredningsgruppen har bestått av:

Ivar Rönnbäck, Räddningsverket, ordförande

Thord Eriksson, Svenska Kommunförbundet

Håkan Palling, Svenska Kommunförbundet

Sören Storm, Brandmännens riksförbund

Claes Thorell, Helsingborgs kommun

Lars-Gunnar Strandberg, Karlstads kommun

Lars-Erik Sundqvist, Storumans kommun

Arne Gustavsson, Svenska Kommunalarbetsförbundet

Lars Carlsson, Svenska Kommunaltjänstemannaförbundet

Torwald Snickars, Civilingenjörsförbundet

Ken Bergström, Ledarna

Sonja Eriksson, Räddningsverket

Elisabeth Söderberg, Räddningsverket

Lars Bjergestam, Räddningsverket, sekreterare

I utredningsgruppen har också Lars Thörn och Annika Falk, Svenska kommunalarbetsförbundet samt Anders Kimfors, Ledarna och Lars Fredholm, Räddningsverket deltagit.

Hela gruppen har sammanträtt åtta gånger. Första sammanträdet genomfördes den 21 januari och det sista den 31 augusti 2000.

Utredningsgruppens ledamöter har under arbetets gång förankrat utredningens förslag inom respektive organisation.

I enlighet med uppdraget lämnades en delredovisning till regeringen den 25 februari 2000.

Kontakt etablerades med den särskilde utredare som tillkallats med uppgift att lämna förslag till en reformerad räddningstjänstlagstiftning. Underlag från uppdraget att pröva behovet av förändringar i utbildningen lämnades fortlöpande under arbetets gång till lagutredaren. Arbetet har, utifrån givna direktiv, genomförts med strävan att förutsättningslöst pröva behovet av en förändrad utbildning.

2. Bakgrund och nuläge

2.1 Statens, kommunens och den enskildes ansvar för Skydd mot olyckor

Grunderna för fördelningen mellan enskilda och det offentliga av ansvar och uppgifter vad gäller åtgärder som syftar till att förhindra olyckor och begränsa skador kan beskrivas enligt följande:

- Myndigheterna ställer upp generella krav för säkerhetsnivåer inom olika områden, t ex brandskydd, trafik och vapenförvaring (på uppdrag av statsmakterna).
- Myndigheterna ansvarar för utbildning/övning och information inom verksamhetsområdet, anskaffning av materiel samt utveckling av metoder och materiel.
- Enskilda (fysiska och juridiska personer) vidtar åtgärder för att uppfylla de krav som myndigheterna formulerar (de juridiska personerna kan vara privata eller offentliga).
- Myndigheterna griper in när en olycka har inträffat och enskilda inte har förmåga att själva hindra eller begränsa skador på människor egendom eller i miljön.
- Enskilda ansvarar för återställning efter en skada på egendom och myndigheterna har ansvar och uppgifter när det gäller skador på miljö och människor.

Som regel kan enskilda framförallt göra det som krävs beträffande deras egendom eller verksamhet för att vidta *åtgärder som förhindrar olyckor* eller för att vidta *skyddsåtgärder*. När en olycka har inträffat är den enskildes insatser särskilt angelägna på ett tidigt stadium, när åtgärder i liten skala fortfarande går att vidta och de styrkor som den offentliga räddningstjänsten förfogar över ännu inte är på plats.

Som ett led i åtgärderna när en olycka har inträffat finns det, enligt räddningstjänstlagen, en skyldighet för den som upptäcker en brand eller en annan olycka, som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön, att om möjligt varna dem som är i fara och om det går tillkalla hjälp. Enskilda fysiska personer är, enligt räddningstjänstlagen, skyldiga att genom tjänsteplikt, efter anmodan av räddningsledare, medverka i räddningsinsatser. Ägare till byggnader och anläggningar eller verksamhetsansvariga kan ha skyldighet att hålla utrustning och i en del fall beredskap med personal. Den som leder en räddningsinsats har möjligheter att om det behövs i samband med insatsen göra ingrepp i annans rätt.

Det finns starka drivkrafter hos många människor att skydda sig i eget intresse. Både hushåll och företag har ofta förmåga att vidta åtgärder för att förhindra olyckor eller vidta skyddsåtgärder. De enskildas intresse och ansvar omfattar dock inte verksamhetsområdet i sin helhet, varför det offentliga här har ett ansvar och en viktigt uppgift.

Avgörande för enskildas möjligheter att ekonomiskt skydda sig är att försäkringsgivarna erbjuder avtal om ersättningar för de allra flesta slag av skador vid olyckor. I avtalen ingår normalt föreskrifter med krav på åtgärder från försäkringstagarnas sida. Företag söker ibland även genom överenskommelser om frivilliga åtgärder inom den egna branschen minska riskerna för skador eller begränsa verkningarna av de olyckor som inträffar. Fördelningen av

ansvar och uppgifter mellan enskilda och det offentliga har med andra ord också en ekonomisk sida och försäkringsgivarna har en roll inom verksamhetsområdet. Även ideella organisationer har en viktig roll framförallt genom att påverka enskilda att vidta åtgärder för att skydda sig mot olyckor och deras konsekvenser.

Hushållningen med resurser är huvudmotivet för den uppdelning av ansvar och uppgifter som har skett mellan stat och kommun och inom den statliga verksamheten mellan olika myndigheter. Ansvars- och uppgiftsfördelningen innebär i detta perspektiv att:

- Kommunerna ansvarar för och utför åtgärder på den lokala nivån, reglerar t ex markanvändningen, så att kraven på hälsa och säkerhet blir tillgodosedda, kontrollerar att enskilda fullgör sina skyldigheter (t ex genom brandsyn på företag) och genomför insatser som ska begränsa skadorna vid de olyckor som inträffar. Dessutom ansvarar kommunerna för viss utbildning.
- Det kommunala ansvaret för räddningstjänst regleras i räddningstjänstlagstiftningen. Räddningstjänsten kan ses som en demokratiskt styrd lokal nytting för människor som bor eller vistas i en kommun. Huvuddelen av räddningstjänsten i Sverige är ett kommunalt ansvar.
- Staten anger genom användning av lagstiftnings- och finansmakten målen för medborgarnas säkerhet d.v.s. formulerar säkerhetskraven, ställer upp de övergripande målen samt fördelar ansvar, uppgifter och befogenheter samt resurser mellan statliga myndigheter, kommuner och enskilda.
- Staten ansvarar för tillsyn av viss statlig och den kommunala verksamheten och ansvarar för åtgärder som fordrar särskilda resurser eller speciellt kunnande som kommunerna svårtligen kan hålla. Staten ansvarar också för åtgärder som i allmänhet inte går att hänföra till en bestämd kommuns geografiska område. Dessutom ansvarar staten för viss utbildning samt bidrar till utveckling av metoder och materiel.

Staten ska vidare i särskilda fall ta över ansvaret för den kommunala räddningstjänsten samt ge ersättning till kommunerna för stora och kostnadskrävande räddningsinsatser eller saneringsåtgärder.

Strävandena att utveckla kunnandet inom olika områden och att utnyttja de befintliga resurserna innebär att uppgifterna *inom den statliga verksamheten* fördelats mellan en rad olika myndigheter. Det gäller framför allt åtgärder som syftar till att förhindra olyckor samt skyddsåtgärder. Alla statliga myndigheter - även de som inte har ett i lagstiftningen särskilt reglerat ansvar - är skyldiga att medverka i kommunal och statlig räddningstjänst.

Det bör också konstateras att den som har ansvar för att en uppgift utförs inte alltid är den som betalar. Enskilda kan betala för offentliga åtgärder/insatser genom *polluter paysprincipen*. Denna princip är antagen inom OECD och innebär att den som genom ett utsläpp orsakar en förorening ska stå för kostnaderna för samhällets åtgärder.

EU har antagit ett direktiv (96/82/EG) om åtgärder avsedda att förebygga och begränsa följderna av allvarliga olyckor med farliga ämnen, det s.k. *SevesoII-direktivet*. Detta är implementerat genom lag om åtgärder för att förebygga och begränsa allvarliga kemikalieolyckor.

Staten ska ge kommunerna underlag för vilka åtgärder som fordras på kommunal nivå för verksamhet under höjd beredskap. Underlaget ska bestå av övergripande mål och andra planeringsförutsättningar samt rådgivning. Staten ska också följa upp resultatet av kommunernas beredskapsåtgärder samt beredskapsläget.

Verksamheten på lokal nivå inom funktionen vid höjd beredskap har genom lagen om civilt försvar (1994:1720) och ändringar i räddningstjänstlagen fullt ut blivit en *kommunal uppgift*. Det innebär bl.a. att kommunen ska planera för räddningstjänsten vid höjd beredskap och att ansvaret för personalförsörjningen och materielhanteringen ligger på kommunerna. Alla förberedelser för mobilisering ska utföras av kommunerna.

Enligt lagen om civilt försvar ska kommunerna verka för att beredskapsförberedelser för den civila verksamhet som bedrivs i kommunen av statliga myndigheter, landstinget, kyrkliga kommuner samt organisationer och företag ges en enhetlig inriktning och för att samverkan sker.

2.2 Räddningstjänstens utveckling

Brandmannayrket i Sverige har en lång förhistoria. De första yrkesbrandmännen värvades för 125 år sedan. De tidigare frivilliga krafterna tillsammans med de allmänna uppåden räckte inte till mot de bränder som allt oftare framstod som ett hot mot de växande samhällena. Därför organiserades yrkeskårer med speciell kompetens och ny teknik. Man vände sig till militären som hade kunskap om organisation och ledning samt var vana att utbilda och öva. Officerare anställdes för att bilda yrkeskårer. Brandsoldater värvades för några år i taget. All behövlig utbildning gavs i samband med yrkesutövningen. De soldater som antogs var mogna män med fullgjord militär grundutbildning.

Kårerna växte i takt med urbaniseringen och allt högre effektivitetskrav ställdes på brandkårerna. Självhushållning blev lösningen. Man anställde män med gedigna yrkeskunskaper från skilda områden. Bland dåtidens brandsoldater kunde man finna skomakare, skraddare, sadelmakare, tapetserare, murare, snickare, plåtslagare etc.

Synsättet liknar det som gällde för dåtidens sjönäring. Det gällde att inom brandkårerna liksom ombord på handelsfartygen utnyttja de skilda yrkeskunskaperna för att bli så självförsörjande som möjligt. Först efter anställning utbildades brandmännen under daglig övning i sitt nya yrke - brandmannayrket.

År 1874 kom den första rikstäckande brandstadgan. Den ersattes med en ny år 1923. De båda författningarna, hade många likheter vad gällde skyldigheter att organisera brandförsvaret, och reglera verksamheten i landets städer. 1923 års bestämmelser kom också att tillämpas i de större landskommunerna.

Under 1920, 30 och 40-talen blev det allt vanligare att anställa idrottsmän vid sidan av de yrkeskunniga hantverkarna. Dåtidens toppidrottsmän sökte och fick anställning vid brandkårerna. Brandmannayrket erbjöd goda träningsmöjligheter och ledighet för tävlandet. Yrkets popularitet ökade mycket under denna tid.

Med 1944 års lagstiftning ålades även landskommuner ”en ovillkorlig skyldighet att vidmakthålla ett betryggande brandförsvaret”. Skogsbrandförsvaret (som tidigare reglerats i en särskild lagstiftning och med egen organisation) samordnades med samhällets brandförsvaret i övrigt. Brandchefens ställning stärktes. Brandsyn skulle hållas och sotning verkställas i samtliga kommuner, även på landsbygden. Tillhörande brandstadga och de brandordningar som utfärdades hade mycket detaljrika bestämmelser.

Den nya brandlagstiftningen 1962 innebar lika bestämmelser för städer och landskommuner. Uppgifterna för brandförsvaret var i stort de samma som tidigare, nämligen att förebygga brand, släcka brand och i samband därmed rädda liv och egendom. Enligt 1962 års brandstadga var alla kommuner skyldiga att upprätta en brandordning. Där reglerades ytterligare bestämmelser för ordnande av brandförsvaret i kommunen. Dock sades att bestämmelserna inte ”skulle lägga onödigt tvång på allmänheten eller eljest görs obefogad inskränkning i den enskildes frihet”. Detaljerade brandskyddskrav i brandordning eller liknande föreskrifter ansågs inte längre nödvändigt.

Med 1974 års brandlag reglerades för första gången räddningstjänsten vid andra olyckor än bränder. I praktiken innebar denna förändring ingen större skillnad eftersom de kommunala brandkårerna redan tidigare genom kommunala beslut ingripit vid andra olyckor än bränder. Denna lag och brandstadgan från 1962 kom att gälla fram till 1986.

För att möta kraven på ökad effektivitet samlades föreskrifter om samhällets räddningstjänst i en lagstiftning, 1986. Därmed skulle det bli lättare att samverka och nyttja de resurser som fanns på olika håll i samhället. En förändring av principiell karaktär var att ansvaret för verksamheten flyttades från räddningschefen (tidigare brandchefen) till en eller flera kommunala nämnder. Det påtalades att kommunerna också skulle främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet än sådan som vara att hänföra till brandområdet, där man redan var skyldig att vidta erforderliga förebyggande åtgärder. De tidigare kommunala brandordningarna försvann och ersattes av räddningstjänstplaner. De nya planerna beslutades av kommunerna och behövde inte längre fastställas av länsstyrelserna. En stor förändring var ett nytt system för yrkesutbildning av personalen inom räddningstjänsten och sotningsverksamheten. Räddningsverket erhöll ansvaret för genomförandet och utbildningen fick en tydligare praktisk inriktning. Även deltidsanställda brandmän fick utbildning genom statens försorg, och brandingenjörsutbildningen blev en högskoleutbildning.

Brandmannayrket är starkt traditionsbundet och främst inriktat på operativ verksamhet. Förutom utryckning i samband med olyckshändelser utgör utbildning/övning, fysisk träning och underhållsarbete dominerande inslag i verksamheten. På senare år har också information och extern utbildning blivit allt vanligare. Sedan 1950-talet har en rad arbetstidsförkortningar genomförts för heltidsanställd personal.

Liksom övrig kommunal verksamhet har också räddningstjänsten under den senaste tioårsperioden utsatts för krav på besparingar och effektivisering av verksamheten.

Tendensen att rekrytera personer med hantverksutbildning höll i sig fram till 1990-talet. Inte längre för att bidra till kårernas självhushållning utan mer som en följd av att man sedan tidigare värderade män med viss arbetslivserfarenhet och värdering av praktiskt handlag.

Antalet hantverksutbildade inom räddningstjänsten minskar dock markant. Konkurrensen om de lediga platser som finns inom kommunal räddningstjänst är mycket stor, och yrkets popularitet håller i sig. Samtidigt upplever många att arbetstillfredsställelsen minskar hos redan anställda. Utvecklingsmöjligheterna i brandmannayrket upplevs som alltför begränsade.

2.3 Räddningstjänstens nuvarande utformning utifrån ett kommunalt perspektiv

Säkerhet och trygghet kan inte tas för givet utan skapas genom aktivt säkerhetsarbete i kommunen. Detta arbete syftar till att skapa säkerhet och trygghet för människor, verksamhet, miljö, egendom och ekonomi. Säkerhet och trygghet för människor som besöker, bor eller arbetar i en kommun är avgörande för välfärden (kommunens totala kvalitet) och därmed ett övergripande politiskt mål. Säkerhetsarbetet i kommunen kan delas upp i fyra delar:

- Internt skydd
- Räddningstjänst/Skydd mot olyckor
- Civilt försvar/svåra påfrestningar
- Brottsförebyggande arbete

Dessa kommunala ansvar är reglerade i olika lagar, förordningar och föreskrifter. Till exempel kommunallagen, lagen om civilt försvar, räddningstjänstlagen, plan och bygglagen, samt lagen om brandfarliga och explosiva varor.

Räddningstjänsten ingår i denna helhet och ska utifrån räddningstjänstlagen bidra till att kommunens övriga övergripande mål uppnås. Räddningstjänsten ska genom förebyggande arbete och insatser under och efter en olycka bidra till ett samhälle som är säkrare och tryggare för den enskilda människan att leva i, vidare som en part för att utveckla arbete med skydd och säkerhet i den kommunala verksamheten bidra till att skapa en säker och trygg kommun för alla som berörs av kommunens samlade verksamhet.

2.4 Räddningstjänstens nuvarande utformning utifrån räddningstjänstlagen

Enligt räddningstjänstlagen ska räddningstjänsten svara för räddningsinsatser vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser och hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljö. Varje kommun ska vidta åtgärder så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Kommunen ska också främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet. Räddningstjänsten ska således svara dels för operativ verksamhet, d.v.s. ingripa när en olycka redan inträffat, dels den förebyggande verksamhet, som i lagen beskrivs som brandsyn, sotning och kontroll av brandskyddet.

Enligt räddningstjänstlagen ska det i varje kommun finnas en räddningskår som ska svara för kommunal räddningstjänst inom hela kommunens område. Hur räddningskåren ska organiseras bestämmer kommunerna själva. Det enda som är obligatoriskt är att det ska finnas en räddningschef, en eller flera ställföreträdande räddningschefer och minst en räddningsstyrka. Kommunen har rätt att komma överens med en annan kommun om att ha en gemensam räddningskår. Det finns möjlighet att helt eller delvis överlåta räddningskårens arbetsuppgifter till en annan kommun. Man kan också välja att enbart överlåta uppgiften som räddningschef.

Vid varje räddningsinsats ska det finnas en räddningsledare som leder insatsen och bestämmer vilka styrkor och andra resurser som ska användas i det aktuella fallet. Inom kommunal räddningstjänst är räddningsledaren antingen räddningschefen själv eller någon som denne har

utsett. Om räddningsstyrkor från andra kommuner deltar i insatsen är det möjligt för räddningschefen att utse ett befäl i räddningskåren från en annan kommun till räddningsledare.

Enligt 21§ i räddningstjänstlagen ska det finnas en räddningstjänstplan för varje kommun. Av planen ska det framgå hur kommunens räddningstjänst är organiserad i stora drag och vilka resurser den har. Planen har flera syften varav ett väsentligt är att informera invånarna om hur räddningstjänsten fungerar. Av planen ska också framgå vilken kompetens som krävs för att vara befäl i räddningskåren, insatstider till kommunens olika delar, hur allmänheten ska varnas och informeras vid allvarliga olyckshändelser samt de kompletterande åtgärder som behövs för räddningstjänst under höjd beredskap.

Nuvarande lagstiftning innehåller inga nationella säkerhetsmål, men detta bör inte hindra enskilda kommuner att formulera egna mål för räddningstjänsten. År 1998 angav 230 kommuner att de fastställt mål för räddningskårens verksamhet och i 151 av dessa gör man regelbunden uppföljning. För 210 kommuner angavs att mål fanns fastställda för den förebyggande verksamheten. I 141 av dessa kommuner sker regelbunden uppföljning.

I slutet av 1999 ingick 71 av landets 288 kommuner i 20 olika kommunalförbund, vilket innebär att antalet förbund fortsatt att öka, från 9 under 1996, till 13 under 1997 och till 17 under 1998. Totalt fanns det i slutet av året 236 räddningstjänstkommuner. Förutom kommunalförbunden har ett antal kommuner slutit civilrättsliga avtal om samverkan i räddningstjänstfrågor, t ex om så kallad gränslös samverkan. Med gränslös samverkan avses att insatsen utförs av den räddningsstyrka som snabbast kan nå den skadedrabbade – oavsett kommungräns. Av rikets räddningstjänstkommuner 1998, hade 228 avtal om gränslös samverkan, varav 148 med samtliga grannkommuner. De flesta kommuner som helt saknar avtal om gränslös samverkan anger som skäl att det inte skulle ge någon avgörande tidsvinst.

Vid utgången av 1998 fanns det i Sverige 746 brandstationer. Enligt kommunernas räddningstjänstplaner bestod beredskapen under vardagar, dagtid, av 4 111 personer varav 979 heltidsanställda. Utöver denna personal har flertalet kommuner tillgång till ”högre befäl i beredskap”. Dessutom fanns det i Sverige vid slutet av 1998 totalt 265 räddningsvärn fördelade på 106 kommuner. Se vidare avsnitt 2.9

Ett sätt att mäta servicegraden ur ett medborgarperspektiv är att ange hur stor del av befolkningen i bostadsbebyggelse som normalt nås av räddningsinsats inom viss tid. Enligt redovisningen av länsstyrelsernas tillsynsverksamhet nås 77 procent av befolkningen med en första räddningsinsats inom tio minuter, 95 procent nås inom 20 minuter och 99 procent inom 30 minuter. Motsvarande siffror för en rökdykarinsats är; 75 procent inom tio minuter, 94 procent inom 20 minuter och 99 procent inom 30 minuter.

Enligt kommunernas räddningstjänstplaner 1998 uppges i 121 kommuner att räddningschefen ska ha brandingenjörskompetens och i 127 att räddningschefen ska ha lägst brandmästarkompetens. Av de 248 räddningstjänstkommunerna är det 30 stycken som har avtalat med en annan kommun att dess räddningschef ska upprätthålla tjänsten som räddningschef.

2.5 Olycks- och skadeförebyggande verksamhet

Med olycks- och skadeförebyggande verksamhet avses åtgärder för att förhindra olyckor och att vidta skyddsåtgärder i syfte att i förväg begränsa konsekvenser i händelse av en olycka.

Viktigt är också att tillvarata erfarenheter från inträffade händelser för att om möjligt förhindra ett återupprepande. Enligt 7§ RåL ska varje kommun svara för att åtgärder vidtas inom kommunen så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Kommunen ska också främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet. Exempel på räddningstjänstens verksamhet inom området, utöver den lagstadgade tillsynen, är medverkan i riskhanterings- samt plan- och bygglovsprocessen i kommunen, förebyggande arbete mot naturolyckor, information och utbildning av allmänheten samt genomförande av brandutredningar.

Enligt redovisningen från länsstyrelsernas tillsynsverksamhet 1998 uppskattas det totala arbetet för brandsyn, övrig tillsyn, tillsyn av anläggningar enligt 43§ RåL och andra förebyggande insatser uppgå till 501 manår. Under andra förebyggande insatser ingår extern utbildning och information med 149 manår samt annat med 46 manår. Av de 248 räddningstjänstkommunerna uppger 198 att de har tillgång till brandingenjör för den förebyggande verksamheten, 117 kommuner har egen brandingenjörskompetens.

Totala antalet utsedda brandsyneförrättare 1998 för hela riket var 1542. Av dessa hade 25 procent brandingenjörskompetens, 43 procent hade brandmästarkompetens och 22 procent var brandförmän. För resterande 10 procent tillämpas övergångsbestämmelserna enligt räddningstjänstförordningen. Endast små förändringar har skett under de senaste åren.

Antalet brandsyneobjekt i riket 1998 var 85 384 st, 1 071 färre än 1997 och mer än 2 000 färre än 1996. För 2 303 objekt har kommunerna meddelat föreskrifter om kortare frister än de som anges i Räddningsverkets föreskrifter. Under 1998 planerades 36 299 brandsyner varav 30 629 utfördes, vilket medför att 84 procent av de planerade brandsynerna utfördes. Antalet objekt för vilka beslut om förelägganden eller förbud gavs var 800 vilket utgör 2,6 procent av antalet genomförda brandsyner. I sju fall har förelägganden förenats med vite under 1998. Andelen givna förelägganden och förbud varierar stort mellan länen och inom länen. Vid jämförelse på kommunnivå konstateras att fem procent av kommunerna svarar för 75 procent av det totala antalet förelägganden.

Tillsyn av tillämpningen av 41§ räddningstjänstlagen vad avser skyldigheten att i skälig omfattning hålla utrustning för livräddning vid andra olyckshändelser än brand har år 1998 genomförts vid 866 tillfällen. I samband med denna tillsyn har 12 förelägganden givits. Huvuddelen av tillsynerna har utförts på badplatser och andra fritidsanläggningar. Antalet utförda tillsyner varierar stort mellan länen och inom länen. Vid jämförelse på kommunnivå konstateras att ett fåtal kommuner utfört merparten av denna tillsyn.

Enligt redovisningen av länsstyrelsernas tillsynsverksamhet bedöms 583 anläggningar i riket ha sådan verksamhet som avses i 43§ räddningstjänstlagen. Dessa anläggningar finns i 135 av landets 248 räddningstjänstkommuner. Totalt har 289 tillsyner genomförts under 1998 vid dessa anläggningar, varvid två förelägganden givits.

2.6 Förberedelser för räddningsinsatser

Insatsplanering är en viktig förutsättning för att räddningsinsatser ska kunna påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt. Kommunernas riskbild är grund för behovet av insatsplaner i kommunerna.

Det bör för varje objekt med t ex komplicerad utformning eller förhållanden inom objektet som i övrigt kan förväntas försvåra en effektiv insats eller innehåller särskilda risker finnas en väl utformad insatsplan. Insatsplaneringen är en väsentlig del av samverkan mellan räddningstjänstens förebyggande och operativa verksamhet. Insatsplanering kan även ha stor betydelse vid interkommunal samverkan, både vad gäller planering för olika olyckstyper och planer för särskilda objekt.

Det totala antalet upprättade insatsplaner 1998 var 6 537 stycken. 207 räddningstjänster uppger att det med hänsyn till riskbilden finns behov av ytterligare planer. Bedömt behov av ytterligare planer är ca 3 900.

En del av förberedelserna för räddningsinsatser utgörs av den kunskap som erhålls vid genomförande av tillsyner i form av brandsyn m m. Den löpande samverkan som genomförs mellan kommunala förvaltningar och mellan företrädare för kommunal räddningstjänst och andra samhällsfunktioner, inte minst polis och sjukvård kan också ses som en del av förberedelser för räddningsinsatser.

Övningsverksamhet är en viktig del av förberedelserna för räddningsinsatser. Det kan gälla såväl kännedom om objekt med tillhörande insatsplaner som hantering av fordon och materiel samt metoder, teknik och taktik för insatser. Ledning, samverkan och informationshantering är också viktiga områden som måste planeras och övas.

2.7 Räddningstjänstens insatser

Varje kommun ska enligt räddningstjänstlagen svara för räddningstjänsten inom kommunen, så vitt det inte rör sig om fjällräddning, flygräddning, sjöräddning, miljöräddning till sjöss, efterforskning eller utsläpp av radioaktiva ämnen. Skyldigheten gäller att vid fara eller överhängande fara för olyckshändelser, hindra och begränsa skador på människor, egendom eller i miljön. Hänsyn ska dock tas till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatserna och omständigheterna i övrigt.

Totalt genomfördes 77 079 räddningsinsatser under 1998, vilket är väsentligt färre än 1996 och 1997. Skillnaden kan delvis förklaras av att antalet räddningsinsatser under olyckstypen brand ej i byggnad minskade kraftigt. Huvudskälet till denna minskning torde vara den nederbördsrika sommaren som resulterade i betydligt färre bränder i skog och mark. Anmärkningsvärt är att antalet räddningsinsatser vid trafikolyckor har ökat för andra året i rad. Totalt har dessa räddningsinsatser nu ökat med åtta procent sedan 1996. Trots ökat antal insatser minskade antalet döda, vid de olyckor som föranlett räddningsinsatser 1998 jämfört med 1997.

För olyckstyperna automatlarm ej brand, förmodat/ falsklarm brand och förmodat/ falsklarm räddning har det i strikt bemärkelse inte skett någon räddningsinsats. Emellertid har i detta sammanhang räddningsinsats definierats så att den påbörjas då räddningsledaren beslutar att rycka ut och avslutas när det konstateras på olycksplatsen att olyckan inte uppfyller räddningstjänstlagens kriterier för räddningsinsats. En räddningsinsats kan föranleda uttryckningar från flera stationer inom samma räddningstjänst eller uttryckningar från flera olika räddningstjänster. Under 1998 gjordes 94 674 uttryckningar.

Totalt utfördes 284 479 mantimmar av heltidsanställda brandmän. Detta kan ställas i relation till den totalt producerade beredskapstiden, som under 1998 var 8 576 040 timmar (979 man 365 dygn 24 timmar), vilket betyder att 3,3 procent av heltidsanställdas beredskapstid på station åtgår till räddningsinsatser. Av landets deltidsanställda utfördes 195 705 mantimmar under 1998. Deras beredskap är normalt inte förlagd till brandstationen utan antingen på ett annat arbete eller i hemmet. Under 1998 uppgick deras totala mantid för beredskap till 27 462 600 timmar (3 111 man 365 dygn 24 timmar). Detta innebär att deltidsanställda ägnar 0,7 procent av sin beredskapstid till räddningsinsatser. Flest mantimmar för deltidsanställda utfördes i samband med ”brand i byggnad” (c:a 90000). ”Brand i byggnad” och ”automatlarm ej brand” utgjorde flest mantimmar (c:a 85 000 vardera) för heltidsanställd personal.

2.8 Skadornas art och omfattning

Statistik över skadornas art och omfattning är baserad på räddningsledarnas bedömningar. Under 1998 kallades räddningstjänsten till 11 166 bränder i byggnader, vilket innebär att antalet insatser har minskat för tredje året i rad, jämfört med 12 290 under 1997 och 13 266 under 1996. Minskningen från 1997 gäller för såväl bostäder, som allmänna byggnader och industrier. I kategorin allmän byggnad ingår objektstyper som handel, olika vårdanläggningar, restauranger, hotell, skolor, idrottsanläggningar samt förvaltningsbyggnader. Annan byggnad består av objektstyper som bensinstationer, lantbruksbyggnader, byggnadsplatser, rivningshus och tunnlar.

Bostadsbränder som föranleder räddningsinsatser inträffar ungefär lika ofta i flerbostadshus som småhus. Orsakerna kan också skilja kraftigt mellan olika typer av kommuner. Storstäderna har en helt annan orsaksfördelning än de mindre kommunerna. Till exempel är soteld den vanligaste kända brandorsaken i små kommuner medan anlagd brand är den största kända orsaken i storstäder.

Under 1998 larmades räddningstjänsten till 1 802 bränder i allmän byggnad, något färre än 1997. De mest drabbade byggnaderna var precis som 1997 skolor, åldringsvårdsanläggningar och handelsbyggnader. Orsaksbilden skiljer sig väsentligt från bostadsbränder. Den vanligaste brandorsaken var brand anlagd med uppsåt.

Även insatserna till industribränder minskade något under 1998, från 1 428 till 1 310. De vanligaste brandorsakerna är värmeöverföring och tekniskt fel. Med hjälp av statistik om antal fastigheter som finns av olika industri typer går det att ta fram uppskattningar på hur sannolikt det är med olika typer av industribränder. Beräkningar visar att sannolikheten för brand i fastigheter med kemisk industri är betydligt större än för övriga industriobjekt.

Under hela 1990-talet har årligen ungefär 100 personer omkommit till följd av brand. 1998 var ett extremt år. Antalet döda vid bränder i Sverige uppgick till 170 personer enligt Räddningsverkets statistik. Förklaringen är naturligtvis branden i Makedoniska föreningens lokaler i Göteborg som krävde 63 människors liv. De flesta dödsbränderna inträffar i bostäder. År 1999 omkom 110 personer varav 83 i bostäder, 5 i annan byggnad, 6 utomhus och 16 i fordon (i samband med kollision och brand).

Sveriges Försäkringsförbund framställer statistik över de skador och skadekostnader som uppstår i samband med bland annat bränder. Statistiken är baserad på de uppgifter som de i

förbundet medverkande försäkringsbolagen rapporterar och har således inte någon direkt koppling till de räddningsinsatser som utgör grunden för Räddningsverkets statistik. Försäkringsförbundets skadebelopp mäter inte den totala skadekostnaden. En del privatpersoner låter bli att teckna hemförsäkringar. Vissa stora företag ordnar försäkringsskydd på annat sätt än via de försäkringsbolag som medverkar i Försäkringsförbundets statistikproduktion och några bolag på den svenska marknaden rapporterar ej till Försäkringsförbundet. Även om en försäkring finns står försäkringstagaren själv för en del av skadekostnaden genom självriskan. Totalt uppgick detta skadebelopp till cirka 3,8 miljarder kronor för år 1998.

De vanligaste åtgärderna vid byggnadsbränder är någon form av brandgasventilation, invändig släckning och livräddning genom rökdykning. Räddningstjänsten utförde 1998 någon form av livräddning vid 181 insatser.

Under den senaste tioårsperioden har onödigt utlösta automatiska brandlarm varit den vanligaste orsaken till en utryckning av räddningstjänsten. Antalet insatser till automatlarm, ej brand, har minskat till 29 248 under 1998 i jämförelse med 1997, då motsvarande siffra var 32 036. Trots nedgången av antalet räddningsinsatser till automatlarm, ej brand, utgjorde de en större andel av samtliga insatser, då totala antalet räddningsinsatser minskade ännu kraftigare. Automatlarm, ej brand utgjorde under 1998 hela 37,9 procent av det totala antalet räddningsinsatser.

Totalt kallades räddningstjänsten under 1998 till 10 874 bränder i annat än byggnader. Detta är betydligt färre än både 1996 (17 771) och 1997 (18 773). Orsaken till den kraftiga minskningen beror främst på att sommaren 1998 var nederbördsrik. De vanligaste brandorsakerna är barns lek med eld, lägereldar och brand anlagd med uppsåt. Vid många bränder är det svårt för räddningsledaren att veta brandorsaken. Vid drygt 25 procent av bränderna blir brandorsaken därför *okänd* eller *ej angiven*. Många bränder under våren orsakades av eldning av gräs.

Antal bränder som inträffade på annat ställe än i byggnad eller skog och mark var 8 380 under 1998. Merparten av dessa inträffar i vägfordon och containers. Bränder som inträffar i personbilar eller övriga vägfordon, beror ofta på någon form av tekniskt fel.

Polisen rapporterade cirka 16000 vägtrafikolyckor med personskador under 1998. Under samma period kallades räddningstjänsten till totalt 8120 trafikolyckor. Av dessa utgjordes 7991 av vägtrafikolyckor, varav 4862 med personskador. Det är främst personbilar, 86 procent, som är inblandade i de trafikolyckor räddningstjänsten kallas till. I begreppet trafikolycka ingår förutom vägtrafikolyckor även olyckor med spårvagnar, tåg, tunnelbanetåg, flygplan, fartyg eller båt. 1998 omkom 550 personer i vägtrafikolyckor samtidigt som 3900 skadades svårt. Vid de trafikolyckor som föranlett räddningsinsatser omkom 337 personer och 1296 skadades svårt. Skillnaden beror dels på att räddningstjänsten redovisar omkomna endast om dödsfallet varit känt för räddningsledaren vid ifyllandet av rapporten, dels att räddningstjänsten inte alltid kallas till trafikolyckorna. 45 procent av de omkomna, i räddningstjänstens rapportering, omkom vid singelolyckor eller vid olyckor där djur varit inblandade.

Under 1998 larmades den kommunala räddningstjänsten till 489 drunkningsolyckor och tillbud. Vid de drunkningsolyckor som föranledde kommunala räddningsinsatser omkom 74 personer och 17 skadades allvarligt. Vid 99 av räddningsinsatserna har medverkan skett av

vattendykare. I samband med insatserna räddades 16 personer och 58 behandlades för akuta skador.

Vidare kallades räddningstjänsten till 2 104 utsläpp av farliga ämnen. De flesta utsläppen inträffar under transport, främst från vägfordon (376) och tåg (33), en stor del av dessa utgörs av läckage från fordon i trafik. Utsläppen i samband med lastning/ lossning uppgick till 294. Utsläpp i samband med produktion uppgick till 124.

2.9 Räddningstjänstens personal

Med räddningstjänstens personal avses här den personal som ska svara för kommunal räddningstjänst enligt definition i räddningstjänstlagen. Arbetsuppgifterna omfattar verksamhet före, under och efter räddningsinsatser, olycks- och skadeförebyggande åtgärder samt med dessa uppgifter sammanhängande verksamheter. Enligt nuvarande struktur i lagstiftningen omfattas följande personalkategorier:

- Deltidsanställda: brandman, brandförman
- Heltidsanställda: brandman, brandförman, brandmästare och brandingenjör

I kommunal räddningstjänst i Sverige ingår cirka 6000 personer på heltid och cirka 11 000 på deltid. Andelen kvinnor på heltid utgörs av cirka 20 brandingenjörer och 6 fast anställda brandmän. I deltidstjänst finns 99 brandmän och 2 brandförmän som är kvinnor.

För hela riket tjänstgjorde den 31 december 1998 totalt 4111 personer, varav 979 personer heltid (jour) och 3111 deltid (beredskap), i räddningsstyrkor. Fördelning per kategori enligt följande:

•	Brandingenjör	4	jour
•	Brandmästare	136	”
•	Brandförman-Heltid	135	”
•	Brandman-Heltid	704	”
•	Brandförman-Deltid	672	beredskap
•	Brandman-Deltid	2439	”
•	Övrigt	21	jour

Utöver denna personal hade flertalet kommuner tillgång till ”högre befäl i beredskap”. 91 kommuner hade tillgång till brandingenjör, varav 31 via avtal. 181 kommuner hade tillgång till brandmästare inom befälsberedskapen, varav 22 genom avtal.

På senare år har det blivit allt svårare att rekrytera deltidсанställd personal. Orsaken är bland annat att många är pendlare, d v s befinner sig på sin bostadsort endast nattetid. Huvudarbetsgivare är numera också i många fall obenägne tillåta frånvaro som inte kan planeras. Av Räddningsverkets redovisning ”Räddningstjänst i siffror” för 1999 framgår att 143 av de 243

räddningstjänstkommunerna har svårigheter med att rekrytera deltidsanställd personal och att det i 40 kommuner medfört problem att upprätthålla den i räddningstjänstplanen angivna beredskapen. Totalt 246 deltidsbrandmän hade inte genomgått föreskriven utbildning inom två år från anställningens början.

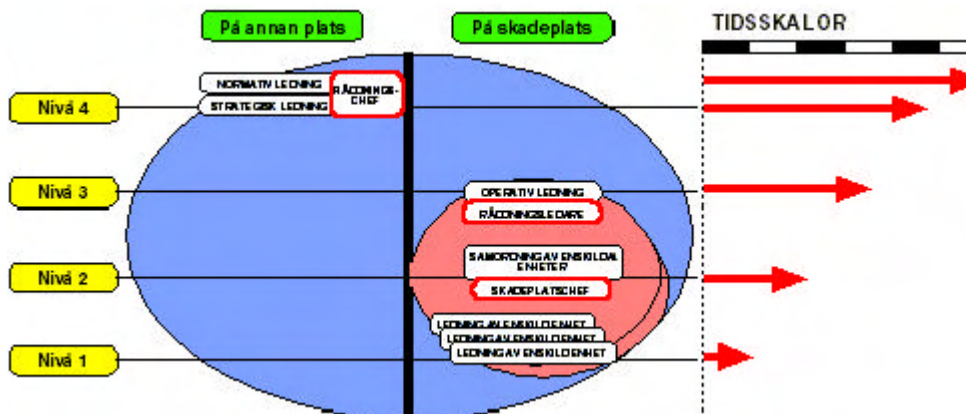
Som komplement till räddningsstyrkorna fanns i Sverige vid slutet av 1998 totalt 265 räddningsvårn organiserade. Personer i dessa vårn har ingen formell beredskap och är därför inte medräknade i sammanställningen ovan.

2.9.1 Ledning och ledarskap inom kommunal räddningstjänst

LEDNING

Ledning är en medveten påverkan på ett system av en människa och teknik, genom bland annat planering, genomförande och uppföljning.

En organisation som ska kunna upprätthålla sin funktion i en föränderlig omgivning, måste ha förmåga att samtidigt utöva normativ, strategisk och operativ ledning, samordning av de enskilda enheterna och ledning av enskild enhet. Mellan dessa komponenter finns ett hierarkiskt förhållande i uppräknad ordning. Normativ ledning tolkar och beslutar organisationens roll. Strategisk ledning beslutar om beredskap och räddningsinsatsernas ram. Operativ ledning utövar den samlade ledningen av den löpande insatsen inom ram. Samordning av enskilda enheter hanterar friktion och konflikt mellan enheternas uppgifter. Ledning av enskild enhet, leder denna i utförande av tilldelad uppgift.

Figur 2.9.1 Ledningssystem

Högre komponent sätter gräns för den lägre, med avseende på tidsskalan.

LEDARSKAP

Ledarskap har traditionellt inneburit i huvudsak uppbyggnad och utveckling av en slagkraftig skadebegränsande verksamhet. Vägledande har varit att förkorta insattiderna och i förväg vidta skadebegränsande åtgärder. Det gäller framförallt att skydda och rädda liv.

Inom kommunal räddningstjänst är ledarrollen ofta mångfacetterad. Detta gäller inte minst inom de mindre räddningskårerna där samma personer ofta svarar för såväl ledning av den dagliga verksamheten som för ledning vid insatser.

Vid större kårer kan arbetet ofta fördelas och en specialisering för olika befattningshavare kan åstadkommas. Chefskapet och ledarskapet inrymmer således både dagliga "förvaltningsfrågor" som "minutoperativa" frågor i samband med insatser. Dessa båda verksamheter och yrkesroller ser således helt olika ut och kräver olika ledaregenskaper liksom olika kunskaper och kompetens.

2.9.2 Kompetenskrav

Kraven på räddningstjänstpersonalens kompetens utgår från "räddningstjänstbegreppet", som det är definierat i räddningstjänstlagens (1986:1102) 2§. 14§ i samma lag anger att "En räddningsstyrka ska bestå av anställd personal som genom utbildning och erfarenhet har nödvändig kompetens för sina uppgifter". Räddningstjänstförordningen (1986:1107) anger i 2§ kompetenskraven för räddningschef och i §§ 3 och 4 uppgift och kompetens för denne och dennes ställföreträdare. För personalen i räddningsstyrka, brandmän, brandförmän och brandmästare, anges kompetenskrav och utbildning i räddningstjänstförordningens §§ 5-15. För förebyggande åtgärder mot brand regleras kompetenskraven i förordningens § 19.

Nuvarande krav på räddningstjänstpersonalens kompetens utgår i huvudsak från arbetet vid räddningsinsatser. Kompetenskraven kan också utläsas från kursplanerna för respektive utbildning:

Brandman med heltidsanställning

Utbildningen ska ge eleven befäst duglighet att som brandman i kommunal räddningstjänst skydda och rädda liv, egendom eller miljö. Dessutom ska eleven med grundlagd duglighet kunna placeras som gruppchef i den kommunala räddningstjänstens krigsorganisation. Den 15 veckor långa utbildningen omfattar ämnena brandsläckning, kemikalieskadebegränsning, taktik, ledning, brandskydd, sjukvård, krigsräddningstjänst och fysisk träning.

Brandman med deltidsanställning

Utbildningen ska ge eleven grundlagd duglighet att som brandman i kommunal räddningstjänst skydda och rädda liv, egendom eller miljö. Dessutom ska eleven med grundlagd duglighet kunna placeras som gruppchef i den kommunala räddningstjänstens krigsorganisation. Den fem veckor långa utbildningen omfattar samma ämnen som i utbildningen till brandman heltid.

Brandförmän med heltidsanställning

Utbildningen ska ge eleven befäst duglighet som brandförmän inom följande kompetensområden:

- räddningsledare eller skadeplatschef vid mindre insatser
- räddningsledare eller skadeplatschef under inledningen av större insatser
- sektorchef eller gruppchef vid större insatser
- rökdykarledare
- övrig arbetsledning av grupp
- genomförande av utbildning som instruktör

Den 11 veckor långa utbildningen innehåller ämnena brand och räddning, kemikalieskadebegränsning, taktik, ledarskap, ledning, brandskydd och fysisk träning.

Brandförman med deltidsanställning

Utbildningen ska ge eleven grundlagd duglighet som brandförman inom följande kompetensområden:

- räddningsledare eller skadeplatschef vid mindre insatser
- räddningsledare eller skadeplatschef under inledningen av större insatser
- sektorchef eller gruppchef vid större insatser
- rökdykarledare
- övrig arbetsledning av grupp
- genomförande av utbildning som instruktör

Den fem veckor långa utbildningen innehåller samma ämnen som utbildningen till brandförman med heltidsanställning.

Brandmästare

Utbildningen ska ge eleven befäst duglighet som brandmästare inom följande kompetensområden:

- räddningsledare eller skadeplatschef i kommunal räddningstjänst
- samverkan med andra räddningstjänster och utnyttjande av övriga samhällsresurser
- övrig arbetsledning av styrka med flera grupper
- insatsplanering och utvärdering
- planering, genomförande och uppföljning av utbildning

Dessutom ska eleven med grundlagd duglighet kunna placeras som enhetschef i den kommunala räddningstjänstens krigsorganisation.

Den 14 veckor långa utbildningen omfattar brand och räddning, kemikalieskadebegränsning, taktik, ledarskap, ledning, krigsräddningstjänst och fysisk träning.

Förebyggande kompetens

Särskild utbildning i förebyggande åtgärder mot brand genomförs vid två kurser, för brandförmän och för brandmästare.

Målet vid utbildningen för brandförmän är att ge en grundlagd duglighet i att:

- vid en insats värdera betydelsen av skadebegränsande åtgärder
- utföra brandsyn
- ge råd och anvisningar i brandskyddsfrågor

Utbildningen som är tre veckor lång omfattar brandfarliga varor, brandskydd i byggnad och brandskyddskontroll.

Förebyggandeutbildningen för brandmästare är en påbyggnad till motsvarande utbildning för brandförmän. Utbildningsmålet är att ge eleven kunskaper för att i sin yrkesroll kunna:

- motivera brandskyddsåtgärder för allmänheten, företag, myndigheter, konsulter m.fl.
- avge yttranden med stöd av plan- och bygglagen samt lagen om brandfarliga- och explosiva varor med tillhörande tillämpningsföreskrifter
- utföra brandsyn av mer omfattande karaktär
- medverka i utbildning och planläggning för räddningstjänsten

Utbildningen omfattar nio veckor och innehåller ämnena brandförlopp, brandfarliga- och explosiva varor, riskhantering, produktions- och anläggningstekniskt brandförsvaret, kommunikation och personkännedom, planläggning och byggande, sotning och brandsyn.

Förvaltningskunskap för brandmästare

Om förhållandena i en kommun så tillåter kan brandmästarekompetens vara tillräcklig för att upprätthålla befattningen som räddningschef. Detta förutsätter kompletterande utbildning med genomgången förebyggandeutbildning för brandmästare och förvaltningskunskap för brandmästare. Den 10 veckor långa utbildningen i förvaltningskunskap är inriktad mot kommunal administration, ekonomi och budget, planering och ledning samt förvaltningskunskap.

Räddningstjänstutbildning för brandingenjörer

I räddningstjänstförordningen anges att räddningschef ska ha genomgått högskolans brandingenjörslinje och Räddningsverkets praktiska utbildning i räddningstjänst (påbyggnadsutbildning). Den 46 veckor långa utbildningen ger formell kompetens att verka som räddningschef och räddningsledare. Utbildningen sträcker sig över ett år vid Räddningsverkets skola och innehåller en befälspraktik om minst 8 veckor vid kommunal räddningstjänst. Tyngdpunkten i utbildningen ligger på räddningstjänst och ledning/ledarskap. I räddningstjänstutbildningen för brandingenjörer ingår en 20-poängskurs i beteendevetenskap.

2.10 Nuvarande utbildning

I avsnitt 2.10.1 redovisas nuvarande utbildningar inom kommunal räddningstjänst och i 2.10.3 exempel på de övriga utbildningar/motsvarande som för närvarande genomförs inom hela området Skydd mot olyckor av olika utbildningsanordnare i samhället.

2.10.1 Nuvarande utbildningar för kommunal räddningstjänst

I räddningstjänstförordningen (1986:1107) regleras dels kompetenskraven genom angivande av kurstypskrav för hel- och deltidsanställd personal i räddningsstyrkorna, dels vilka utbildningar som Räddningsverket har skyldighet att anordna för denna personal samt inträdeskrav till de olika utbildningarna.

Dessa utbildningar redovisas nedan:

- Brandman deltid 5 veckor
- Brandförman deltid 5 ”
- Brandman heltid 15”
- Brandförman heltid 11”
- Brandmästare 14”
- Förebyggande åtgärder mot brand för brandförmän 3 veckor
- Förebyggande åtgärder mot brand för brandmästare 9 ”
- Förvaltningskunskap för brandmästare 10 ”
- Påbyggnadsutbildning för brandingenjörer 46 ”

Räddningstjänstförordningen reglerar krav på praktiktider. Före antagning till brandmanslinjen krävs tjänstgöring i minst ett år på heltid i räddningsstyrka och genomgången grundläggande utbildning vid räddningsstyrka. Brandman heltid ska före antagning till brandförmanslinjen ha tjänstgjort i minst fem år på heltid i räddningsstyrka. Brandförman ska efter förmansexamen ha tjänstgjort minst ett år som befäl i räddningsstyrka för att vara behörig att

antas till brandmästarlinjen. För antagning till brandförmanslinjen deltid krävs tjänstgöring på hel- eller deltid minst tre år i en räddningsstyrka.

Räddningstjänstutbildning 1986 – 1999															
<i>Antal utbildade elever</i>															
	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	Ht 95 6 mån	1996	1997	1998	1999	SUMMA
Brandman Heltid	337	334	143	193	384	241	234	168	117	43	77	83	71	172	2 597
Brandförman Heltid	76	73	143	167	167	191	192	109	74	45	73	75	98	110	1 593
Brandmästare	50	98	93	149	123	142	113	65	54	40	42	70	75	87	1 201
Förebyggande 1	0	49	59	73	144	123	179	152	107	40	101	76	138	110	1 351
Förebyggande 2	0	0	26	49	45	47	60	43	27	10	32	16	21	41	417
Förvaltning	0	0	24	21	15	0	24	24	17	0	0	18	14	10	167
Brandingenjör	31	0	30	10	25	28	24	19	32	30	28	0	20	23	300
Brandman Deltid	376	749	727	914	971	725	764	599	634	213	740	660	758	648	9 478
Brandförman Deltid	46	108	179	187	210	309	285	219	163	106	167	155	171	218	2 523
SUMMA	916	1 411	1 424	1 763	2 084	1 806	1 875	1 398	1 225	527	1 260	1 153	1 366	1 419	19 627
				*)					**)				***)	****)	

*) Påbyggnadsåret för brandingenjörer genomfördes första gången i Revinge

***) Brandman deltid förlängdes till 5 veckor

****) Brandman deltid inkluderar 46 elever i försöksutbildning 5 veckor enligt UTB 2000

*****) Brandman heltid inkluderar 24 elever i påbyggnadsutbildning enligt UTB 2000.

Förutom dessa utbildningar bedrivs vid Räddningsverkets skolor även kommunanpassad fort- och vidareutbildning för kommunal räddningstjänstpersonal. Dessutom bedrivs samverkansutbildning inom räddningstjänsten i olika former, härvid kan nämnas Högre Räddningstjänstkurs, HRK, där utbildning sker för såväl kommunal som statlig räddningstjänstpersonal och andra aktörer inom räddningstjänsten och angränsande verksamhet.

Räddningsverkets utbildningar bedrivs i huvudsak som internatutbildning vid fyra skolor i Revinge, Skövde, Rosersberg och Sandö. Utbildningen innehåller till stora delar praktiska moment som kräver särskilda övningsanordningar, i synnerhet brandmannautbildningen. Samövningar mellan olika kategorier, brandmän, brandförmän, brandmästare och brandingenjörer är också ett viktigt utbildningsinslag.

Vissa utbildningar innehåller delar av mer teoretisk natur, t ex ämnen som taktik, ledarskap och delar av förebyggandeutbildning, där olika former av utbildning på distans genomförts försöksvis sedan våren 1996. Utveckling av distansutbildning pågår kontinuerligt.

Inom ramen för utbildning av totalförsvarspliktiga utbildas bl.a. räddningsmän. Dessa ska utgöra förstärkningsresurs till kommunens räddningstjänst vid höjd beredskap.

Yrkesutbildning av personal i kommunal räddningstjänst sker som en utbildning av kommunalt anställd personal med undantag av brandingenjörsutbildningen som genomförs som en utbildning av enskilda personer.

2.10.2 Kostnader för och finansiering av nuvarande utbildning

Utbildning	1993/94	1994/95	1996	1997	1998	1999	Planerat 2000
Räddningstjänst	117	108	115	98	108	113	154

Beloppen i tabellen är i reella tal (Mkr) och är alltså inte omräknade till dagens penningvärde.

För heltidsanställda samt brandförman deltid svarar staten för kostnader avseende utbildningen medan kommunerna får stå för elevernas löner, resor, kurslitteratur samt kost och logi vid skolan. I vissa fall har kommunerna även lönekostnader för en ersättare under utbildningstiden.

Beträffande deltidsbrandmännen finansierar staten elevernas löner, hemresor samt kost och logi vid skolan. Lön och hemresor bekostas av staten genom ett schablonbidrag som kommunerna erhåller för varje elev som genomför utbildning till brandman deltid. Kommunernas kostnader är kurslitteratur samt eventuellt mellanskillnaden mellan bidrag och verklig kostnad. Dessutom kan det förekomma att eleven måste ha en ersättare vid räddningstjänsten som då medför ökade lönekostnader för kommunen. Fram till och med 30 juni 1995 var utbildning av brandman deltid en pliktutbildning, d v s eleverna var kallade till utbildning av länsstyrelserna med civilförsvarsplikt. Eleverna erhöll då motsvarande förmåner som dagens pliktelever får, fri kost och logi, dagersättningar, fria resor etc. För att inte kommunernas kostnader plötsligt skulle bli alltför betungande vid utbildning av deltidsbrandmän vid Räddningsverkets skolor fr o m den 1 juli 1995, beslutade regeringen att kommunerna skulle få en ersättning av staten (Räddningsverket) motsvarande dagpenning och fria hemresor. Dessutom skulle staten bekosta elevernas mat och logi vid skolorna. Under 1999 uppgick dessa kostnader till ca 25 Mkr.

Beräkning av kostnader för olika typer av utbildningar vid Räddningsverket är relativt komplicerat p g a hur anslagsredovisningen är konstruerad. Vid skolorna uppgår samkostnaderna till betydande belopp vilket då innebär att om en typ av utbildning, t ex pliktutbildning, minskar så innebär det att bl a räddningstjänstutbildningarna får bära en större del av samkostnaderna.

2.10.3 Övrig utbildning

Det finns utbildningar på olika nivåer inom området Skydd mot olyckor. En enkel indelning och beskrivning av utbildningarna följer nedan.

Gymnasiala utbildningar med räddningstjänst- och säkerhetsinriktning. Till exempel:

- Säkerhetsutbildning, Landskrona, gymnasium, motsvarande elprogrammet.
- Räddningstjänstprogrammet i Värmdö, gymnasium (motsv naturvetenskap)
- Bernadottegymnasiet, Stockholm och Göteborg (motsv. samh.vetensk)

Kortare kurser (upp till fem dagar)

Denna typ av utbildning är uppbyggd som fort- och vidareutbildning för personal verksam inom området Skydd mot olyckor. Utbildningen utförs som uppdragsutbildning av i huvudsak intresseorganisationer och privata företag. Några exempel:

- Säkerhets- och arbetsmiljörevision, Det Norske Veritas.
- Gasexplosioner, Svenska brandförsvärsföreningen
- Brandrisker och skydd, STF Ingenjörutbildning
- Räddningstjänstkurser kring oorganisk kemi, Hydro Care AB

Längre kurser (upp till 30 dagar). Denna typ av utbildning är uppbyggd som fort- och vidare utbildning för personal verksam inom området Skydd mot olyckor. Utbildningen utförs som uppdragsutbildning av i huvudsak intresseorganisation och privata företag. Exempel:

- Företagsuniversitetet, Säkerhetschef – diplomutbildning.

Kurser på högskola/universitet. Ämnen inom området kan läsas på i huvudsak två sätt på högskolan. Antingen kombineras fristående kurser, själva byggstenarna inom högskoleutbildning, till en färdig examen eller också följs ett program där högskolan kombinerar kurser.

Fristående kurser (5- 20 poäng), några exempel

Introduktion till Risk Management - 5 poäng, Stockholms Universitet

Allmän kurs i Risk Management - 10 poäng, Linköpings Universitet

Riskbedömningslära - 20 poäng, Uppsala Universitet

Utbildningsprogram (140 och 180 poäng)

Brandingenjörutbildning 140 poäng, Lunds tekniska högskola

Riskingenjörutbildning, 100 poäng + 80 poäng, Lunds tekniska högskola

Utöver ovan redovisade utbildningar finns ett stort antal kurser, seminarier och enstaka utbildningar med kopplingar till verksamheten vid kommunal räddningstjänst.

Exempel härpå är risk management och riskanalys, säkerhetsutbildningar, särskilda räddningstjänstprogram vid ett antal gymnasieskolor.

Det saknas i dag program för öppna grund- och vidareutbildningar inom området som leder fram till någon typ av yrkesexamen på mellannivå. (40- 120 poäng)

Polishögskolan/polisutbildning

Som jämförelse redovisas här en summarisk sammanställning av den polisiära utbildningen. Totalt finns 16 700 poliser i landet. Pensionsåldern är 65 år.

Inom polisyrket finns följande yrkeskategorier/nivåer
Aspirant
Assistent
Inspektör
Kommissarie
Sekreterare
Intendent
Chefsbefattningar såsom polismästare, länspolismästare

Polishögskolan, PHS, utgör en organisatorisk del av Rikspolisstyrelsen, RPS.
F.n. bedrivs ingen forskningsverksamhet. Ny polishögskola är under etablering i Umeå. Ev tillkommer ytterligare en skola i landet. Vid PHS finns en väl utvecklad biblioteksfunktion, ett kriminologiskt center och narkotikacentrum samt ett polistekniskt museum.

RPS anger utbildningstyper, i regleringsbrevet anger regeringen prioriterade områden/utbildningar. Vid PHS bedrivs också uppdragsutbildning som intäktsfinansieras.

För inträde till polisprogrammet finns tydliga förkunskapskrav angivna. Dessa skiljer sig delvis från motsvarande krav för kommunal räddningstjänstpersonal. Exempel:
Svenska B eller svenska som andraspråk kurs B, etapp 3 kommunal vuxenutbildning
Historia kurs A, etapp 2 kommunal vuxenutbildning
Samhällskunskap kurs A, etapp 2 kommunal vuxenutbildning

I varje enskilt ämne lägst G eller 3. Urval baseras på resultat från högskoleprov och gymnasiestudier. 20 p studier vid högskola uppfyller kraven även om behörighet i historia saknas.

Dessutom gäller följande krav:

Svensk medborgare
Personlig lämplighet
Lägst 20 år
Körkort för bil (B)
Normal fysisk förmåga
Simkunnig

Vissa specificerade och yrkesrelaterade hälsokrav är också uppställda. Det slutliga urvalet baseras på en kombination av tester och intervjuer.

Grundutbildningen i nuvarande form startade i januari 1998. Utbildningen föregicks av en utredning som poängterade att polisutbildningen liksom annan yrkesutbildning ska kunna möta de krav som ställs på en högskoleutbildning. En central rekrytering till polisutbildningen genomförs bl.a. för att uppnå en jämn könsfördelning och rekrytera personer med varierande bakgrund.

Polisprogrammet vid polishögskolan ger 80 poäng . Godkänt leder till polisexamen. De 80 poängen är inte ekvivalerade mot högskolepoäng. Ett aktivt arbete för att erhålla examinationsrätt av Högskoleverket planeras de närmaste åren.

I polisprogrammet ingår:

Beteendevetenskaplig grundkurs 10 p
Rättsvetenskaplig grundkurs 10 p
Poliskunskap och personliga färdigheter 55 p
Fördjupad arbetsplatsorientering 5 p

Utbildningen är till största delen teoretisk. Minst 20 lärarledda lektioner per vecka. Resterande tid egna studier. PHS rektor fastställer utbildningsplan samt för varje kurs en kursplan. Grundutbildning finansieras av den enskilde med studiestödsmedel. PHS erhåller statsanslag för grundutbildningen, förmedlat via RPS. Vissa utbildningar genomförs med centrala medel från RPS. Antalet årsstudieplatser 1999 var 378. Kostnaden för en årsstudieplats var drygt 130 000 kr. Könsfördelning var cirka 70% män-30% kvinnor.

Efter det tvååriga polisprogrammet följer 6 månaders aspirantutbildning/praktikutbildning med lön vid polismyndighet. Denna är handledarledd. Handledarna utbildas vid PHS.

Godkänd genomgången grundutbildning och praktiktjänstgöring leder till tillsvidareanställning vid polismyndighet.

Fort- och vidareutbildning finansieras av arbetsgivaren (polisdistrikt) och genomförs som utbildning av anställda.

Inom vidareutbildning genomfördes 126 kurser. Genom ökade förkunskapskrav och hemarbetsuppgifter har antalet utbildningsdagar reducerats med nära 3000 dagar. Kostnaderna för vidareutbildning var 32,1 milj kr, innebärande en kostnad av 1348 kr per utbildningsdag. Antalet deltagare var 1976 personer. Kurser bedrivs i samarbete med Uppsala och Stockholms universitet.

Fort- och vidareutbildning:

Genomförs oftast lokalt/regionalt.

Lokala instruktörer utbildas vid PHS.

Personal från PHS genomför också regionala och lokala utbildningar.

Kostnaderna för uppdragsutbildningen uppgick till 14,0 milj kr. Intäkterna uppgick till 14,7 milj kr.

PHS har uppdraget att initiera och utveckla en modell för återkommande generell vidareutbildning. Detta beräknas vara avslutat under hösten 2000.

Efter grundutbildningen finns ingen given, karriärbunden utbildning. Fort- och vidareutbildningen är distriktsanpassad och den enskilde länspolismästaren avgör vilken utbildning personalen ska ha och befordring regleras även utifrån andra kriterier än en given utbildning. En proposition om ny chefsutbildning i slutet av 1999 kommer också att öppna andra karriärvägar till chefsbefattningar än tidigare.

Inom polisutbildningen finns medinflytande etablerat på flera nivåer. Studieråd (elever) samverkansavtal och skyddskommitté. Dessutom särskilt forum för Länspolismästarna och PHS.

Utbildningen bygger på PBI (Problembaserad inläring). Verklighetsbaserade händelser används för att koppla teori och praktik.

PHS ska utarbeta en långsiktig plan för hur distansutbildningen ska utvecklas. Arbetet har påbörjats. Tre distansutbildningar i problemlösningsorienterat polisarbete har genomförts.

2.11 Nuvarande utbildnings tillkomst och utveckling

(Regeringen bemyndigade den 17 juni 1982 chefen för Kommundepartementet att tillkalla en kommitté (Kn 1982:03) med uppdrag att utreda frågan om en samordning av den centrala ledningen av räddningstjänsten i fred och civilförsvarsverksamheten. Kommittén antog namnet CESAM-kommittén. I ett tilläggsdirektiv (Dir 1983:11) utvidgades kommitténs uppdrag till att omfatta även en översyn av utbildningen i allmän räddningstjänst.

Tilläggsdirektivet innebar en fortsättning på det utredningsarbete som tidigare redovisats i betänkandet (Ds 1979:5) Brandförsvarsutbildning och i departementspromemorian (Ds 1981:24) Utbildning i räddningstjänst m m. Utredningsarbetet skulle enligt direktiven bedrivas förutsättningslöst och det skulle stå kommittén fritt att pröva olika organisationsalternativ, dock inom ramen för i huvudsak oförändrade resurser.

Grunddragen för den nuvarande räddningstjänstutbildningen lades fast i prop. 1984/85:161 om Ledningen av befolkningsskyddet och räddningstjänsten. De huvudsakliga förarbetena till propositionens behandling av utbildningsfrågorna utgörs av rapporten (Ds Fö 1984:1)

Utbildning för räddningstjänst och sotningsväsende som är fogad till CESAM-kommitténs principbetänkande (Ds Fö1984:2) Räddningsverket.

I propositionen lämnades förslag till kompetensutbildning av heltidsanställda brandmän, heltidsanställda brandförmän och brandmästare samt kompetensutbildningen av deltidsanställda brandmän och befälsutbildningen för dessa. Kompetensutbildning ska genomföras vid Räddningsverkets skolor, sedan brandmännen genomfört grundutbildning vid räddningskårerna. Tillkomsten av en systematisk utbildning för deltidsbrandmännen liksom de betydande praktiska inslagen i utbildningen både för hel- och deltidsanställda innebar en väsentlig successiv höjning räddningskårernas kompetens. Till detta kom en utökad och kvalitetsmässig höjning av befälsutbildningen. I propositionen togs även ställning till ny brandingenjörslinje vid universitetet i Lund samt till praktisk utbildning för brandingenjörer vid Räddningsverkets skola i Revinge. Tillkomsten av brandingenjörer med högskoleutbildning innebar att räddningstjänsten i kommunerna successivt fick tillgång till hög kompetens som skapade förutsättningar för kvalificerad utveckling av i första hand det olycks- och skadeförebyggande arbetet i kommunerna.

Redan i propositionen uppmärksammades behoven av ökad sjukvårdskompetens. Först 1994 utökades emellertid deltidbrandmännens utbildning med utökad sjukvårdsutbildning jämfört med tidigare planer. I propositionen påpekas att deltidstjänstgörande personal i princip ska kunna bemästra samma slags nödlägen som heltidsanställd personal och därför bör ha lika omfattande utbildning för räddningsinsatser.

Vid remissarbetet påpekade flera remissinstanser angelägenheten av att utbildningens genomförande fördelades över hela landet.

I räddningstjänstförordningen (1986:1107) regleras dels kompetenskraven för hel- och deltidspersonal i räddningsstyrkorna, dels vilka utbildningar som Räddningsverket har skyldighet att anordna för denna personal samt kraven på behörighet hos personalen för att kunna antas till de olika utbildningarna.

Det utbildningssystem som lades fast 1986 gäller huvudsak fortfarande, även om vunna erfarenheter och förändrade förhållanden samt en rad utredningar och beslut har föranlett justeringar av utbildningens inriktning och innehåll.

Redan vid den nya räddningstjänstutbildningens grundläggande utformning 1986 och under den senare delen av 1980-talet uppmärksammades de ökade kompetensbehoven för det förebyggande arbetet, insatser vid kemikalie- och kärnenergiolyckor och olyckor vid transporter av farligt gods samt tillämpningen av riskanalyser och samordningen mellan statlig och kommunal räddningstjänst, liksom integrationen mellan kompetens för de fredstida och krigstida förhållandena. Under 1990-talets första hälft kom arbetet med att begränsa skador och förebygga olyckor att ägnas större uppmärksamhet liksom säkerhetsfrågorna vid anläggningar med särskilda risker.

Införandet den 1 juli 1995 av lagen (1995:1720) om civilt försvar och ändringar i räddningstjänstlagen hade betydelse genom att den statliga civilförsvarsorganisation avvecklades och kommunerna fick ansvar att organisera och planera räddningstjänsten under höjd beredskap. Internationaliseringen genom EU-samarbetet och räddningstjänstens medverkan i internationella civila katastrof- och räddningsinsatser har också delvis påverkat utbildningens förutsättningar.

Riksdagens och regeringens ställningstaganden till betänkandena Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor (SOU 1989:86) (prop 1991/92:41), Utredningen om kärnkraftsberedskapen samt Ett säkrare samhälle (SOU 1995:19) har haft betydelse för utbildningens inriktning i framtiden.

Betänkandet om Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor riktade främst uppmärksamheten till ökad samordning av samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor samt den organisationsutveckling, teknik samt utbildnings- och övningsverksamhet som behövs för detta.

Hot- och riskutredningen (SOU 1995:19) resulterade främst i propositionen om beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred (prop. 1996/97:11). Här belystes ledningen av samhällets åtgärder vid allvarliga störningar, åtgärder i samhällsplaneringen för att undvika risker, försörjningen med elkraft och integreringen av åtgärder i hela hotskalan fred-krig i ett vidgat säkerhetsperspektiv. Detta påverkar utbildning och övningar i ledning av stora olyckor, samordning av förebyggande åtgärder m m Vår fredstida beredskap, bl.a. inom räddningstjänsten, är grunden för att klara svåra påfrestningar/stora olyckor, där samhällets grundläggande stabilitet och flexibilitet och dess förmåga att hantera mindre och vardagligare olyckor är avgörande. Den mest verksamma metoden att skapa en bättre förmåga är träning genom utbildning, spel och övningar. Den enskildes förmåga att agera på rätt sätt slås också fast som viktig i sammanhanget.

Genom riksdagens beslut med anledning av 1996 års totalförsvarsproposition, Totalförsvar i förnyelse (1996/97:4), fastlades mål och uppgifter för funktionerna inom det civila försvaret. Helhetssynen på hanteringen av hot och risker ska vara vägledande för utformningen av totalförsvarets resurser. Integrering av åtgärder för fred och krig och kommunernas fulla ansvar för räddningstjänsten såväl i fred som under höjd beredskap genom ändring i räddningstjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 1995. Härvid betonades tillförseln av utbildade totalförsvarspliktiga räddningsmän.

I samband med detta togs även den kravprofil som ligger till grund för Pliktverkets rekrytering fram. Kompetens från bl a FOA anlätades för att försöka omsätta AFS-kraven för rökdykning till Pliktverkets tester och kravnivåer. Ett uttryckligt krav hade ställts från räddningstjänsterna att den fysiska och psykiska nivån på räddningsmännen skulle vara hög

för att få trovärdighet till hela verksamheten eftersom räddningsmännen skulle kunna jobba sida vid sida med brandmännen i en skarp situation. Vidare ville räddningstjänsterna ha räddningsmännen som en framtida rekryteringsbas. I utbildningen av räddningsmän ingår nio veckors praktiktjänstgöring vid kommunal räddningstjänst. Detta har lett till att rekrytering från civilpliktig personal till brandman hel- och deltid i några kommuner.

1996 beslutade Räddningsverket att pliktutbildning till räddningsman, sanerare och ammunitionsröjare är att betrakta som utbildning till brandman deltid inom ett år efter avslutad utbildning. Detta förutsätter att kompletterande introduktionsutbildning och rökdykarutbildning genomförs lokalt inom två år.

Av Lagen om civilt försvar och Lagen om totalförsvarspikt framgår att den civilpliktsutbildning som genomförs ska täcka det behov som föreligger under höjd beredskap. Därför bör inte pliktutbildning blandas samman med den utbildning som anställd personal genomgår.

Den säkerhetspolitiska kontrollstationen 1998 resulterade bl.a. i regeringens proposition 1999/2000:30. Det civila försvarets förmåga bygger på kapaciteten hos det fredstida samhället. I juni 1999 beslutade regeringen om direktiv (dir 1999:63) för en särskild utredare med uppgift att lämna förslag till principer till en bättre helhetssyn när det gäller planeringen för civilt försvar och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred.

Räddningsverket påbörjade under 1991 olika översyner av utbildningen inom verkets ansvarsområde och redovisade 1994-09-28 till regeringen en rapport om Räddningstjänstens utbildning i framtiden. Fortsatt arbete ledde till förslag om Utbildningssystem 2000, vilket slutredovisades 1998. 1994-02-23 redovisades en revidering av brandingenjörsutbildningens omfattning och inriktning. Dessa underlag överlämnades 1997 till utredningen om mål och medel för Statens räddningsverk (Räddningsverksutredningen), Dir. 1996:11.

Svenska Kommunförbundet har under åren 1997-1999 i fem skrivelser eller PM till regeringen påtalat behovet av förändringar m m angående utbildning inom räddningstjänsten.

Kommunförbundet har också genomfört en jämförande studie mellan brandman heltid och ett antal andra yrken från ett utbildningsperspektiv. De olika yrkesutbildningar som jämförts är brandman, lokförare, sjuksköterska, polis, grundskollärare, förskollärare och brandingenjör. Utbildningens längd, mål och innehåll liksom antagningskrav och finansieringssätt har belysts i studien. Man har utifrån den jämförande studien dragit slutsatserna att utbildningen till brandman heltid är i denna jämförelse:

- mycket kort
- utbildningsmålet är snävt
- utbildningsinnehållet är i huvudsak kopplat till det operativa arbetet
- antagningskraven är låga
- övriga jämförda utbildningar är finansierade av den studerande med studiemedel.

2.11.1 Utredning om utbildningssystem 2000

Hösten 1996 påbörjades inom Räddningsverket utvecklingen av ett nytt utbildningssystem för yrkesutbildning av kommunal räddningstjänstpersonal, benämnt UTB 2000. Utvecklingen grundade sig på Räddningsverkets utredning och förslag 1994 "Översyn av utbildning inom Räddningsverkets ansvarsområde. Räddningstjänstens utbildning i framtiden."

Några grundvärden var:

- Gemensam basutbildning för hela räddningstjänsten, oavsett anställningsform.
- Efter basutbildning på respektive nivå, steglös utbildning med kunskapsmoduler.
- Varje kommunal räddningstjänst ska, med hänsyn till sin riskbild och övriga förutsättningar, kunna anpassa den egna personalens utbildning och utveckling så att den tillgodoser både kommunens och individens behov.
- Systemet ska ge möjlighet till olika ambitionsval hos både arbetsgivare och anställda.
- Systemet ska göra det lättare för personal på alla nivåer att kunna specialisera sig inom olika områden.
- Befälsutbildningen ska ges ett mera kvalificerat innehåll för att förbereda befälen att:
 - utföra ett adekvat riskhanteringsarbete
 - öka riskmedvetenheten i samhället
 - medverka till fortsatt förbättring och samordning av samhällets resurser
 - initiera, främja och genomföra forskning och utveckling samt sprida kunskap om detta
 - utveckla räddningstjänsten
 - ta tillvara den enskildes förmåga för att minska antalet olyckor
- Att det förebyggande arbetet ska sättas i centrum och få en mycket mer framträdande roll i utbildningen.
- Miljö- och riskfrågor ska vara en naturlig del i alla utbildningsavsnitt och anpassat så att kunskaper sprids till rätt målgrupp.
- Utbildningen ska genomföras så att kunskap om och förståelse för räddningstjänst under höjd beredskap ökar och att denna del av verksamheten blir en naturlig del i yrkesrollen.
- Utformning och uppläggning ska ge ett stort utrymme för intressenternas behov och önskemål, skapa stor flexibilitet, vara kostnadseffektivt, leda till en kvalitetshöjning och skapa bättre samordning mellan räddningstjänsterna.
- Vissa delar av utbildningen ska kunna genomföras på distans.

Varje kommuns hot- och riskbild samt komplexitet styr i hög grad hur räddningstjänsten ska dimensioneras och utformas, vilken kompetens som måste finnas tillgänglig. Det finns emellertid en kärna av arbetsuppgifter som är allmängiltiga för alla kommuner i landet. En befattnings och arbetskravsanalys för att kartlägga denna kärna har genomförts vad avser brandmannanivån under utvecklingen av det nya utbildningssystemet. Generalisten ska utbildas för att uppfylla de normrelaterade arbetskraven i kärnverksamheten. Denna

utbildning erhålls under basutbildningen, övriga behov tillgodoses genom tillval av kunskapsmoduler, det antal som erfordras.

De steglösa kunskapsmodulerna på respektive nivå, antal och innehåll skulle utformas, som korta kurser, 1 - 3 veckor långa, efter intressenternas behov och önskemål. Det skulle också vara möjligt att genomgå kunskapsmoduler på högre nivåer utan krav på befälsutbildning. Detta för att ge möjligheter till ytterligare fördjupning/specialisering.

Försöksutbildningar har genomförts på brandmannanivån under hösten 1998 och våren 1999. Försöksutbildningarna var anpassade till gällande räddningstjänstförordning, varför tillvalsblock/kunskapsmoduler enligt ovan nämnda struktur har varit utformade som en obligatorisk påbyggnadskurs för personal med heltidsanställning.

En kostnadsberäkning för en utbildning i enlighet med genomförda försök genomfördes med 1997 års utbildningsvolym som grund. Denna beräkning visade en kostnadsökning för staten på ca. 32 miljoner kronor. Kostnaden för kommunerna sjönk med ca. 10 miljoner kronor. Någon kostnadsberäkning på slutlig tänkt utbildningsstruktur är inte genomförd.

Utvecklingen av innehållet och längd på grundläggande befälsutbildning, preparandutbildning och grundutbildning, hade påbörjats när fortsatt arbete med UTB 2000 avbröts. En undersökning om ”innehåll i framtidens befälsutbildning” var genomförd hos drygt 40 kommunala räddningstjänster och internt i verket vid avdelningar och skolor. Sammanställning och en första analys av undersökningen är genomförd. Försöksutbildningar var planerade att genomföras under år 2000. Utvecklingen av den högre befälsutbildningen hade inte påbörjats.

Ett genomförande av ovan beskriven utbildningsstruktur hade krävt förändringar i räddningstjänstförordningen §§ 2, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15 och 19.

Arbetet med UTB2000 visade sig dock sakna nödvändig förankring och stöd hos uppdragsgivare och intressenter varför arbetet avbröts.

2.11.2 Räddningsverksutredningen

(SOU 1998:59, Slutbetänkande av Räddningsverksutredningen)

Enligt direktiven skulle utredaren ägna särskild vikt åt utbildningsverksamheten inklusive serviceverksamheten vid skolorna. Grunden borde vara en analys av efterfrågan på utbildning bl a av yrkespersonal inom den kommunala räddningstjänsten. Mot bakgrund av ett framtida utbildningsbehov skulle utredaren ange behov av förändringar av utbildningen såväl av innehåll, uppläggning och organisation, som uppdelning på räddningsskolor. Möjligheten att låta bedriva räddningsskolornas serviceverksamhet på entreprenad skulle övervägas.

Utredningens förslag och bedömanden om utbildning

Räddningsverksutredningen föreslår att kommunernas behov tydligare bör ligga till grund för kraven på den kommunala räddningstjänstpersonalens kompetens samt antagnings- och examinationskrav.

Räddningsverksutredningen bedömer i sitt slutbetänkande (SOU 1998:59) att kvaliteten på utbildningen vid Räddningsverkets skolor i stort sett är bra, men menar att utbildningens in-

nehåll behöver förändras i viss mån för att svara mot dagens behov. I detta sammanhang pekar utredningen på den olycksförebyggande verksamheten, miljöfrågorna, räddningsinsatser i toxisk/C-stridmedelsmiljö, samverkan och samordning inom räddningstjänsten samt förmågan att leda stora eller komplexa räddningsinsatser. Forskning och utveckling inom området bör också i större utsträckning tas tillvara och implementeras i utbildningen. Utredningen konstaterar att Räddningsverket i stort sett har uppmärksammat dessa frågor i sina översyner samt att förändringarna bör genomföras så snart som möjligt.

Utredningen anser också att ett inordnande av räddningstjänstutbildningen i det ordinarie utbildningsväsendet, och ett borttagande av anställningskravet för att antas till utbildning, ligger i linje med utvecklingen inom andra sektorer.

Räddningsverksutredningen pekar också på några förändringar som kräver ökad tidsåtgång. Utredningen är positiv till en gemensam grundutbildning för hel- och deltidsbrandmän och menar att denna utbildning bör uppfylla en miniminivå. Sedan bör kommunens riskbedömning ligga till grund för den enskilda kommunens bedömning av vilken eventuell ytterligare specialkompetens som behövs i kommunen.

I fråga om specialisering framhåller utredningen att Räddningsverket har påpekat att nuvarande utbildningssystem medför låsningar i existerande positioner för den enskilde brandmannen och delar verkets uppfattning om att utbildningen bör innehålla mer specialisering för att komma till rätta med dessa begränsningar.

Räddningsverksutredningen tar vidare upp frågor som avser utbildningens anknytning till forskning och utveckling, krav på eleverna vid antagning och examination samt utbildningens finansiering. Utredningen konstaterar att Räddningsverket bör ha beslutanderätt över kraven på utbildning, antagning och examination, vad avser grundutbildning, medan kommunerna bör ställa krav på antagning och kompetens vad avser fort- och vidareutbildning. Fort- och vidareutbildningen bör enligt utredningen bedrivas med full kostnadstäckning, eftersom det handlar om kommunalt anställd personal.

Utredningen bedömer också att samverkan behöver bli bättre mellan Räddningsverket och andra organisationer, och inom Räddningsverket mellan utbildningsfunktionen och sakavdelningarna.

När det gäller Räddningsverkets externa samverkan med andra utbildningsanordnare ansåg Räddningsverksutredningen att Räddningsverket bör köpa in kompetens från andra utbildningsanordnare, bl a i fråga om ledarskap, ekonomi och förvaltningskunskap. Utredningen ansåg vidare att Räddningsverkets skolor bör ses som en gemensam utbildningsplattform när det gäller räddningstjänstutbildning och menade att andra myndigheter som bedriver räddningstjänstutbildning, såsom Kbv, SoS och SjöV bör överväga att med bibehållet eget ansvar låta denna utbildning utföras vid Räddningsverkets skolor. Slutligen föreslog utredningen att Försvarmaktens räddningstjänstutbildning bör utföras av Räddningsverket.

Utredningen föreslog att frågor om antagning, utbildningens omfattning, finansiering m m bör bli föremål för samlade överväganden och förhandlingar mellan stat och kommun och att konsekvenserna härav bör utredas närmare.

Räddningsverksutredningen ansåg att staten genom Räddningsverket bör fastställa kraven på utbildning, antagning och examination vad avser grundutbildning. Staten bör också ansvara

för att fastställa utbildningskrav och examinationskrav för räddningsledare, inte minst med hänsyn till de omfattande befogenheter som följer på räddningsledarskapet.

I frågan om utbildning av anställda eller enskilda ansåg utredningen att detta i första hand är en kommunal fråga. Staten ska tillse att de kommunala räddningstjänsterna fungerar enligt de statliga målen och kraven och däri ingår att tillse att personalen har rätt kompetens.

Om antagningen till utbildning förändras så att utbildning ges till personer som inte har erfarenhet av räddningstjänstarbete kan dock innehållet i utbildningen behöva förändras och utbildningstiden förlängas. Även den introduktionsutbildning som i dag sker inom räddningskårerna bör då ingå i grundutbildningen.

Utredningen pekade också på finansieringsfrågan för deltidsbrandmännens grundutbildning, som för närvarande till stora delar finansieras genom statsbidrag. Utredningen anser att huvudargumentet för statliga bidrag till de kommunalanställda deltidsbrandmännen fallit, i och med att civilförsvaret numera är en kommunal verksamhet.

2.11.3 Räddningsverkets interna utbildningsöversyn

Inom ramarna för internutvecklingsprojektet Räddningsverket 2003, genomfördes en verksamhetsintern utredning om verkets utbildningsverksamhet under början av 1999. Denna utredning ligger till grund för nuvarande utbildningsorganisation och dess arbetsformer. Utgångspunkter för utredningens överväganden var i huvudsak de bedömningar och förslag som Räddningsverksutredningen redovisat (se avsnitt 2.11.2).

Översynen har också utgått från att den grundläggande och i huvudsak dimensionerande uppgiften för Räddningsverkets utbildningsorganisation är att genomföra utbildning av kommunal räddningstjänstpersonal samt grundutbildning för civilpliktiga. Till detta kommer att ha kapacitet för att tillhandahålla fort- och vidareutbildning av personal som verkar inom Räddningsverkets olika ansvarsområden.

Översynens förslag:

- Utbildningsverksamheten bör, inom verket, ses som ett strategiskt medel för att uppnå samhälls- och verksamhetsmål inom verkets olika ansvarsområden.
- En särskild satsning bör genomföras för att utveckla skolornas kompetens inom olika kunskapsområden inom sektorn Skydd mot olyckor. Rekrytering för höjd kompetens påbörjas snarast.
- Handlingsplan bör utarbetas för att åstadkomma ett ökat kursutbud och en efterfrågad utbildningssamverkan inom sektorn Skydd mot olyckor. Räddningsverkets skolor ska utvecklas till efterfrågade kunskaps- och utvecklingscentra för inte bara samhällets räddningstjänst utan också för hela sektorn Samhällets Skydd mot olyckor. Forsknings- och utvecklingsuppdrag inom Räddningsverket ska i högre grad styras mot verkets skolor. Skolornas specialisering och ökad samverkan med universitet och högskolor i regionerna ska övervägas i detta sammanhang.
- Ett särskilt kursplaneråd för utbildningsfrågor inom räddningstjänsten bör inrättas. Detta råd ersätter tidigare Utbildningsdelegationen.
- SRV sakavdelningar ansvarar för läroplan, kursplaner och ämnesutveckling.

- Verkets utbildningsverksamhet hålls samman under en utbildningschef, i en utbildningsorganisation som består av en central del i Karlstad och fyra skolor. Utbildningsorganisationen svarar för den produktionsmässiga styrningen av hela verkets utbildningsverksamhet samt för den pedagogiska utvecklingen, inklusive läromedelsutvecklingen och kvalitetsuppföljning av utbildningen.

2.11.4 Ändringar i räddningstjänstförordningens utbildningsbestämmelser

Sedan Räddningsverket startade sin utbildningsverksamhet har ett antal smärre förändringar, som berör denna verksamhet, införts i räddningstjänstförordningen.

1993 beslutade regeringen om en ny högskoleförordning. Där infördes nya bestämmelser om brandingenjörsexamen, varigenom kursförordningarna skärptes till att omfatta 140 poäng. Till följd av detta ändrades 2 § första stycket RåF genom SFS 1994:27 så att stycket fick sin alltså gällande lydelse, dvs att räddningschefen ska ha avlagt brandingenjörsexamen enligt högskoleförordningen och genomgått Statens räddningsverks påbyggnadsutbildning för brandingenjörer. Dessförinnan hette det att räddningschefen skulle ha genomgått högskolans brandingenjörslinje och statens räddningsverks praktiska utbildning i räddningstjänst för brandingenjörer. Räddningsverkets utbildning för brandingenjörer döptes alltså om i förordningen men detta torde då inte ha inneburit något annat än just ett namnbyte. Motsvarande följdändringar gjordes samtidigt av bestämmelserna i 6 § RåF om vem som kan vara befäl och i 8 § RåF om vilka utbildningar som Räddningsverket ska anordna.

I samband med upplösningen av civilförvarsorganisationen 1995 och den därav föranledda nedläggningen av civilförvarsutbildningarna måste utbildningen av deltidsbrandmännen omorganiseras. Den hade fram till dess genomförts som en civilförvarsutbildning. 5 § tredje stycket RåF föreskrev då att deltidsanställda brandmän ska genomgå grundutbildning vid räddningskår samt, inom två år från det anställningen började, civilförvarsutbildning som Statens räddningsverk bestämmer. Dessutom föreskrevs det i 13 § RåF att även deltidsanställda brandmän som inte var inskrivna i civilförvarsorganisationen skulle genomgå sådan utbildning om Räddningsverket fann särskilda skäl för detta. Eftersom civilförvarsutbildningarna helt betalades av staten uppstod nu frågan om hur deltidsbrandmännens utbildning skulle finansieras i fortsättningen.

Resultatet blev en ny bestämmelse i 5 § tredje stycket RåF av innebörd att deltidsanställda brandmän senast inom två år efter det att anställningen började ska ha genomgått den utbildning som Räddningsverket bestämmer (SFS 1995:502). Samtidigt föreskrevs i nya 13 § RåF att kommunerna är berättigade till ersättning av staten för sina kostnader för de deltidsanställdas utbildning. Ersättningen bestäms och betalas ut av Räddningsverket. Ersättningen betalas med ett schablonbelopp per utbildningsdag.

Den förlängning av deltidsutbildningen från fyra till fem veckor som också genomförts har inte behövt regleras i förordningen eftersom denna bara föreskriver att brandman med deltidsanställning ska genomgå den utbildning som Räddningsverket bestämmer. Förlängningen var i stället en ren utgifts- och anslagsfråga.

Genom SFS 1996:932 ändrades bestämmelserna i 9 och 11 §§ RåF om antagning till brandmanslinjen respektive brandmästarlinjen så att de anpassades till de nya termer och begrepp som börjat användas i gymnasieskolan ("nationellt program", "kärnämnen").

2.11.5 Distansutbildning

Ett utbildningssystem bör kunna hantera grund-, fort- och vidareutbildning i ett integrerat flöde med yrkesutövning. Detta kräver att utbildningssystemet byggs upp elevtillvänt och med inriktning mot yrkesutövningens olika faser under yrkeslivet. Ett sätt att underlätta det livslånga lärandet är att utveckla distansutbildning. Det gäller utbildningsinnehåll, pedagogiska former och tekniska förutsättningar.

Utbildningsinnehåll kan byggas upp utifrån konkreta problem i yrkesutövningen. Till detta knyts sedan nya kunskaper genom t ex litteraturstudier och diskussion av forskningsresultat. Eleverna kan arbeta med hur förbättrade eller nya lösningar kan utformas.

De pedagogiska formerna anpassas till att elever ska kunna utföra mycket av sitt lärande på "hemmaplan". Gemensamma träffar kan behövas då behov finns av att elever delger varandra synpunkter eller behöver diskutera gemensamma frågor eller få ny information. Det kan också krävas för praktiska tillämpningar.

Tekniska förutsättningar för distansutbildning bör utvecklas. Det gäller t ex hur datorer kan användas individuellt för varje elev, hur teknik kan användas för gemensamma seminarier där eleverna geografiskt sitter på olika platser, hur elever kan kommunicera med varandra. Ett konkret exempel på sådan utveckling är Räddningsverkets skolas i Rosersberg modell för taktikutbildning per distans.

Det är önskvärt att utveckla distansutbildning för grund-, fort- och vidareutbildning med enskilda elever eller elevgrupperingar som målgrupp.

Distansutbildning genomförs för närvarande inom räddningstjänstutbildningen som en försöksverksamhet och även inom ordinarie kursutbud. Sedan våren 1997 har följande försöksverksamhet genomförts:

Distansutbildning i ämnena taktik och ledarskap för räddningstjänsterna i Storuman och Sigtuna med Räddningsverkets skola i Rosersberg som kursanordnare. Syftet var att se hur man med hjälp av telebilkommunikation i undervisningen kunde genomföra en distansutbildning med bibehållen pedagogisk kvalitet och därigenom även bredda och utveckla Räddningsverkets utbildningar gentemot bland annat glesbygdskommuner. I projektet deltog tre lärare och 17 deltagare. Försöket har redovisats i en särskild rapport, Distansutbildning i praktiken 1997.

Hösten 1997 genomfördes försökskursen Fortbildning i förebyggande för brandsynförrättare på distans. Denna kurs utarbetades tillsammans med Statens skola för vuxna i Norrköping och lärare från Revinge, Skövde och Sandö. Kursen utvärderades av en extern utvärderare från Högskolan i Kristianstad. Förutom det faktum att de studerande inte getts tillräcklig tid till sitt förfogande, hade kursen upplevts mycket positivt.

Våren 1998, våren 1999 och hösten 1999 genomfördes tre ordinarie fortbildningskurser. Hitills har 75 studerande genomfört utbildningen. Utvärderingarna har varit genomgående positiva, även om problemet med tidsbrist kvarstår, trots att kurslängden utsträckts och brev

skickats från Räddningsverket till arbetsgivaren före kursstart där man särskilt markerade vikten av att de studerande fick tillräckligt med tid till sitt förfogande för studier.

Erfarenheterna hittills har visat att:

Distansutbildningar initialt inte blir billigare för utbildaren än ordinarie kursutbud.

Undervisande lärare har haft svårt att organisera arbetet tidsmässigt.

Det bör framgå tydligare under vilka tider lärarna kan vara tillgängliga för elevkontakter.

Det kan vara svårt för de studerande att få tid till självstudier på sina arbetsplatser.

Studieresultatet upplevs av eleverna som mycket positivt:

De får jobba hemma på egna objekt i kommunen och kan koppla kursinnehållet till den egna yrkesverksamheten på hemorten.

De studerande upplever att kunskaperna sitter bättre än vid traditionella undervisningssituationer.

De studerande får ökad datamognad genom kurserna. Detta upplevs mycket positivt.

Man har byggt upp ett nätverk med kurskamrater över hela landet som man kan ha nytta av i framtida arbete.

Distansutbildning är numera ett prioriterat område för Räddningsverket. Beslut att tillsätta en distansutvecklingsgrupp fattades 1998. Gruppen arbetade inledningsvis mycket med kunskapsuppbyggnad om distansutbildning och teknik för distansutbildning. Arbetet har därefter inriktats alltmer mot utveckling av distansutbildningar inom de olika kunskapsområdena. Ständig kontakt hålls med IT-enheten inom verket för att teknik och pedagogik ska gå hand i hand.

2.12 Utbildning i ett internationellt perspektiv

Såväl svensk som utländsk sakkunnig personal inom räddningstjänsten bedömer, utan att konkreta jämförelser gjorts, att svensk räddningstjänstutbildning håller hög internationell standard. Det är angeläget att kontinuerligt studera utbildningsutvecklingen beträffande tekniker och metoder i andra länder för att säkerställa en högkvalitativ svensk räddningstjänstutbildning. Inom EU-länder finns ett sådant samarbete etablerat genom EFSCA, European Fire Service Colleges Association, där Räddningsverket fortlöpande deltar.

Inom Leonardo da Vinci-projektet har en jämförande studie av förhållanden inom brandförsvarsräddningstjänst i allmänhet och utbildning i synnerhet, genomförts. 14 europeiska länder har deltagit i studien som startade 1997 och slutfördes 1999. Studien har finansierats av EU. Detta projekt fortgår och syftar bl.a. till ökad rörlighet av räddningstjänstpersonal mellan EU-länder.

I studien finns en allmän beskrivning om förhållanden i respektive land utifrån ett räddningstjänstperspektiv. Studien innehåller också 240 frågor av vilka 108 frågor är utbildningsrelaterade. Nedan redovisas några resultat som kan vara av intresse:

- Ett antal länder har ett gemensamt nationellt program för räddningstjänstutbildning. Fyra länder, Luxemburg, Irland, Spanien och Tyskland har inte ett sådant program.
- Nio länder har en nationell institution som är ansvarig för utbildningen inom detta program.
- I fyra länder utbildas personal från andra samhällssektorer än räddningstjänst vid utbildningsanläggningar för räddningstjänsten.

- I endast tre länder, Sverige, England och Tjeckien, är universitets- eller högskolestudier en integrerad del i någon del av utbildningen.
- Ansvaret för att personalen genomgått adekvat utbildning åvilar den lokala räddnings/brandkåren i sex länder och nationella myndigheter i fyra länder.
- Sju länder har ett utbyte med andra länder i utbildningsfrågor, i form av utbyte av elever eller lärare.
- I fem länder är det möjligt att utbildas till brandman utan att vara anställd, Finland, Danmark, Norge, Holland och Tjeckien.
- Förhållandet mellan praktiska och teoretiska inslag i utbildningen är i Sverige cirka 60% praktiska inslag och 40% teoretiska inslag. I alla länder utom tre överväger den praktiska delen i den grundläggande utbildningen.
- Ett flertal ämnen är gemensamma i grundutbildningen för de flesta länder. Detta gäller t ex sambandsutbildning, farligt gods, teknik/verktyg, fysisk träning, brandförlopp, vattenförsörjning, brandsläckning samt första hjälpen/sjukvård.
- I den grundläggande brandmannautbildningen ingår förebyggandeutbildning i sex länder, Finland, Irland, Luxemburg, Holland, Sverige och England.
- Endast i Tyskland ingår förarutbildning som standard i grundutbildningen.
- Under ”aspiranttiden” betalas full lön i sju länder.
- Regelbunden repetitionsutbildning eller övningar är reglerad att genomföras på olika nivåer enligt följande: Lokal nivå i åtta länder, nationell nivå i tre länder, regional nivå i ett land och oreglerat i två länder.

Som jämförelse redovisas utbildningssystem för räddningstjänstutbildning i Finland, Holland och England i bilaga 2 till denna utredning.

3. Förändrade förutsättningar för utbildning

3.1 Samhällsförändringar fram till 2010

Räddningstjänsten i sin helhet är beroende av och påverkar många verksamheter i samhället.

Utredningen har studerat, bland andra, rapporterna "Räddningsverket och framtiden - människa och samhälle, 199-048/96, Svenska kommunförbundets studie "Kommunerna fram till 2020" och "Kommunerna i framtiden", samt Glesbygdsverkets årsrapport 2000. Utredningen redovisar här några slutsatser, med koppling till utbildningsverksamhet, ur dessa rapporter.

Den snabba förändringstakten i samhället kommer sannolikt att fortsätta, varför en kontinuerlig följsamhet krävs i ett utbildningssystem. Vi kommer allt mer in i informations- och kunskapssamhället. Allt fler informationssystem blir åtkomliga via digitaliserade kommunikationslänkar. Ökade kompetenskrav för anställningsbarhet medför ökad utslagning, samtidigt som den yngre generationen ställer ökade krav på arbetets innehåll. Synen på arbetet förändras. Arbetet ska inte bara vara en försörjningskälla utan också ge möjlighet till personlig utveckling och bekräftelse på identitet. Det internationella samarbetet kan leda till att nationalstatens betydelse minskar, och leda till en ökad personrörlighet mellan länder. Andelen invandrare och barn till invandrare bedöms år 2010 utgöra 25% av befolkningen.

Miljöhänsyn och krav på miljösäkerhet blir tydligare för alla verksamheter.

Statens och kommunernas ekonomiska förutsättningar kan medföra omprövningar, nedskärningar och hårda prioriteringar, samtidigt som behovet av kommunalt finansierade tjänster kan förväntas stiga till följd av befolkningsförändringar. Inom totalramen förskjuts behov mellan olika verksamhetsområden. Flexibilitet i organisationer blir allt viktigare för att kunna bedriva en effektiv verksamhet. Behovet av äldre- och handikappomsorg ökar stadigt. Härvid är variationerna mellan kommunerna stora.

Det finns inte något som tyder på att de olyckshändelser som kräver räddningsinsatser skulle drastiskt öka eller minska över tiden. Däremot kommer med nödvändighet räddningstjänstens innehåll och inriktning att förändras mot mer förebyggande arbete.

Generellt sett försämras gles- och landsbygdshushållens tillgänglighet till service.

Utvecklingen under de kommande åren kommer att innebära ökade strävanden från statens och kommunernas sida att få enskilda fysiska och juridiska personer att delta med egna åtgärder. Målstyrning genom myndigheternas föreskrifter, egenkontroll och återföring av erfarenheter blir vanligare vid utformning av företagens åtgärder för att förhindra olyckor samt vid deras skyddsåtgärder. Det förekommer vidare i större utsträckning än tidigare att människor genom egna initiativ söker tillgodose de behov eller krav som finns. På vissa håll kan det ha bildats frivilligkårer som kompletterar den kommunala räddningstjänsten framför allt på orter där kommunerna minskat på eller lagt ner räddningsstyrkor.

Enligt statsmakternas beslut (prop. 1996/97:11, bet. 1996/97:FöU5, rskr. 1996/97:203) om samhällets åtgärder mot svåra påfrestningar i fred är det angeläget att förbättra den enskilda människans möjligheter att agera på rätt sätt vid olyckor, katastrofer och störningar i viktiga infrastruktursystem. Hur en människa handlar när en olycka hotar att inträffa eller har inträffat har stor betydelse för konsekvenserna av olyckan. Enligt statsmakternas mening är det viktigt att alla människor har goda kunskaper och färdigheter när det gäller t ex livräddning, andningshjälp, annan första hjälp och enklare olycksbekämpning. Människor bör också lära sig att klara långvariga avbrott i el-, vatten- eller värmeförsörjningen.

Flera pågående eller nyligen avslutade arbeten inom det internationella området kommer sannolikt att leda till ökade skyldigheter för ägare eller innehavare av vissa verksamheter där en olycka kan orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön. Sådana frågor behandlas bl.a. i ECE-konventionen om gränsöverskridande industriolyckor. (Konventionen har utarbetats av FN:s ekonomiska kommission för Europa.)

3.1.1 Riskutvecklingen fram till 2010

Ur rapporten Räddningsverket och framtiden kan följande utläsas angående nya hot och risker:

- Utvecklingen av produkter, produktionsteknik, transport- och energisystem etc. leder till att riskbilden ändras.
- Koncentration och storskalighet inom vissa branscher leder till att olyckorna får större konsekvenser.
- Omorganisationer, och ökad användning av externa resurser gör att ansvarsfrågorna kan bli oklara och kunskapsöverföringen bristfällig.
- Internationaliseringen leder till ökad konkurrens med krav på snabba beslut, vilket leder till att säkerhetskraven inte sätts i första rummet.
- Internationaliseringen gäller också brottsligheten, där terrorism och kriminalitet blir allt mer gränsöverskridande. Även ökade klyftor i samhället, med ökad utslagning och arbetslöshet, kan utgöra en grogrund för ett destruktivt eller kriminellt beteende som innebär risker för omgivningen.
- Den vapenteknologiska utvecklingen leder till att medel avsedda för militär verksamhet, i orätta händer kan innebära helt nya risker för det civila samhället i fredstid.
- Skärpta miljökrav leder till utbyte av material inom olika användningsområden samt till nya processer t ex för återvinning.

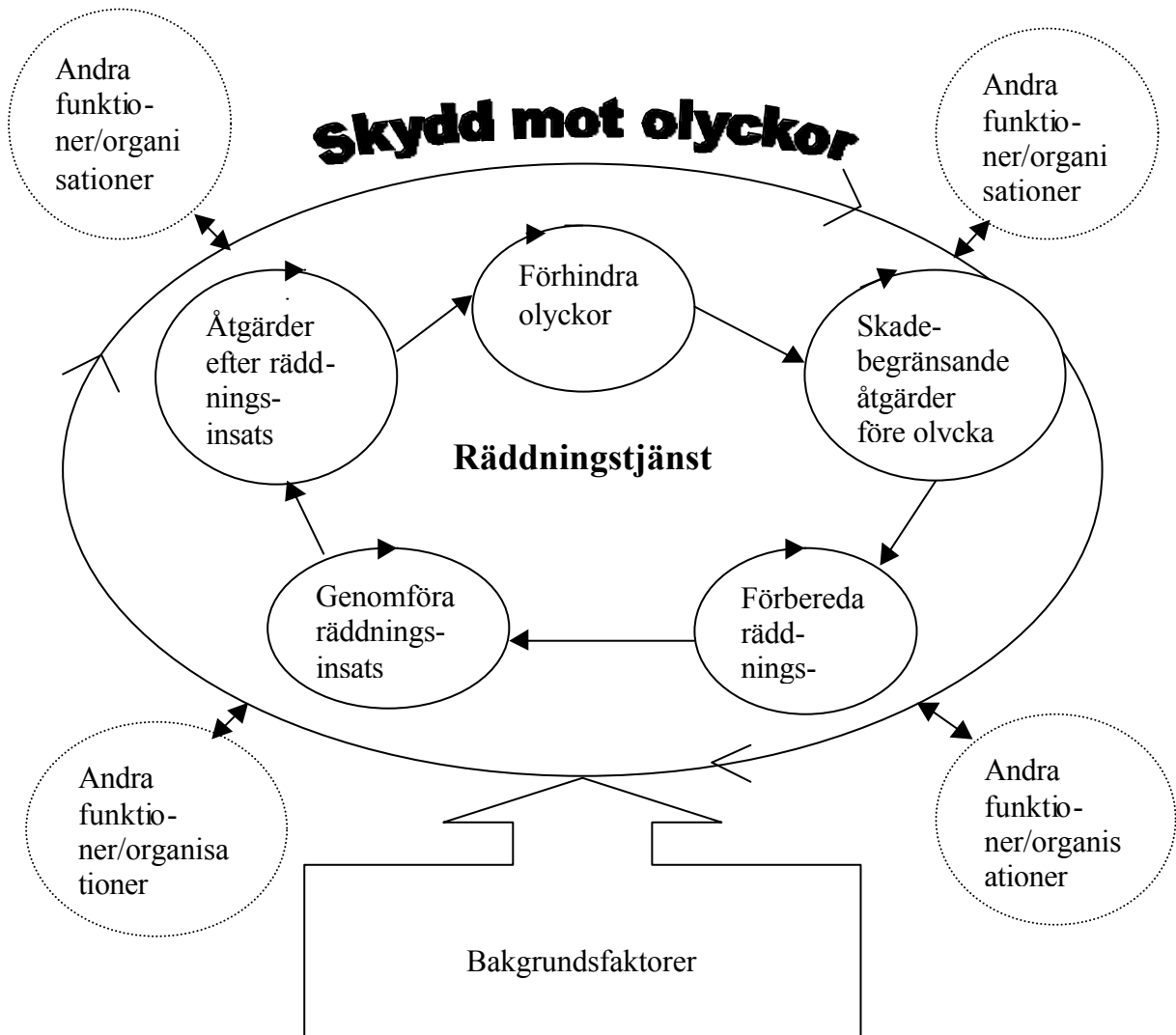
3.2 Perspektivet Skydd mot olyckor

Räddningsverksutredningen, SOU 1998:59, beskriver räddningstjänstens aktiviteter i säkerhetsarbetet, Skydd mot olyckor, i fem skeden:

- Förhindra olyckor

- Vidta skadebegränsande åtgärder innan olycka inträffar
- Förbereda räddningsinsats
- Genomföra räddningsinsats
- Vidta åtgärder efter räddningsinsats

I det nya tänkandet ska förebyggande verksamhet betonas och utvecklas. Målet är att förhindra att olyckor inträffar och att lindra deras följder om de ändå sker. Den enskilda människans kunskap och beteende kommer i framtiden att spela en viktig roll i det förebyggande arbetet.

BAKGRUNDSFAKTORER

Räddningstjänstens verksamhetsområde och arbetet med Skydd mot olyckor bygger på ett antal bakgrundsfaktorer. Dessa bakgrundsfaktorer styr dessutom en framtida utbildning som är inriktad mot området Skydd mot olyckor. Bakgrundsfaktorerna är:

- Huvudmannaskap och ansvarsområde: Verksamheten är en kommunal verksamhet som är lokalt utformad och demokratiskt styrd. Verksamheten ska dels vara effektiv i räddningstjänstlagens mening, dels ge ett kraftfullt bidrag till att kommunens övergripande mål nås inom området skydd och säkerhet.

- Behov: Verksamheten bör vara behovsorienterad, d.v.s. ständigt uppmärksamma behovsförändringar hos de människor som servicen är till för. Verksamheten ska dessutom vara innovativ och leda till ständiga förbättringar genom nya och bättre lösningar. För att kunna arbeta på detta sätt bör även personalens kompetens och utbildningen följa kommunernas och medborgarnas behov.
- Styrning: Det bör vara en mål- och resultatstyrd verksamhet. Utbildningen bör utveckla förmågan till eget ansvarstagande utifrån uppsatta mål.
- Det offentliga åtagandet: Verksamheten ska utgå ifrån det offentliga åtagandet. I detta sammanhang blir ansvarsfördelningen mellan den enskilde, kommunen och staten ett viktigt ingångsvärde som kommer att prägla inriktningen för räddningstjänstens framtida utbildning.
- Sektorsövergripande samverkan/samordning: Utbildningen bör verka för ett tvärsektorieellt arbetssätt, inom kommunen och samhället. Utbildningen ska vara på en sådan nivå och av en sådan omfattning att samverkan med andra kommunala, landstingskommunala, statliga och privata aktörer kan ske på en jämbördig nivå. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, samt stimulera kritisk granskning och ifrågasättande.
- Individen i centrum: Utbildningssystemet ska tillåta människor att ta egna initiativ och aktivt söka kompetensutveckling. Utbildning ska genomföras på ett sådant sätt att de som genomgått den själva kan ta sig vidare i utvecklingen av färdigheter och inhämtande av nya kunskaper. Utbildningen bör bygga på synen att människor är olika som individer. Utbildningen bör vara uppbyggd på ett sådant sätt att den tar hänsyn till och ger förutsättningar för utbildning av personer av olika kön och med olika bakgrund och erfarenheter. Utbildningen ska motverka fördomar, diskriminering och segregering i samhället.

SKYDD MOT OLYCKOR

Begreppet Skydd mot olyckor innebär ett helhetstänkande och en systematisk metodik som möjliggör ständiga förbättringar. Metodikutvecklingen är en ständigt pågående process.

Inom räddningstjänstens verksamhetsområde finns det fem olika delområden; förhindra olyckor, vidta skadebegränsande åtgärder innan olyckor inträffar, förbereda räddningsinsats, genomföra räddningsinsats samt vidta åtgärder efter räddningsinsats.

Åtgärder som syftar till att förhindra olyckor är inriktade på att påverka sannolikheten och de kan ligga på olika systemnivåer. Åtgärderna är ofta riktade mot människor och deras beteende i den händelsekedja som kan leda fram till en olycka. Information, utbildning, designregler, operatörsregler, checklistor etc. är viktiga inslag i åtgärder för att förhindra olyckor.

Åtgärder för att begränsa skador innan olycka inträffar är inriktade på händelseförloppet efter det att en utveckling som kan leda till en olycka har startat. Syftet är att begränsa händelseförloppet i förväg och det präglas ofta av tekniska åtgärder för att stänga inne eller ”trycka ned”, dvs. begränsa det fortsatta händelseförloppet, t ex med hjälp av sektionering och sprinklers. De kan också präglas av organisatoriska åtgärder såsom utbildning och övning till enskilda och företag. Åtgärder för att begränsa skador innan olycka inträffar kan också vara inriktade på riskspridning. Syftet är att begränsa konsekvenserna för den som drabbas av olyckan och det präglas ofta av olika försäkringslösningar.

De räddningsinsatser som ska genomföras när den enskilde inte själv klarar av situationen fordrar förberedelser av olika slag. Verksamheten ska planeras både övergripande och detaljerat. Personalen behöver utbildning och övning. Utrustningen ska utvecklas och anpassas till förändringarna i bl.a. risker och teknik. Genom forsknings- och utvecklingsarbete går det att förbättra metoderna för arbetet. Åtgärderna som vidtas innan olyckan avser att skapa bättre förutsättningar för räddningsinsats, åtgärder efter räddningsinsats och uppföljningen av det inträffade.

När en olycka inträffar och den enskilde inte har möjligheter att hejda olycksförloppet måste räddningstjänsten gripa in. En effektiv räddningsinsats ska präglas av snabbhet och styrka samt naturligtvis

av att insatsen ska göras på rätt sätt. Det ska finnas ett kvalitetskrav och personal och materiel ska utnyttjas optimalt. Åtgärderna som vidtas i samband med olyckan begränsar konsekvenserna på olycksplatsen.

Efter räddningsinsatsen är det i allmänhet nödvändigt att bevaka den skadade egendomen. Det behövs i många fall också restvärdeskydd, sanering eller någon annan form av återställning. De skadade, anhöriga eller personalen kan behöva psykiska och sociala omsorger i samband med olyckor. Många olyckor och insatserna i samband med dessa ger dessutom erfarenheter som det är angeläget att ta tillvara. Åtgärderna som vidtas efter avslutad räddningsinsats begränsar konsekvenserna för den drabbade och möjliggör lärande för framtiden.

Vissa företeelser är gemensamma för alla skeden och kan ses som en metanivå. Det är att inrikta, styra, följa upp och utvärdera de olika skedena.

Hela området Skydd mot olyckor liksom varje delområde är en egen process med planerings- genomförande- och förbättringsfaser.

För att ständigt kunna arbeta med förbättringar krävs det att räddningstjänsten samverkar och samarbetar med andra funktioner/organisationer såsom andra kommunala förvaltningar, polis sjukvård, Vägverket etc. Detta kan gälla för hela arbetet med Skydd mot olyckor, men också för vardera av de olika delområdena.

För att kunna genomföra uppgifter och åtgärder inom delområdena inom Skydd mot olyckor krävs kunskaper inom ett antal ämnesområden. Dessa har exemplifierats i bilaga 4.

3.3 Kommunal räddningstjänst - bedömd utveckling fram till 2010

Samhällsförändringar och riskutveckling medför att kommunala program för Skydd mot olyckor bör utformas. Möjligheterna och handlingsfriheten för kommuner att utforma sådana program är stora. Många möjliga former finns både för den kommunala politiska strukturen och avseende utformning av verkställande organisation.

Syftet med räddningstjänstens verksamhet är dels att förhindra olyckor och dels att hantera olyckor så att konsekvenserna blir så skonsamma som möjligt. Verksamheten bör utformas så att den svarar mot den enskilda medborgarens behov i olika riskmiljöer. Det gäller både förebyggande arbete och insatser under och efter olyckan. Räddningstjänsten ska bidra till ett samhälle som är säkrare och tryggare för den enskilda människan att bo och verka i. För att åstadkomma detta bör följande inriktning väljas:

- Förebyggande arbete ges ökad tyngd.
- Mål- och resultatstyrning av räddningstjänsten som funktion i kommunen utvecklas
- Räddningstjänsten ges en tydlig roll som part för att utveckla säkerheten och beredskapen i kommunen.
- Den enskilda människans roll för att förhindra olyckor betonas.

Räddningstjänsten som kommunal förvaltning bör i framtiden ha en aktiv roll i kommunala program för ”Skydd mot olyckor”, den verksamhet som hanterar en kommuns fysiska säkerhetsproblematik. Det gäller både förebyggande verksamhet och ingripanden vid olyckor. Denna verksamhet måste vara integrerad i alla förvaltningars verksamhet. Ett kommunalt

program för ”Skydd mot olyckor” måste hantera en sådan integration och samordning mellan olika ansvariga sektorer. Utgångspunkten för arbetet är lämpligen säkerhetsmål som formulerats av fullmäktige.

Det traditionella sättet att arbeta förebyggande kommer inte att vara tillräckligt i framtiden. Verksamhetsutveckling behövs för att förebyggande kunna hantera brand- och olycksriskproblematik i vardagsverksamhet som idag inte är föremål för uppmärksamhet samt i komplexa system av olika karaktärer, t ex industrier, vårdinrättningar, gallerior, underjordsanläggningar och samhällsutbyggnad. Viktiga delar i verksamheten blir riskanalyser och utifrån dessa utformas program för hur man ska hantera risker och bygga upp beredskap för olyckor. Uppföljningar och analyser av olycksfrekvenser och olycksskeenden blir viktiga liksom kommunikation med kommuninnevånarna om säkerhetsproblematik i olika avseenden. Utveckling av former för medverkan i kommunens plan- och bygglovsprocesser är viktig. Dessutom behövs mer verksamhet inriktad mot vardagsolyckornas problematik, som t ex bränder i bostadshus.

Räddningstjänstens medverkan i kommunens plan- och bygglovsprocess liksom övrig förebyggande verksamhet bör på ett tydligare sätt skiljas från tillsynsverksamheten som myndighetsutövning. En avvägning måste göras mellan ägare/innehavares ansvar och den myndighetskontroll som behöver utföras för att rimlig säkerhet i olika verksamheter ska uppnås.

Samhällets riskutveckling och de alltmer dominerande värderingarna om att betona förebyggande verksamhet samt att hantera en kommuns säkerhetsproblematik i ett helhetsperspektiv väcker frågan om vilken roll den operativa verksamheten ska ha i detta sammanhang och hur den bör vara utformad. Både vardagsolyckor och stora olyckor måste kunna hanteras. Nuvarande operativa verksamhetsutformning kommer att förändras, kanske det inom givna resurser finns andra lösningar som bättre motsvarar behovet. Insatsteknik och taktik behöver utvecklas för samhällets breddade riskpanorama. Lämpliga organisationsformer bör analyseras i förhållande till behov under t ex olika årstider och under olika tider på dygnet, avvägning mellan hel- och deltidsanställd personal mm. Nuvarande fordonskoncept och utryckningsformationer behöver utvecklas så att de motsvarar behoven.

Även framdeles kommer stora olyckor och störningar i viktiga samhällssystem att inträffa. I dessa sammanhang räcker inte den vardagliga utrycknings- och ledningserfarenheten. Särskild kompetens kommer att krävas för hantering av stora operationer över tid och rum i samverkan med flera insatsenheter samt myndigheter, organisationer och experter. Den regionala samverkan måste utvecklas ytterligare i syfte att optimera resursutnyttjande och effektivitet.

Framtiden kommer troligtvis att visa på ett antal olika organisatoriska lösningar beroende på bland annat den konkreta risksituationen i kommunerna. Antalet kommunalförbund antas öka något de närmaste åren för att sedan minska. Orsaken är att samverkan om säkerhetsarbetet i sin helhet är svår att hantera för de politiskt ansvariga. Samverkan avseende den operativa verksamheten antas fortsätta att utvecklas i olika former.

En central fråga för framtiden blir möjligheten att rekrytera deltidsanställda brandmän. Nya former med kombinationstjänster, framför allt inom kommunerna, kommer antagligen att bli mer vanliga. Ett flexibelt utbildningssystem bidrar också till att underlätta rekrytering av deltidsanställda. Rekryteringen av såväl hel- som deltidsanställda måste utgå från samhällets krav på verksamheten där olika kön och bakgrund ger positiva effekter.

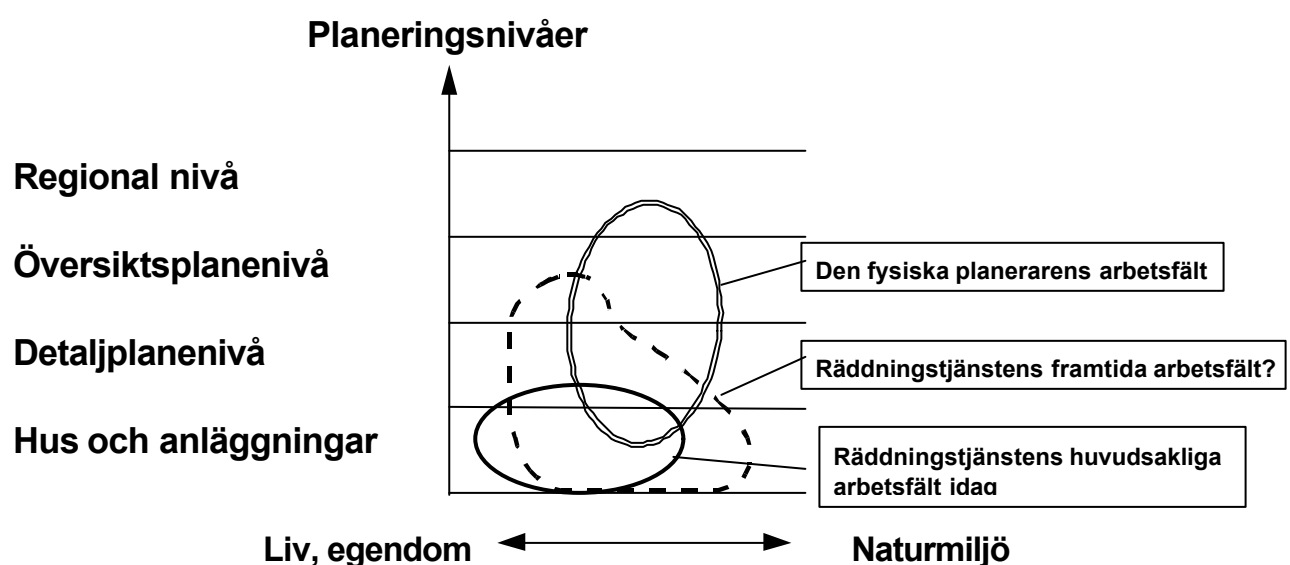
Det är mycket angeläget att räddningstjänsten har en bred och ändamålsenlig kompetens för att möta framtidens samhällsbyggande. Det är viktigt att räddningstjänsten blir mer delaktig i samhällets utvecklingsprocesser och särskilt då i samhällsplaneringen och den fysiska planeringen. Säkerhetsfrågorna måste integreras och komma in tidigt i olika planeringsprocesser. Idag fattas många avgörande och strukturella beslut långt innan räddningstjänsten kommer in på arenan. Många av dessa beslut har stor betydelse för säkerheten i samhället, men genom att räddningstjänsten idag i många fall inte har tillräcklig kompetens och inte är delaktig är räddningstjänstens möjligheter att kunna påverka säkerhetsfrågorna på ett tidigt stadium begränsade.

Ett bättre samarbete och ökad integrering av riskhantering och samhällsplanering är viktigt. Räddningstjänstens kunskaper och erfarenheter avseende olycksrisker måste på ett tidigt stadium tas tillvara i den fysiska planeringen. Räddningstjänsten måste vara en naturlig part i planeringsprocessen och i vissa delar till och med en central sådan. I samhällsplaneringen måste räddningstjänsten aktivt engagera sig i egenskap av säkerhetsexpert.

Räddningsverket föreslår att räddningstjänstens medverkan i samhällsplaneringen regleras eller stärks. En uttalad skyldighet finns för andra kommunala funktioner att delta i samhällsplaneringen, t ex socialtjänsten enligt socialtjänstlagen och miljö- och hälsoskyddsverksamheten enligt tidigare hälsoskyddslagen.

Räddningstjänsten måste ha tillräckligt god och ändamålsenlig kompetens för att kunna delta i samhällsplaneringen. Erforderlig kompetens inom riskhanteringsområdet är mycket viktig. Räddningstjänsten ska kunna lyfta fram säkerhetsaspekter i den fysiska planeringen, t ex genom riskanalyser och i samband med miljökonsekvensbeskrivningar.

Att aktivt delta i den fysiska planeringen måste bli en mycket viktig del i räddningstjänstens förebyggande arbete. Räddningstjänsten har av tradition arbetat mycket för att minska risker (främst brandrisker) för personer inne i en byggnad eller anläggning och i mindre utsträckning arbetat med risker för människor, miljö och egendom utanför byggnaden eller anläggningen. Många av de stora riskerna för människor finns naturligt inne i byggnader men även utanför dessa behövs ett ändamålsenligt arbete för att minska riskerna i samhället.

Figur 3.3, Räddningstjänstens roll i planfrågor

Räddningstjänstens framtida roll bör förändras och utvidgas. Det är angeläget att utveckla räddningstjänstens arbetsfält. Idag omfattar arbetsfältet främst hus och anläggningar (på detaljnivå, ”skruv- och mutternivå”) i den byggda miljön. I framtiden kanske arbetsuppgifterna i vissa delar motsvarar dagens, men arbetsfältet är utvidgat till att även omfatta detaljplane- och översiktsplanenivå samt i större utsträckning naturmiljön. Även vid andra typer av samhällplanering måste räddningstjänsten vara delaktig. Räddningstjänsten måste lära sig att hantera risker i större övergripande sammanhang som t ex vid översiktsplanering.

3.4 Ledarskap i framtiden

Räddningstjänstens arbete påverkas av samhällets utveckling och krav. Nya riskkällor införs i samhället vilket ständigt ställer nya krav på räddningstjänsten. Samhällets övergång från central styrning till större ansvar för den lokal nivå, satsning på miljöskydd, utvecklad olycksförebyggande verksamhet och intern kontroll ställer krav på förändring av räddningstjänsten och dess ledarskap.

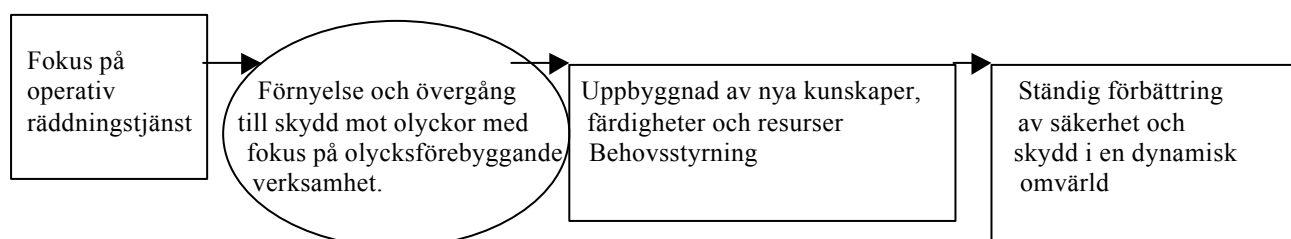
Den snabba samhällsutvecklingen och globaliseringen under 1990-talet innebär också att det inte längre finns någon enskild ledarskapsstrategi eller ”kokbok” för ledning och utveckling av organisationer. Det rör sig istället om att utvecklas och förbättras med hjälp av många och behovsstyrda strategier som hela tiden måste anpassas till nya förutsättningar.

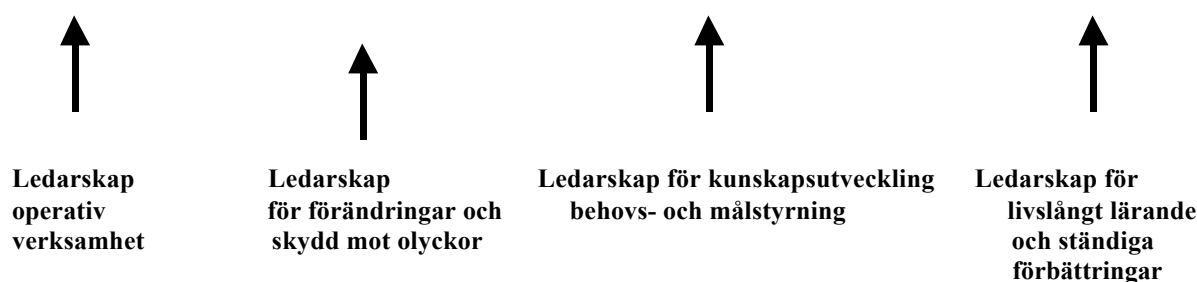
Med ledarskap menas här framförallt förmåga till förändring, samverkan, utveckling av kunskap, beslutsbefogenheter, åtgärder och ansvar för förnyelse samt utveckling av arbetet till skydd mot olyckor, framförallt systematisk olycksförebyggande verksamhet på lokal nivå.

Tillgänglig statistik över olyckor, resultaten av kommunernas riskinventering och riskbedömningar visar att den traditionella strategin räcker för att hålla antalet döda och skadade i bränder på en stabil nivå, men att den inte räcker till för sänka nivån. För en kontinuerlig förbättringsprocess behövs därför en radikal förändring av kommunernas strategier och ledarskap.

Ledarskap för förändringar och skydd mot olyckor innebär att radikalt förändra strategier och handlingsmönster samt att implementera ett nytt synsätt och arbetssätt för att utveckla den olycksförebyggande verksamheten på lokal nivå. Enbart goda metoder och verktyg räcker inte till för att åstadkomma nödvändiga förändringar och förbättringar på lokal nivå. Det behövs ett mer offensivt ledarskap för att få igång, driva och utveckla den olycksförebyggande verksamheten.

I figur nedan skisseras övergång från en defensiv och reaktiv verksamhet till en ökande grad av offensiv strategi och satsning på att förebygga olyckor redan i beslut, planering och design av olika verksamheter och tjänster.

Figur 3.4.1 En övergripande modell: från fokus på ledarskap för skadebegränsande åtgärder till ledarskap för skydd mot olyckor i ett dynamiskt samhälle

I figuren nedan redovisas några exempel på strategi och funktioner som behövs för utvecklingen på lokal nivå.

Ledarskap för operativ verksamhet (1)	Ledarskap för förändringar och skydd mot olyckor (2)	Ledarskap för kunskapsutveckling, behovs- och målstyrning (3)	Ledarskap för livslångt lärande och ständiga förbättringar (4)
-nuvarande fokus	- skydd mot olyckor med fokus på olycksförebyggande verksamhet	fokus på individen, kunskapsutveckling samt samarbete i team	fokus på livslångt lärande nya strategier

Figur 3.4.2 strategi och funktion på lokal nivå

3.5 Jämställdhet i utbildningen

Räddningstjänststyrket är traditionellt ett av de mest utpräglade yrkena med manlig arbetskraft. Till för några år sedan arbetade endast män i yrket. Under 1970- och 80-talet startade rekrytering av kvinnlig personal till brandmän. En bredare rekryteringsbas var nödvändig, bland annat som en följd av att många invånare ofta arbetade i kommunens centralort eller till och med utanför den egna kommunen och därför inte kunde upprätthålla beredskap för tjänstgöring som deltidsbrandman under arbetstid.

Efterhand har kravet på jämställdhet mellan könen, både genom lagreglering och av ”naturnödvändighet” sakteligen vunnit gehör inom flera kommuner också vad gäller räddningstjänstpersonal.

Det är ett rättvisekrav att yrken inom kommunal räddningstjänst och utbildningar till dessa är öppna även för kvinnor. Erfarenhet från andra yrken i samhället visar att positiva effekter i form av kompetens, arbetsklimat m m gynnas av arbetslagssammansättningar med såväl kvinnlig som manlig arbetskraft.

Räddningsverket fick i regleringsbrevet 1997 i uppdrag av regeringen att utreda vilka åtgärder som bör vidtas för att förbättra rekryteringen av kvinnor till kommunal räddningstjänst. Utredningen skulle riktas mot vilka åtgärder som skulle behöva vidtas för att få kvinnliga heltidsbrandmän i kommunal räddningstjänst. Av utredningen framkom att det krävs:

- Förändrad attityd till kvinnliga brandmän. För att få denna attitydförändring till stånd bör Räddningsverket i samverkan med Svenska Kommunförbundet och de fackliga organisationerna ordna informations- och diskussionsseminarier med kommunledning, räddningschefer och andra befäl för att behandla frågor om kvinnliga brandmän.
- Information om vilka krav som ställs för att bli brandman. För att få kvinnliga sökande som uppfyller kompetenskraven måste räddningstjänsten informera om vilka (fysiska och andra) krav som ställs och att kvinnor som uppfyller dessa krav kan bli brandmän. Utbildningsrelaterade enhetliga fysiska tester bör utarbetas.
- Utarbetat stöd för rekryteringsprocessen.
- Utveckling av materiel, teknik och metoder för räddningstjänsten. Fortsatt forskning och utveckling i syfte att förbättra materiel, tekniker, metoder och hjälpmedel för effektivare räddningsinsatser, där stora ansträngningar görs för att skapa förutsättningar för arbetet för både kvinnor och män.
- Forskning beträffande fysiska och psykiska krav på brandmän, i första hand vid rökdykning.
- Arbetsrelaterade fysiska tester.

Vid brandingenjörsutbildningen är andelen kvinnor i dag över 30%. Fortfarande är andelen kvinnor inom brandmanna- och befälskategorierna totalt sett mycket liten. Numerär framgår av avsnittet om räddningstjänstens personal i denna rapport. Den första kvinnliga brandingenjören utexaminerades 1983.

Fysiska påfrestningar i samband med räddningsinsatser är ofta stora, inte minst i samband med livräddning under rökdykningsinsatser. Fysiska antagningskrav är reglerade för tjänstgöring som brandpersonal. Brandingenjörerna omfattas inte av dessa fysiska krav.

Kommunerna svarar för rekryteringen till räddningstjänstyrket. Viktigt är att alla inblandade verkar för förutsättningar för en könsneutral utbildning. I samband härmed måste man också söka bidra till utvecklingen av rättvisande fysiska tester och utveckling av hjälpmedel för t ex lyft av skadade.

En framtida utbildningsform som, åtminstone till delar, utgörs av en eftergymnasial utbildning av enskilda personer före anställning i kommunen, bedöms leda till en ökad andel kvinnor inom yrket.

Erfarenheter, inte minst från diskoteksbranden i Göteborg, visar att jämställdhet i räddningstjänstyrket inte enbart är en fråga om jämställdhet mellan könen. Särskilt i svåra situationer, som innehåller relationsfrågor mellan olika kulturer, behöver räddningstjänsten vara så personellt sammansatt att organisationen speglar samhället i sin helhet. Det är angeläget att främja en rekrytering till kommunal räddningstjänst av personer med olika etnisk bakgrund. Jämställdhet är en rekryterings- och utbildningsfråga. System för rekrytering och utbildning bör främja en allsidig personalsammansättning inom kommunal räddningstjänst.

3.6 Framtida utbildningsvolym

För beräkningar av utbildningsbehovet åren 2000-2010 har följande underlag använts:

- statistik över genomförda utbildningar från 1986-1999
- planerad utbildning för verksamhetsåret 2000
- resultat från arbetsgruppen (1993-94) för behov av räddningstjänstutbildning under början av 2000-talet
- statistik år 2000 över åldersstruktur för heltidsanställda från Svenska Kommunförbundet
- statistik år 2000 över åldersstruktur för deltidsanställda från Brandmännens riksförbund
- bedömning av nyutbildningsbehov med anledning av personalomsättning (se nedan).

Framtida omorganisationer, samarbetsavtal med angränsande räddningstjänster eller andra effektiviseringsåtgärder påverkar utbildningsbehovet och försvårar bedömningen om huruvida en pensionsavgång genererar ett nyutbildningsbehov.

Kategori	Planering 2000	Prognos 2003	Prognos 2005	Prognos 2008	Prognos 2010
Brandmän					
-heltid	192	220	240	260	280
-deltid	768	780	800	820	840
Befäl					
-lägre deltid	240	250	260	270	280
-lägre heltid*	274	275	280	285	290
-högre**	160	175	200	225	250
Brandingenjör	24	30	30	30	30
SUMMA	1 658	1 730	1 810	1 890	1 970

* inkluderar dagens utbildningar för Brandförman

Heltid och Förebyggande 1

** inkluderar dagens utbildningar för Brandmästare,
Förebyggande 2 och Förvaltning

Figur 3.6.1, Planerad utbildning för innevarande år samt prognos för åren 2003, 2005, 2008 och 2010:

Kommentarer till prognosen för brandmannautbildning:

BRFs statistik för deltidsanställda redovisar inte uppdelning på brandmän och förmän vilket försvårar möjligheten att ställa prognos. Personalomsättningen på grund av att brandmän slutar sin tjänstgöring som deltidspersonal uppskattas till 5% årligen, vilket ger ett årligt utbildningsbehov på 500-600 personer utöver det utbildningsbehov som pensionsavgångarna leder till. Statistik över genomförd utbildning visar på volymer i intervallen 650-900 utbildade årligen mellan 1986-1999. Denna volym torde bestå under den kommande 10-årsperioden.

Statistiken över genomförd utbildning för heltidsbrandmän visar en utbildningstopp under 1986-1991 då volymen var över 300 årligen. Därefter har utbildningsvolymen sjunkit till under 100 årligen. Den förutspådda ökningen på grund av förväntade pensionsavgångar i slutet av 1990-talet har hittills uteblivit eller försenats. Med utgångspunkt i åldersstatistiken kan pensionsavgångarna som mest ge ett utökat behov av 50 - 100 brandmän årligen under aktuell tidsperiod.

Kommentarer till prognosen för befälsutbildning:

Kommunförbundets åldersstatistik visar att den stora "pensionspuckeln" för förmän sannolikt kommer först efter år 2010 eftersom flertalet anställda nu är i åldersintervallet 40-49 år. Motsvarande puckel för brandmästare bör komma något tidigare eftersom de flesta är i åldersintervallet 50-59 år.

Utbildningen för brandförmän har volymmässigt omfattat 75-150 personer årligen och för brandmästare 60-100 årligen under tiden 1986-1999. I nuvarande utbildningssystem är utbildning till brandförmän med heltidsanställning en förutsättning för vidare utbildning till brandmästare.

För kurserna förebyggande åtgärder mot brand och förvaltningskunskap för brandmästare har utbildningsvolymen varit relativt konstant. Cirka 30-50 personer årligen har genomgått kursen i förebyggande och cirka 20 personer har genomgått förvaltningskursen. Sannolikt kommer utbildningsbehov för dessa utbildningar att kvarstå på samma nivå framgent, möjligen kan en liten ökning i efterfrågan på kursen i förebyggande skönjas.

3.7 Distansutbildning

Distansutbildning kan i framtiden i ökad omfattning bli ett komplement till utbildningsformer av skolbunden karaktär. Distansutbildningar genomförs i allt större omfattning inom alltfler områden utanför räddningstjänstutbildning redan i dag. Det gäller att ta tillvara erfarenheter från omvärlden och knyta dem till utvecklingen i Sverige. En annan form av flexibel utbildning möjliggörs av "den virtuella räddningsskolan" vilket på sikt kan bli en realitet (I USA är en sådan skola realitet. Det finns en virtuell brandstation i Orlando med personal och utrustning som studerande kan arbeta med i alla tänkbara, förekommande arbetsuppgifter).

Studerande kan tillgodogöra sig en stor del av det teoretiska utbildningsinnehållet genom distansstudier. Ett alternativ är också att en del av kursinnehållet förbereds hemma av de studerande genom distansstudier och följs upp under kortare vistelser vid skolor. Detta kan för deltidsanställd personal ske över veckoslut. Även praktiska övningar kan genomföras på hemmakåreerna och delges såväl undervisande distanslärare som kurskamrater via datorn. Distansutbildningar kan skraddarsys för olika kårer. Ordinarie kursutbud på skolorna kan följas upp under en längre tid genom att nätverk bildas mellan olika studerande och/eller klasser för fortsatt erfarenhetsutbyte och diskussioner kring nyheter på området etc.

För närvarande pågår inom Räddningsverket följande utvecklingsverksamhet beträffande distansutbildning:

- En ny kurstyp utvecklas för närvarande, Förebyggande för brandmän på distans. Denna kurs kommer att genomföras hösten 2000.
- CD-rom skivan med brandsyneobjekt utökas med ytterligare tre objekt.

- Handledarkurs för utbildare på distans är under utveckling. Denna kurs har startat under våren 2000.
- Utbildning i Förebyggande åtgärder mot brand för brandmästare genomförs som försökskurs i Stockholmsregionen år 2001.
- Distansutvecklingsgruppen har informerat om sin verksamhet i de olika kunskapsområdena och bitt om idéer och förslag på tänkbara distansutbildningar inom respektive kunskapsområde.
- Handledarutbildning på distans är under utformning för blivande handledare i den preparandkurs som ska genomföras på hemmakåren med nyanställd personal före deltagande i brandman hel- respektive deltid. Idé finns om att denna kurs bör kunna utformas som distansutbildning. Dock ska preparandkursen fastställas i ett Allmänt råd innan handledarutbildning blir aktuell.

3.8 Miljön allt viktigare

Regeringen har formulerat tre övergripande mål för en ekologisk hållbar utveckling, nämligen skyddet av miljön, en effektiv användning av resurser och en hållbar försörjning. Regeringens avsikt inom miljöområdet är att staten ska vara en föregångare i omställningsarbetet mot en ekologisk hållbar utveckling.

Räddningsverket avser att under år 2000 certifiera miljöarbetet enligt den internationella standarden ISO 14001. Avsikten med en certifiering är att tydligt redovisa Räddningsverkets miljöarbete och samtidigt säkerställa kvaliteten i detta arbete.

Under år 2000 pågår inom ramen för miljöledningssystemet, miljöprojekt som bl.a ska ta fram underlag att välja alternativa övningsbränslen i utbildningen och påbörja forskning och utveckling av alternativa övningsmetoder. En satsning kommer de närmaste åren att göras för att verkets skolor ska bli ledande och ett föredöme när det gäller begränsning av föroreningar av miljön till följd av utbildningsverksamheten.

En lärobok i miljökunskap för räddningstjänsten är under utarbetande. Läroboken hanterar den kommunala räddningstjänstens miljöfrågor. Räddningstjänsten har ett eget ansvar för att skydda miljön i samband med olyckor och är en viktig aktör vid olyckor som kan få effekter på miljön. Målgrupp är främst kursdeltagarna vid verkets skolor, men boken ska kunna användas av räddningstjänsten i hemkommunen. Boken behandlar i stort följande:

- Allmänt om miljö
- De nationella miljö kvalitetsmålen
- Miljöns grunder
- Föroreningar i miljön
- Spridning av ämnen i miljön
- Förebyggande och planering
- Räddningsinsats vid risk för skada på miljön
- Efterbehandling, farligt avfall, provtagning och uppföljning
- Lagstiftning
- Räddningstjänsternas interna miljöarbete

Räddningsverket har tagit initiativ till ett projekt benämnt ”Den gröna räddningstjänsten”. Projektet syftar till en kommunal räddningstjänst som arbetar i enlighet med principerna för en ekologisk hållbar utveckling. Resultatet visar att en ofrånkomlig miljöeffekt i samband med räddningstjänsternas verksamhet är utsläpp till luft, vatten och mark i samband med släckning av bränder. En icke obetydlig miljöpåverkan uppstår vid brandövningar med utsläpp i luft och i vissa fall även till mark och vatten. Miljöpåverkan i samband med den dagliga verksamheten vid stationerna bedöms vara av begränsad omfattning.

För att räddningstjänsterna ska kunna arbeta mera målinriktat och långsiktigt med miljöfrågor behöver personalens miljökunskaper ökas i många fall. Miljöutbildningen bör inriktas såväl mot en allmän grundläggande nivå som mot att förmedla mera specialiserade kunskaper. Räddningstjänsterna har påtalat behov av stöd i många olika avseenden. Man efterfrågar bl.a. beslutsunderlag, råd och instruktioner, utbildningar och hjälp med målformulering. När det gäller utbildning påtalar räddningstjänsten behovet av en utökad miljöutbildning, såväl i brandmännens grundutbildning som genom fort- och vidareutbildning.

Räddningsverkets utbildningsorganisation har tagit fram en vision som bl.a. fastslår att verket ska ha en miljösäker utbildning. Med miljösäker utbildning menas att verksamheten är certifierad enligt ISO 14001, vilket bl.a. betyder åtaganden om ständiga förbättringar i miljöarbetet och efterlevnad av miljölagstiftning och andra krav inom miljöområdet. Miljösäker utbildning innebär också att erhålla alla vederbörliga tillstånd för att kunna bedriva utbildningsverksamheten, samt att välja bästa möjliga teknik för verkets utbildningsanordningar i syfte att minska föroreningar av luft, mark och vatten, och att hushålla med råvaror och energi. I verksamheten ska de kemiska produkter väljas som är minst skadliga för miljön.

Räddningsverket ska fortsättningsvis arbeta med att ytterligare fokusera på och vara pådrivande så att miljöaspekterna beaktas i allt arbete med Skydd mot olyckor. Skydd mot olyckors fem skeden, i vilka miljöfrågorna alltid ska beaktas, ska vara den röda tråden i utbildningsverksamheten. Miljöfrågorna ska integreras i alla ämnesområden och inte enbart betraktas som ett enskilt ämne som t ex behandlas i ämnet räddningskemi. Vid ledningsutbildning ska miljökonsekvenserna vara en viktig aspekt i samband med beslutsfattandet. I samband med revidering av kursplaner eller framtagning av nya kursplaner, ska en konsekvensanalys, med utgångspunkt från kursmålen, genomföras innan planen fastställs. Konsekvensanalysen behandlar bl.a direkt och indirekt miljöpåverkan, effekter för ett säkrare samhälle, arbetsmiljö och säkerhet.

Generellt ska målsättningen för räddningstjänstutbildningen vara att räddningstjänstens personal blir medveten om riskerna för miljön och därmed kan planera med tanke på miljön, förebygga miljöskador vid olyckor och genomföra insatsen med hänsyn till miljön. Fördjupad miljöutbildning ska kunna väljas som tillval efter avslutad utbildning.

På kort sikt kommer utbildningsanordningarna och utbildningsmetoderna att utvecklas mot att reducera utsläpp till luft, mark och vatten, utan att för den skull göra avkall på realism i utbildningen och utbildningsmålen. System ska nyttjas för rening av rökgaser som genereras från brandövningar, slutna system för uppsamling av t ex släckmedel, tändmedel och kemikalier, system för rening av släckvatten.

Mindre mängder av tändmedel, kemikalier, släckmedel och fibröst material är exempel på vad utveckling av nya utbildningsmetoder inom olika ämnesområden kan komma att betyda. Utbildningen kommer bli med stöd av modern datateknik att innehålla ett större inslag av simulering än vad som sker för närvarande. Detta gäller också distansundervisningen.

I samarbete med räddningstjänsterna behöver specialkurser utvecklas inom olika ämnesområden som är inriktade på miljöhänsyn vid särskilda räddningsinsatser, ledning av räddningsinsatser mm. Resultat av forskning inom miljöområdet ska under hand omsättas och tillämpas i utbildningsverksamheten.

På något längre sikt kommer miljöfrågorna att integreras mer och mer med frågor kring riskhantering, hälsa och säkerhet. Inom Skydd mot olyckor sammanfaller miljö-, hälso- och säkerhetsfrågorna i många delar. Detta är en naturlig utveckling. Ytterst handlar ju säkerhet, hälsa och miljö om samma sak, nämligen om att skapa och vidmakthålla ett samhälle som är tryggt, säkert och hälsosamt och som dessutom har förutsättningar för en vidare långsiktig hållbar utveckling.

3.9 Den enskildes ansvar

Enskilda personer och företag har allmänt sett ansvar för att skydda sitt liv och sin egendom samt ansvar för att inte orsaka olyckor. De är också de som kan utföra huvuddelen av de åtgärder som ökar säkerheten mot olyckor. Det offentliga samhället ansvarar för skydd av miljön och andra samhällsintressen. Först när den enskilda inte själv klarar av att skydda sitt liv eller sin egendom är det ett offentligt ansvar att ingripa. Det offentliga utför riskbevakning och vidtar åtgärder inom aktuellt riskområde anpassade till den nivå i samhället där vederbörande verkar.

För att enskilda ska kunna skydda sig själva behövs kunskap om vad man behöver skydda sig mot och hur detta kan göras. Information om detta är ett offentligt ansvar.

Såväl statliga och kommunala myndigheter, enskilda organisationer (företag och ideella organisationer) som enskilda människor har ansvar eller uppgifter inom alla delområden/skeden. De olika grupperna utför också uppgifter inom alla delområden/skeden. Tyngdpunkten varierar dock betydligt.

3.10 Statens intressen

Det är ett rättvisekrav att den enskilde medborgaren har en rimlig säkerhetsnivå var han/hon än bor i landet. Statens intresse när det gäller samhällets räddningstjänst kommer därmed att kunna uttryckas i måldermer som ”allmänheten ska tillförsäkras en rimlig säkerhetsnivå i förhållande till den lokala riskbilden”.

Ett medel för staten att nå detta mål är att kvalitetsstyra räddningstjänstens kompetens genom att fastställa krav på antagning, utbildning och examination samt att se till att ett utbildningssystem finns tillgängligt som tillgodoser samhällets behov.

3.10.1 Kvalitetssäkrad räddningstjänstutbildning

Kvalitet i utbildningen är ett mått på utbildningsanordnarens förmåga att leva upp till de mål, krav och förväntningar som ställs från uppdragsgivare, elever och beställare samt från egen

personal. Rätt kvalitet har verksamheten när dessa kategorier är fullt nöjda i förhållande till ställda krav och förväntningar.

Sveriges Verkstadsindustrier (VI) definierar kvalitet på följande sätt: "Alla sammantagna egenskaper hos en produkt eller tjänst som ger den dess förmåga att tillfredsställa och helst överträffa kundens uttalade och underförstådda behov och förväntningar".

Allmänheten har krav på att den kommunala räddningstjänsten fungerar på det sätt som förväntas. Det finns ett samhällskrav på att räddningstjänsten utför sitt arbete med hög kvalitet. Därmed finns också ett krav på utbildningsanordnaren att erbjuda och genomföra adekvat utbildning. Ett berättigat kvalitetskrav är också att svensk räddningstjänstutbildning ligger väl framme sett i ett internationellt perspektiv.

Kvalitet innebär också att uppdragsgivarna har insyn i utbildningsanordnarens verksamhet. Detta kräver regelbunden rapportering av utvecklings- och produktionsresultat. Detta sker bland annat i termer av volym, kostnad och kvalitet. Genom att fortlöpande mäta och följa upp verksamheten på ett strukturerat sätt upptäcks kvalitetsbrister. Genom påföljande utvärdering hittas sedan former för korrigeringar. Kvalitet kräver ett ständigt pågående förbättringsarbete.

Årligen ska det upprättas kvalitetsredovisningar som ett led i den kontinuerliga rapporteringen av utbildningsproduktion till regeringen. Ett kvalitetsvärderingssystem började utvecklas 1995. Sedan 1997 används ett enhetligt kvalitetsvärderingssystem vid Räddningsverkets skolor. Detta system är uppbyggt på ett antal enkäter för elever och skolpersonal där elevernas och skolpersonalens synpunkter anges i en 10-gradig skala. Enskilda kursresultat sammanvägs och en totalsiffra för kursresultatet ur olika aspekter erhålls. Dessa resultat kan sedan jämföras kategorivis, skolvis eller årsvis för att se utvecklingstrender. Under undervisningens gång genomförs också enskilda uppföljningar och nödvändiga korrigeringar vidtas fortlöpande. Grundläggande för kvalitetsvärderingsarbetet är tydliga och "kundförankrade" utbildningsmål utifrån vilka normer för värderingen kan sättas.

För närvarande utarbetas ett nytt kvalitetsmätningssystem som också omfattar mätning av kursens resultat, elev- kund- och personaltillfredsställelse.

4. Probleminventering - bedömning av förändrat utbildningsbehov

4.1 Framtida yrkesutbildning

Inom alla yrken blir arbetslivet alltmer komplicerat. De flesta yrken kräver därför utöver praktiska färdigheter en teoretisk bas. Individuella/eleven måste i all utbildning vara huvudperson och utbildningens uppläggning måste ta hänsyn till detta. Utbildning i allmänhet och kanske yrkesutbildning i synnerhet måste för att passa elever över hela landet göras flexibel. Utbildning är inte något man en gång för alla skaffar sig vid ett enda utbildningstillfälle.

Framtida yrkesutbildning handlar om livslångt lärande och ställer andra krav på utbildningsutbud, tillgänglighet och form för undervisning än vad vi tidigare varit vana vid. Det är en

medborgerlig frihet att få studera, att ha frihet att gå in och ut i utbildningssystemet och bygga vidare för att hålla sig à jour med utvecklingen.

Behovet av återkommande utbildning kommer sannolikt att öka. Inte nödvändigtvis genom att samla akademiska poäng utan kanske mer genom att på egen hand skaffa sig nya kunskaper. Därför kommer det i framtiden att bli svårt att identifiera vilka kunskaper och kompetenser som olika individer besitter, det blir också svårt att jämföra olika individer. Detta bör leda till att den formella behörigheten kommer att minska i betydelse. Flexibel utbildning kommer att handla om att nå ut till de elever som inte ser skolbunden utbildning som enda alternativ. Möjligheter till distansutbildning i olika former, lokal utbildning m m bör fortsatt utvecklas för att tillgodose dessa behov.

Företag och organisationer med hög flexibilitet och välutbildad personal uppvisar en snabbare tillväxt och högre produktivitet än andra företag. De har också lägre personalomsättning och mindre sjukfrånvaro. Hög kompetens i en organisation innebär också att man kan ta till sig nya kunskaper snabbare. Utbildning av personalen måste ske i den takt som en förändrad omvärld kräver.

Höjda kompetenskrav ställer större krav på utbildningsanordnare och på det utbildningsinnehåll som erbjuds inom respektive utbildningar. Det krävs att utbildningsanordnare känner utvecklingen för att erbjuda den kunskap som efterfrågas. Den framtida utbildningens innehåll kommer att mer få karaktären av tvärvetenskap, dvs där delar från olika ämnesområden vävs samman till en erforderlig helhet. Om den framtida arbetsmarknaden efterlyser en bred kompetens som grund, kommer den ändå att behöva en välorienterad, uppdaterad spetskompetens inom varje område.

Arbetsgivare efterfrågar förutom utbildning även andra slag av kompetens hos personalen. De viktigaste typerna av kompetens är social, strategisk och personlig kompetens. En given utgångspunkt för bedömningen av kompetensbehovet är att den har ett nära samband med de krav och behov som finns på det enskilda arbetsstället. Den yrkesmässiga kompetensen är vad de flesta tänker på när det gäller kompetenskrav i arbetslivet dvs formell utbildning. Men det finns flera andra kompetenskrav som blir allt viktigare vid rekryteringar och även utveckling av dessa kompetenser bör vägas in i utbildningars innehåll och uppläggning.

Räddningstjänstens utbildning är i dag till stor del baserad på erfarenhetsbaserad kunskap. I framtiden bör den kunskap som erhålls i högre grad än nu, genereras av ett samspel mellan erfarenhetsbaserad kunskap och utifrån forskning och förändrade omvärldsförhållanden.

4.2 Kompetenskrav för räddningstjänstpersonal i framtiden

Kravet på kompetens för att uppfylla fordringarna i den framtida räddningstjänsten är avgörande för behovet av utbildning. Detta påverkar såväl det framtida utbildningssystemet som helhet liksom även utformningen i detalj av enskilda kursplaner, val av metodik o s v. Räddningstjänstbegreppet enligt 2§ i räddningstjänstlagen är härvid grundläggande. Till detta kommer övriga områden inom spektrat Skydd mot olyckor, som är vidare i sin omfattning än räddningstjänstbegreppet. Enligt nuvarande räddningstjänstlag ska kommunen svara för att förebyggande åtgärder vidtas mot brand och främja förebyggande åtgärder mot andra olyckor

än brand, 7§ räddningstjänstlagen. Från flera håll har också framförts krav på utbildningsnivåer så att individuell utveckling av personalen främjas och så att räddningstjänstutbildningen är i paritet med utbildningar för andra jämförbara yrkeskategorier.

Den snabba förändringen och omvandlingen i samhället gör att förmågan att lära blir allt viktigare. Förutom specifika områdesrelaterade kunskaper är kunskaper i matematik och naturvetenskapliga ämnen, kunskaper om datateknik och användning av dessa kunskaper i arbetslivet, kunskaper i ekonomi och vana vid ekonomiskt tänkande samt samhälls- och kulturkunskap viktiga kompetenskrav i framtiden.

Kravet på medarbetare med social kompetens ökar. Kunskaper i språk och förmåga till kommunikation, förmåga att använda information på svenska och på främmande språk är en viktig del av kompetensen.

Liksom inom andra samhällssektorer ökar också det internationella samarbetet inom räddningstjänsten. Inom ramen för EU-samarbetet pågår verksamhet, t ex utbildningsprojekt såsom Leonardo-projektet och "towards a European Master", vilka syftar till att öka rörlighet av räddningstjänstpersonal inom Europa. Samarbete även med länder utanför EU för att inhämta och utbyta erfarenheter är viktigt för att fortlöpande utveckla räddningstjänstverksamheten. Samverkan med Sveriges grannländer, inte minst de nordiska länderna, får sannolikt ökad betydelse.

Förmågan till problemlösning, kritiskt och kreativt tänkande, samt förmågan att sätta sig in i nya situationer och problem liksom förmågan att arbeta i lag är också centrala kompetenskrav i framtiden. Samverkan med andra myndigheter och organisationer är avgörande för räddningstjänsten i arbetet inom Skydd mot olyckor. Detta bör betonas i utbildningen.

I kapitel 3 har bedömningar gjorts beträffande samhällsförändringar, riskutveckling, perspektivet Skydd mot olyckor, kommunal räddningstjänsts utveckling m m inom den närmaste 10-årsperioden. Baserat på dessa bedömningar framträder nedanstående krav på yrkesrollerna. Heltidsanställning respektive deltidsanställning förklaras i bilaga 1, definitioner.

4.2.1 Grundläggande kompetenskrav

Ett grundläggande kompetenskrav är att den studerande efter genomgången utbildning, ska kunna fungera som brandman, i fred och under höjd beredskap, samt kunna bidra till en effektiv räddningstjänst genom förtrogenhet och färdighet inom delområdena förbereda och genomföra räddningsinsats. Kunskapsområdena brand, räddning, räddningstjänstmedicin och kemi är därvid centrala. Brandmannen ska också kunna identifiera sekundära risker såsom vattenskador, risk för husras etc. Samtliga kunskaper ska även kunna tillämpas under olika klimatförhållanden.

Det är av stor vikt att utbildningen till brandman i framtiden kan jämföras med annan kvalificerad yrkesutbildning i hela samhället. En eftergymnasial utbildning på bred bas säkerställer inte bara god rekrytering utan gör det möjligt för den framtida brandmannen att utvecklas i yrket eller inom andra yrken.

I det dagliga arbetet ska brandmannen kunna verka som informatör gentemot allmänheten. Brandman med deltidsanställning är en utmärkt resurs vid intern brandskyddskontroll hos arbetsgivaren.

Brandmannen ska ha kännedom om och förståelse för processen Skydd mot olyckor och i sin huvudsysselsättning kunna bidra till arbetsgivarens övergripande mål avseende internt skydd (mot olyckor) och förberedelse för räddningsinsats. Brandmannen ska dessutom ha kunskap om räddningstjänstens och samverkande organs uppbyggnad och regelsystem i Sverige samt ha kännedom om hur man förhindrar olycksutlösande händelser och om hur människan i samspel med teknik skapar och hanterar risker.

Brandmannen ska ha förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att själv lösa problem, samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen inom området. Exempelvis behövs kunskaper om räddningstjänstlagstiftning, arbetsmiljö/arbetarskydd, samverkan, information samt utveckling av individ och grupp.

Ett kompletterande kompetenskrav för heltidsanställning är att han/hon ska kunna bidra till en effektiv räddningstjänst och olycks- och skadeförebyggande verksamhet genom förtrogenhet och färdighet inom hela området Skydd mot olyckor.

Brandmannen ska kunna bidra till att kommunens övergripande mål nås, ha kunskap om hur man förhindrar olycksutlösande händelser och om hur människan i samspel med teknik skapar och hanterar risker, ha kännedom om räddningstjänstens organisation inom Europa samt kunna bedriva utbildning och information inom området Skydd mot olyckor.

Brandmannen ska självständigt kunna ansvara för eget arbetsområde och utveckla det utifrån ett mål- och resultatstyrt uppdrag.

4.2.2 Kompetenskrav för arbetsledning

Arbetsledning inom kommunal räddningstjänst kan indelas i ledning av arbetet inom förvaltningens arbetsområde, ledning i utveckling samt ledning vid en räddningsinsats.

Arbetsuppgifterna för arbetsledande personal med heltidsanställning skiljer sig på ett avgörande sätt från personal med deltidsanställning dels genom den dagliga och förvaltningsmässiga ledningen, dels genom arbetsledande uppgifter inom områdena förhindra olyckor och vidta skadebegränsande åtgärder innan olyckor inträffar. Denna typ av arbetsuppgifter förekommer endast i undantagsfall för deltidsanställd personal.

Arbetsledare med deltidsanställning ska kunna fungera i arbetsledande befattning i samband med förberedelse för, genomförande av samt återställning efter räddningsuppdrag av en sådan karaktär att ledningen bygger på igenkända situationer, vanligen förekommande olyckor. Dessutom ska arbetsledaren självständigt kunna ansvara för egen personalstyrka.

Arbetsledare med heltidsanställning ska inom kommunal räddningstjänst kunna bidra till en effektiv räddningstjänst genom förtrogenhet och färdighet inom området Skydd mot olyckor. För att förhindra olyckor och vidta skadebegränsande åtgärder innan en olycka inträffar ska arbetsledaren dels kunna arbeta med ständiga förbättringar, dels kunna utbilda och informera både internt och externt. Arbetsledaren ska dessutom kunna utveckla sina arbetsuppgifter

utifrån ett mål- och resultatstyrt uppdrag samt kunna bidra till att kommunens övergripande mål uppnås.

I arbetsledarrollen ingår kunskaper om lagstiftningar, t ex arbetsmiljöregler, samt ledarskap. Krav ställs på administrativa kunskaper, miljöhänsyn och grupputveckling samt kunskap om räddningstjänstens funktion och ansvar i det kommunala perspektivet. Vidare krävs samarbete med andra förvaltningar, myndigheter och organisationer.

Övning, utbildning, planering och fysiska förberedelser utgör några av grundstenarna i arbetet med att förbereda räddningsinsatser. Inom dessa områden ska ledningspersonal kunna fungera som planerare, övningsledare och utbildare.

Arbetsledaren ska aktivt kunna arbeta och vara arbetsledare för att vidta åtgärder efter räddningsinsats, i syfte att sanera, återställa och förhindra liknande olyckor. Här handlar det exempelvis om insatsanalys, olycksutredningar för erfarenhetsåterföring samt att leda avlastande samtal.

Räddningsledare inom kommunal räddningstjänst som befattning finns endast då en olycka har inträffat, i insatssituation. Utifrån perspektivet Skydd mot olyckor avses fas 4, genomföra räddningsinsats. Funktionen räddningsledare inom kommunal räddningstjänst är av central betydelse i en insatssituation. Med räddningsledarfunktionen följer vidsträckta befogenheter såsom "ingrepp i annans rätt". På räddningsledaren inom kommunal räddningstjänst ställs också krav på samverkan med och utnyttjande av samhällets totala resurser i en olyckssituation.

Kraven på räddningsledarskapet kan variera beroende på riskbild, inträffad olycka och insatsens omfattning. Kommunens riskbild bör därför avgöra nivån på räddningsledarkompetens utöver lagstadgad miniminivå. Enligt nuvarande lagstiftning utser kommunens räddningschef räddningsledare och bedömer således dennes lämplighet.

Kompetensen för ledning av insatsarbete vid stora olyckor måste förbättras. Det finns anledning att fokusera i högre grad än vad som nu är fallet på den taktiska förmågan i framtida ledningsutbildning.

4.2.3 Kompetenskrav för räddningschef

I kommunen ska finnas en räddningschef. Kommunens organisation för ledning av respektive förvaltning, förvaltningschef, är en fråga utanför utredningens uppdrag.

Räddningschefen, ska leda räddningstjänstverksamheten på en strategisk, normativ nivå i kommunen. Detta kräver mycket goda kunskaper om räddningstjänsten på nationell och europeisk nivå, samt goda kunskaper i administration och förvaltning. Räddningschefen ska kunna vara räddningsledare och utse andra befattningshavare inom räddningstjänsten till räddningsledare. Räddningschefen ska, inom ramen för Skydd mot olyckor, kunna utveckla räddningstjänstverksamheten och organisationen inom kommunen som helhet. Räddningschefen ska dessutom företräda kommunal räddningstjänst på normativ och strategisk nivå gentemot andra verksamheter och ha förmåga till en konstruktiv dialog med såväl dessa verksamheter som med politiska företrädare

4.2.4 Kompetenskrav för att utföra tillsyn

Tillsynsverksamheten är en viktig del av det förebyggande arbetet för att förhindra olyckor, vidta skadebegränsande åtgärder innan olycka inträffar samt förbereda räddningsinsats och kan i snäv betydelse definieras som samhällets kontroll av att den enskilde efterlever de krav som anges i lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter. Tillsyn är dock som begrepp inte klart definierat och innehåller till vissa delar även rådgivning och information samt motivationshöjande inslag vilket gör att verksamheten starkt påverkar normbildningen för säkerhetsnivån i samhället.

Räddningstjänstens traditionella tillsynsområden omfattar räddningstjänstlagstiftningen (RäL) och delar av lagen om brandfarliga och explosiva varor (LBE). Tillsynsansvar enligt Seveso-lagstiftningen kan åligga räddningstjänsten.

Tillsyn inom räddningstjänstlagstiftningens område omfattar främst *kontroll av brandskyddet* vid brandsyn och i samband med sotning. Tillsyn sker även över tillämpningen av bestämmelserna i 43 § RäL och i 41 § vad avser den del som omfattar den enskildes skyldighet att hålla utrustning för livräddning vid andra olyckor än brand. Enligt RäL finns det dessutom en skyldighet för en brandsyneförrättare och sotare att rapportera upptäckt brist eller missförhållande som kan leda till annan olyckshändelse än brand.

Ett flertal lagområden utöver RäL och LBE reglerar förhållanden som starkt påverkar området Skydd mot olyckor, exempelvis lagen om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (Sevesolagen), Miljöbalken, Lagen om transport av farligt gods samt Plan- och bygglagen. Denna mångfald ställer krav på bred kunskap inom flera lagområden och tekniker. Samverkan med andra myndigheter är en allt viktigare del i tillsynsverksamheten.

Förutom fackkunskaper inom egna och angränsande tillsynsområden ställs krav på kunskaper om:

- Tillsyns- / inspektionsmetodik och teknik
- Presentationsteknik
- Kommunal- och Förvaltningslagstiftningen

Kännedom om ;

- Lednings- / kvalitetssystem (t ex Emas, ISO 14000)

Förmåga att;

- Använda IT-hjälpmiddel
- Tillämpa pedagogik och psykologi

Dessutom är det inom detta tillsynsområde av väsentlig betydelse att återkoppling sker mellan de olika delområdena inom området Skydd mot olyckor. Olika tillsynsobjekt ställer skilda krav på kompetensnivå, exempelvis krävs specialkunskap vid tillsyn inom kemikalieindustrin.

4.3 Synpunkter angående behov av förändrad utbildning

En central del i framtida utbildning är avvägningen mellan å ena sidan traditionsgiven kunskap (kunskap utifrån beprövad erfarenhet) och å andra sidan kunskap genererad av forskning eller av förändrade omvärldsförhållanden. Utbildning måste mer än nu riktas in på att bygga

upp kompetens för att i osäkra situationer finna handlingsstrategier i stället för att förmedla handlingsstrategier för idag kända problem. Framtidens utbildningssammanhang bör utgöras av en lämplig avvägning mellan erfarenhetsbaserad kunskap och kunskap baserad på vetenskaplig grund. Till exempel grundutbildning för deltidsanställda brandmän bör förankras till största delen i traditionsgiven kunskap medan utbildning för den kategori som idag kallas brandmästare ges betydligt större inslag av vetenskaplig grund.

Framtida kommunala program för ”Skydd mot olyckor” kommer att kräva flera yrkesområden än räddningstjänstens traditionella. Kärnan i den nuvarande utbildningen till dessa yrken är teknisk. Att förhindra olyckor måste utgå från kunskap om hur människor hanterar risker och hur människor i sitt agerande med tekniska miljöer bygger upp eller kan kontrollera olika orsakskedjor som kan leda till olyckor. Beteendevetenskap måste bli ett viktigt kunskapsområde i sådan kompetens. Orsakskedjor till olyckor byggs upp genom samverkan mellan olika samhällliga systemnivåer. En konkret olycksutlösande händelse kan ha flera bidragande orsaker, som ligger längre tillbaka i tid på en övergripande systemnivå, t ex ett beslut av en företagsledning eller ett myndighetsbeslut (eller frånvaro av beslut). Samhällsvetenskaplig kompetens i olika former blir viktig för att kunna analysera sådana förhållanden.

Det är i framtiden inte givet att all kompetens ska finnas inom räddningstjänstförvaltningen. Ett kommunalt arbetslag för Skydd mot olyckor kan bestå av flera yrken. De traditionella yrkena inom räddningstjänsten har en given plats. Riskingenjörer kan arbeta integrerat med byggnadsnämnden i planarbete. Psykologer kan arbeta med det mänskliga beteendets betydelse i olika sammanhang. Statistiker kan medverka i analyser av risker, inträffade olyckor mm. Sociologer kan arbeta med Skydd mot olyckor bland olika befolkningsgrupper.

Utbildningssystemet bör byggas upp så att det kan hantera behovet av utbildning under ett helt yrkesliv, d.v.s. grundutbildning (kompetens för att hantera en viss funktion, ett yrke ed), fortbildning (utbildning för att vidmakthålla kompetens för en viss funktion eller yrke) och vidareutbildning (utbildning för att kunna hantera en mer kvalificerad funktion eller ett mer kvalificerat yrke). Detta kräver att utbildningssystemet byggs upp elevtillvänt och med inriktning mot yrkesutövningens olika faser under yrkeslivet. Ett sätt att underlätta detta är att utveckla distansutbildning.

Brandingenjörsutbildningen och civilingenjörsutbildningen med inriktning på riskhantering utgör goda grunder för att kunna hantera kommunal säkerhetsproblematik avseende det fysiska olycksskeendet (riskanalys, planarbete). Denna utbildning bör kompletteras med utbildning som höjer kompetensen för att leda stora räddningsoperationer och ger kunskap om hur kommunala program för Skydd mot olyckor kan utformas. Exekutivt ledarskap (verkställande ledarskap i ”bryggan” mellan politisk struktur och verkställande organisation) liksom förvaltningskunskap är viktiga utbildningsområden härvid.

Övrig yrkesutbildning inom räddningstjänstens område bör också utvecklas mot en bredare och djupare kompetens som svarar mot kommunens komplexa säkerhetsproblematik. Det bör också finnas ett övergripande baskoncept avseende utbildning om hur man på lokal, regional, central och internationell nivå hanterar den problematik som på ett sammanfattande sätt uttrycks i begreppet ”Skydd mot olyckor”. Konceptet bör omfatta såväl grundutbildning som olika möjligheter till fort- och vidareutbildning inom området.

Inom utredningen har, utifrån respektive organisation, en bedömning beträffande behov av förändringar i utbildningen gjorts. Dessutom har ett antal företrädare för räddningstjänsten i

Sverige särskilt beretts tillfälle att lämna synpunkter. Dessa ingångsvärden för utredningens ställningstagande redovisas i bilaga 3.

4.4 Skydd mot olyckor i ett utbildningsperspektiv

Begreppet Skydd mot olyckor innebär ett helhetstänkande som bidrar till ständiga förbättringar. De fem delområdena förhindra olyckor, skadebegränsande åtgärder före olycka, förberedelser för insats, genomförande av insats och åtgärder efter insats påverkar varandra. Den enskilde kommuninnevånarens förmåga inom Skydd mot olyckor är avgörande för samhällets säkerhet. Att kunna vidareförmedla kunskap och information och initiera att människor tar egna initiativ, är därför av största vikt vid utformning av ett helhetssystem för räddningstjänstutbildning.

Perspektivet Skydd mot olyckor som bas för ett utbildningskoncept förutsätter ständiga förändringar i utbildningen där vunna erfarenheter tas tillvara och införlivas i utbildningen. Detta i sin tur ställer krav på en strukturerad rapportering från verksamheten inom kommunal räddningstjänst liksom det ställer krav på utbildningsanordnarens förmåga att förändra och anpassa utbildningen till vunna erfarenheter.

Utbildningen inom Skydd mot olyckor bör inte enbart vara en angelägenhet för den kommunala räddningstjänsten. Både som intressenter i utbildningen och som elever bör denna vara en angelägenhet även för andra kommunala förvaltningar. Genom ett tvärsektorielt arbete inom Skydd mot olyckor kan effektivitetsvinster göras i den kommunala förvaltningen som helhet. För att bli brandsyneförrättare eller arbeta med förebyggande frågor ska man inte behöva starta som brandman. Nya kompetenser kan med ett vidgat synsätt tillföras räddningstjänsten. Lämplig utbildningsbakgrund för att arbeta med förebyggande frågor kan finnas inom andra områden t ex byggnadsingenjör, kemiingenjör, yrkesinspektör, miljöhandläggare, kulturgeograf osv. På samma sätt kan kunskaper och erfarenheter från räddningstjänsten komma andra kommunala förvaltningar till nytta.

För att kunna genomföra uppgifter/åtgärder i delområdena krävs kunskaper i följande ämnen:

- Helhetstänkandet och "Skydd mot olyckor"
- Ledarskap
- Politisk styrning
- Riskhantering
- Kostnad/nytta
- Andra funktioner/organisationer
- Samhällskunskap
- Beteendevetenskap
- Juridik, lagstiftningar som styr området
- Arbetsmarknadens regler och avtal
- Förvaltning
- Samordning/samverkan
- Ekonomi
- Arbetarskydd
- Internationellt perspektiv
- Pedagogik
- Informations- och kommunikationsteknik

Bredden av nödvändiga ämnesområden inom delområdena i Skydd mot olyckor framgår av sammanställningar i bilaga 4.

4.5 Svenska Kommunförbundets seminarier

Svenska Kommunförbundet har inom ramen för denna utbildningsöversyn genomfört tre endagarskonferenser med temat ”Behovet av en förändrad utbildning av räddningstjänstens personal”. Konferenserna genomfördes på tre platser i landet för att ge en bild av förändringsbehovet utifrån de i landet och mellan kommunerna skilda förutsättningarna.

Sammantaget har 66 deltagare från olika områden och intresseriktningar deltagit. Samtliga medverkande vid dessa konferenser instämde helt eller delvis i påståendet ”Det finns goda grunder för en förändring av utbildningen av den kommunala räddningstjänstens personal.”

Utifrån den utveckling som sker i samhället och av räddningstjänsten i kommunerna konstaterades ett stort förändringsbehov av den nuvarande utbildningen både till system och innehåll. Förändringsbehovet gäller i huvudsak:

- en bredare ansats i utbildningen inom hela spektrat ”Skydd mot olyckor”
- ett system som är integrerat i det allmänna utbildningssystemet
- utbildning före anställning (heltidspersonal)
- ökad flexibilitet vid antagning till utbildning, karriärväxlingar i "systemet" m m
- ett system för vidareutbildning
- möjligheten till lokalt anpassad utbildning.

4.6 Utredningens bedömning

Mot bakgrund av genomförd probleminventering och utblickar mot framtiden görs bedömningen att den kommunala räddningstjänstens struktur med hel- och deltidsanställd personal kommer att bestå samt att fördelningen mellan olika typer av kårer inte kommer att förändras radikalt. Mindre och medelstora kommuner framför allt i glesbygd får successivt svårare att upprätthålla kompetens och kapacitet beroende på svårigheter att rekrytera personal. Riskbilden förändras med allt mer komplexa tekniska system samtidigt som samhällets krav på ansvar hos ägare/innehavare och allmänheten ökar. För att säkerhetsarbetet ska kunna utvecklas bör räddningstjänsten inta en ledande roll när det gäller kommunala program för Skydd mot olyckor. Verksamhet inom samtliga fem skeden är då lika viktiga, där riskanalyser utgör grunden för det förebyggande arbetet och på vilket sätt beredskapen mot olyckor byggs upp. Sett till inriktning och organisation av ett nytt utbildningssystem för räddningstjänstens personal bör följande särskilt beaktas:

- Högre generell utbildningsnivå, som utgör en bredare bas för yrket
- Ökat fokus på att förhindra olyckor
- Utbildning i att leda såväl förvaltnings- som vardagsarbete och stora olyckor

- Utbildningen ska ge samma kompetens för insatser vid t ex bostadsbrand, trafikolycka och skogsbrand för hel- och deltidsanställd personal
- System för såväl grund-, som fort- och vidareutbildning
- Utbildningssystem som underlättar rekrytering av deltidsanställda med bibehållen kvalitet
- Möjligheter till karriär och utveckling i yrket
- Ökad jämställdhet och integration
- Miljöfrågor i och vid genomförande av utbildningen

5. Överväganden och förslag

5.1 Allmänt

Utredningens förslag:

Utbildning till brandman med heltidsanställning genomförs som eftergymnasial utbildning av enskilda individer d.v.s. före anställning.

Deltidspersonal utbildas som anställda i ett system som underlättar rekrytering med bibehållen kvalitet. Möjligheter till karriärväxling ska tillgodoses.

Ett system av fort- och vidareutbildning tillskapas, som tillgodoser såväl kommunens som individens behov.

Övergångsregler mellan gammalt och nytt utbildningssystem måste tillskapas.

Räddningsverket ska även fortsättningsvis vara huvudman för utbildning av den kommunala räddningstjänstens personal, inklusive delar av den högre räddningstjänstutbildningen.

För heltidsanställda brandmän har en viktig utgångspunkt varit att skapa en högre generell utbildningsnivå, som utgör en bredare bas för yrket. Skydd mot olyckor i ett vidare perspektiv ska utgöra grunden, vilket också skapar möjligheter till individuell utveckling och karriärväxling. Borttagande av anställningskravet före utbildning liksom ett närmande mot ordinarie utbildningsväsende har ansetts rimligt och ligger i linje med utvecklingen inom andra samhällssektorer. Systemet för Kvalificerad Yrkesutbildning (KY), polisutbildningen samt utredningen om Effektivare Kustbevakning har därvid särskilt studerats. Krav på ökad jämställdhet inklusive mångfald avseende etnisk bakgrund mm har också beaktats.

Inom utredningen har diskuterats alternativa lösningar för utbildning av deltidсанställd personal inom räddningstjänsten. Exempel på detta är att tillskapa sådana möjligheter inom ramen för gymnasieskolan. Det har dock inte bedömts som realistiskt att utbildningen generellt skulle genomföras och bekostas av den enskilde. Det bör dock vara möjligt att genomgå utbildning på egen bekostnad. En viktig utgångspunkt har varit att underlätta rekrytering genom att tillgodose framför allt den enskildes behov av flexibilitet för att kunna genomgå utbildning. Frågan om lika utbildning för hel- och deltidсанställda har också varit föremål för särskilda överväganden. Det kan konstateras att förutsättningarna för de olika anställningsformerna är mycket olika och att det därför är realistiskt att åstadkomma en likvärdig insatsutbildning för ”vardagsolyckor”. Möjligheter till karriärväxling och fortbildning ska också tillgodoses.

Individens och arbetsgivarens behov av fort- och vidareutbildning för såväl heltids- som deltidсанställda måste tillgodoses. Utredningen har diskuterat frågan bland annat i perspektivet specialisering kontra intresset av en breddning i perspektivet Skydd mot olyckor. Finansiering

av studierna bör kunna ske såväl via arbetsgivaren som av den enskilde. Särskilda ”program” för fort- och vidareutbildning bör skapas. Kompetens för vissa funktioner eller yrken inom räddningstjänsten bör dessutom författningsregleras.

Beträffande högre räddningstjänstutbildning anser utredningen att nuvarande påbyggnadsår bör ges akademisk status, ett arbete som redan påbörjats. På sikt bör denna utbildning kunna ingå i en examen. I framtiden blir annan och bredare utbildning på högskolenivå vanligare inom räddningstjänsten.

Vid förändring av utbildningssystemet måste övergångsregler skapas som tillgodoser möjligheter till fort- och vidareutbildning för redan anställda. Detta bör göras efter att principiellt ställningstagande till utredningsresultatet har gjorts.

Utredningen anser att Räddningsverket även fortsättningsvis ska vara huvudman för utbildningen av den kommunala räddningstjänstens personal, inklusive påbyggnadsutbildningen som i framtiden genomförs som uppdragsutbildning från högskola. De främsta argumenten för detta är att åstadkomma rättvisa och kvalitet samt att tillgodose krav på miljöhänsyn i utbildningen. Detta hindrar inte att andra utbildningsanordnare kan komma i fråga för att tillgodose behovet av flexibel utbildning. Eftersom utbildning till brandman fortsättningsvis föreslås ske före anställning och en stor del av övrig utbildning kommer att vara skolbunden, bör en geografisk spridning av utbildningen åstadkommas.

5.2 Framtida utbildning

Utredningens förslag:

Ett utbildningssystem med inriktning enligt avsnitt 5.2. inrättas. Närmare analys av innehåll, framför allt avseende grundutbildning för personal till heltidsanställning, är nödvändig.

För vissa funktioner och yrken bör program för fort- och vidareutbildning enligt exempel utvecklas. Detta underlättar också möjligheten för den enskilde till finansiering av utbildningen via studiestödsmedel.

Utredningen bedömer att framtiden kommer att kräva kontinuerligt livslångt lärande under hela yrkesutövningen. Utbildningssystemet måste därför kunna hantera såväl grund- som fort- och vidareutbildning.

Räddningsverket bör inta en aktiv roll när det gäller att initiera och utveckla olika typer av utbildningar inom området Skydd mot olyckor. Utbudet från olika aktörer bör bevakas och redovisas för kommunerna.

Den korta arbetstiden för utredningen har endast gjort det möjligt att utforma förslaget till ny utbildning för den kommunala räddningstjänstens personal i form av en idéskiss på övergripande nivå. Utformningen av kursplaner och övrig detaljplanering för att genomföra utbildningen enligt förslaget återstår.

Högre räddningstjänstutbildning

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord grundutbildning:

- tillägnat sig kunskaper i matematik och naturvetenskapliga ämnen i en sådan omfattning som fordras för att förstå och kunna tillämpa de matematiska och naturvetenskapliga grunderna för det valda teknikområdet,
- förvärvat kunskaper om och färdigheter i att utnyttja och utveckla metoder och tekniker avseende riskhantering och samhällsplanering samt räddningstjänst; detta i syfte att dels förebygga olyckor och skador, dels genomföra effektiva insatser

Den studerande ska efter fullgjord påbyggnadsutbildning:

- kunna fungera som räddningschef vid en kommunal räddningstjänst,
- kunna fungera som arbetsledare i samband med förberedelser för, genomförande av och återställning efter räddningsinsatser som utvecklas till stora operationer och som kräver hög ledningskompetens och samverkan med andra organisationer,
- utifrån naturvetenskapliga, tekniska och beteendevetenskapliga grunder och erfarenheter från räddningsverksamheter ha förutsättningar att planera, leda, utveckla och utvärdera verksamheten vid en kommunal räddningstjänst.

Utbildningsform

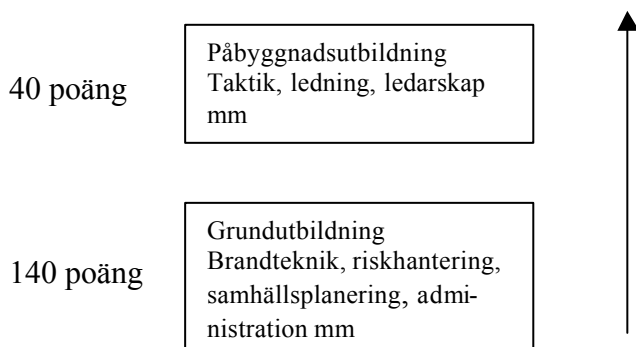
Högre räddningstjänstutbildning består av två delar; en grundutbildning på 140 poäng och en påbyggnadsutbildning på 40 poäng. Båda utbildningarna bör vara högskoleutbildningar. Dessa utbildningar bör integreras.

Innehåll i utbildningen

Grundutbildningen bör exempelvis innehålla grundläggande teknisk utbildning kompletterad med samhällsplanering och med en administrativ kunskap, som är nödvändig för en person i arbetsledande ställning: ekonomi, management och informationsteknik. Grundutbildningen bör dessutom innehålla kurser inom brandteknik och riskhantering.

Påbyggnadsutbildningen bör innehålla utbildning inom området Skydd mot olyckor. Tyngdpunkten bör dock ligga på taktik, ledning och ledarskap.

Schematisk bild

Inträdeskrav

För grundutbildningen gäller förutom allmän behörighet, särskild behörighet avseende:

Matematik: 3 åk N T eller etapp 4 eller kurs E.

Fysik: 3 åk N T eller etapp 4 eller kurs B.

Kemi: 3 åk N eller 2 åk T eller 1 åk Te Ke eller etapp 3 eller kurs B, eller kurs A om sökande dessutom har teknologi C.

Betyget i vart och ett av ämnena ska vara lägst 3 respektive godkänd.

För påbyggnadsutbildningen krävs det att kursdeltagarna har genomgått grundutbildning, enligt ovan, med godkänt betyg.

Behörighet efter genomgången utbildning

Genomgången grundutbildning och påbyggnadsutbildning ger formell kompetens att verka som räddningschef och räddningsledare samt utföra kommunal tillsyn enligt såväl räddningstjänstlagen som lagen om brandfarlig vara.

Grundutbildning för heltidsanställning

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- kunna fungera som anställd i kommunal räddningstjänst och kunna bidra till en effektiv verksamhet genom förtrogenhet och färdighet inom metodiken Skydd mot olyckor,
- kunna fungera i arbetsledande befattning i dagliga situationer,
- kunna som anställd i kommunal räddningstjänst bidra till att arbetsgivarens övergripande mål inom Skydd mot olyckor uppnås,
- självständigt kunna ansvara för ett eget arbetsområde och utveckla det utifrån ett mål- och resultatstyrt uppdrag,
- ha förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att själv lösa problem samt en förmåga att följa kunskapsutvecklingen inom området Skydd mot olyckor.

Utbildningsform

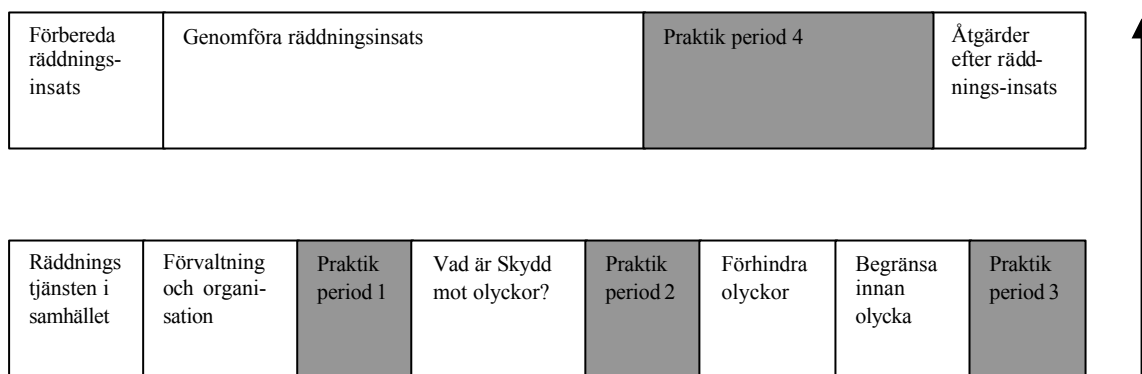
Till utbildningen antas sökande med erforderlig behörighet utan krav på anställning inom kommunal räddningstjänst. Grundutbildningen är en tvåårig (80 veckor lång) utbildning som i huvudsak är skolbunden. En tredjedel av tiden, 26 veckor, genomförs som praktik, vid kommunal räddningstjänst och vid andra kommunala förvaltningar samt exempelvis vid länsstyrelse, polis eller ambulansverksamhet. Under praktikperioderna handleds studenterna av särskilt utbildade handledare.

Innehåll i utbildningen

Utbildningen ska ge en bred bas för arbete inom området Skydd mot olyckor. Vissa avsnitt genomförs med fördel som högskolekurser till exempel inom området beteendevetenskap med ämnen som psykologi, sociologi och pedagogik. Mer detaljerade exempel på innehåll framgår av bilaga 5. I samband med utbildningen bör ordnas möjlighet att tillgodose behovet av körkortsbehörighet.

Schematisk bild

Bilden ska ses om ett exempel. Det bör ytterligare analyseras innehåll och omfattning av olika kursavsnitt, liksom ordningsföljd av olika utbildningsmoment. Det bör till exempel övervägas att utbildningen ger behörighet att ingå i räddningsstyrka under sommarperiod mellan de två årskurserna.

Inträdeskrav

Grundläggande högskolebehörighet

Särskild behörighet, lägst betyg godkänt i svenska A+B, engelska A, matematik A och samhällskunskap A

Särskilda krav på fysisk förmåga och simkunnighet

Körkort, lägst B-behörighet

Behörighet efter genomgången utbildning

Genomförd godkänd utbildning ger behörighet till heltidsanställning i kommunal räddningstjänst. Utbildningen ger också behörighet till vidare utbildning till tillsynsförare, arbetsledare och räddningsledare med hel- eller deltidsanställning. Kompetens erhålls som innebär att den anställde kan fungera som arbetsledare i det dagliga förvaltningsarbetet.

Grundutbildning av personal med deltidsanställning

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- kunna fungera som anställd i kommunal räddningstjänst och kunna bidra till en effektiv räddningstjänst genom förtroget och färdighet inom delområdena förbereda och genomföra räddningsinsats. Detta avseende händelser av typen bostadsbrand, trafikolycka och skogsbrand,
- i sin huvudsysselsättning kunna bidra till att arbetsgivarens övergripande mål avseende företagets eget säkerhetsarbete uppnås,
- kunna verka som informatör gentemot allmänheten,
- ha förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att själv lösa problem samt en förmåga att följa kunskapsutvecklingen inom området Skydd mot olyckor.

Utbildningsform

Utbildningen som är 8 veckor lång exklusive preparandutbildning, genomförs som utbildning av anställd personal.

Den inledande preparandutbildningen, som omfattar två veckor, genomförs vid egen räddningskår och avser att ge eleverna sådana grundläggande färdigheter att de står på en enhetlig kunskapsnivå inför den fortsatta utbildningen. Preparandutbildningen avslutas med ett prov som avser att säkerställa detta.

Grundutbildningen ska tidsmässigt medge en kommun- och individanpassad utbildningsgång och kan vid behov utsträckas under en tvåårsperiod. Skolbunden tid uppgår till fem veckor.

Möjligheter att nyttja flexibla utbildningsmetoder såsom distansundervisning, utbildning vid egen kår med stöd av räddningsverkets skolor etc. ska särskilt beaktas, och utgör tre veckor av den totala utbildningstiden.

Innehåll i utbildningen

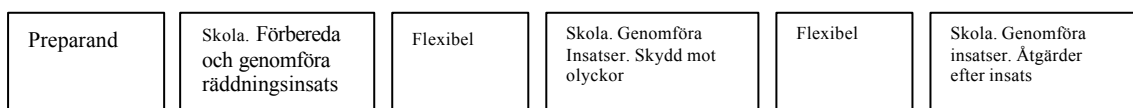
Utbildningen ska ge samma kompetens för insatser vid t ex bostadsbrand, trafikolycka och skogsbrand som grundutbildningen för heltidsanställning.

Den flexibla delen av utbildningen ska vara anpassad till förhållandena i hemkommunen.

Möjlighet ska finnas att välja bort rökdykarutbildning för elever som avser arbeta i räddningsstyrkor där rökdykning inte utförs. Detta leder till att utbildningstiden förkortas med cirka två veckor och till att rökdykarutbildningen utgår ur preparandutbildningen.

Ytterligare exempel på innehåll framgår av bilaga 5. I samband med utbildningen bör ordnas möjlighet att tillgodose behovet av körkortsbehörighet.

Schematisk bild

Utbildningstiden kan vid behov utsträckas över en tvåårsperiod

Inträdeskrav

Grundläggande högskolebehörighet

Särskild behörighet, lägst betyg godkänt i svenska A+B, engelska A, matematik A och samhällskunskap A

Särskilda krav på fysisk förmåga och simkunnighet

Körkort, lägst B-behörighet

Vid bortval av rökdykning förändras de särskilda fysiska kraven.

Behörighet efter genomgången utbildning

Genomförd och godkänd fullständig utbildning ger behörighet till deltidsanställning i kommunal räddningstjänst.

Utbildningen ger behörighet till inträde i grundutbildning för heltidsanställning, med möjlighet att tillgodoräkna redan avklarade kursavsnitt. Utbildningen ger också möjlighet till vidareutbildning till räddningsledare med deltidsanställning.

Om rökdykarutbildning inte genomförts ska detta framgå av utbildningsbeviset. Kompletterande utbildning krävs för inträde till vissa andra utbildningar inom räddningstjänsten.

Grundutbildning till räddningsledare med heltidsanställning

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- kunna fungera som räddningsledare i samband med räddningsinsatser av en sådan karaktär att ledningen bygger på igenkända situationer t ex bostadsbränder, trafikolyckor och skogsbränder.

Utbildningsform

Utbildningen genomförs vid skola och omfattar två till tre utbildningsveckor. Utbildningen består av både teoretiska och praktiska moment.

Innehåll i utbildningen

Utbildningen ska ge den studerande kunskaper om räddningsledarens ansvar och befogenheter samt träning i att förbereda och leda räddningsinsats. Ytterligare exempel på innehåll framgår av bilaga 5.

Schematisk bild

Räddningsledarens ansvar och befogenheter. Lednings- och stabsarbete
--

Inträdeskrav

Genomgången godkänd grundutbildning för heltidsanställning.

Behörighet efter genomgången utbildning

Genomgången och godkänd utbildning ger behörighet att utses som räddningsledare med heltidsanställning i kommunal räddningstjänst. Behörigheten bör begränsas till insatser av mind-

re omfattning vid t ex bostadsbrand, trafikolycka och skogsbrand. För att leda större insatser krävs normalt vidareutbildning.

Utbildning till räddningsledare med deltidsanställning

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- kunna fungera som räddningsledare i samband med räddningsinsatser av en sådan karaktär att ledningen bygger på igenkända situationer t.ex. bostadsbränder, trafikolyckor och skogsbränder,
- dessutom självständigt kunna vara arbetsledare och utveckla arbetet utifrån ett mål- och resultatstyrt uppdrag.

Utbildningsform

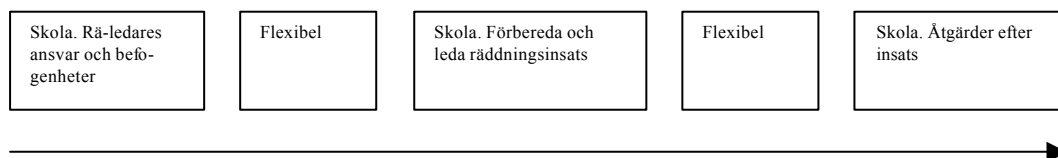
Utbildningen som omfattar sju utbildningsveckor ska tidsmässigt medge en kommunanpassad utbildningsgång och kan vid behov utsträckas under en tvåårsperiod.

Den skolbundna tiden utgör fem veckor. Möjligheter att nyttja flexibla utbildningsmetoder såsom distansutbildning ska utvecklas och tillämpas under två utbildningsveckor.

Innehåll i utbildningen

Utbildningen ska ge den studerande kunskaper om räddningsledarens ansvar och befogenheter samt träning i att förbereda och leda räddningsinsats. Dessutom kunskap om åtgärder efter insats. Ytterligare exempel på innehåll framgår av bilaga 5.

Schematisk bild

Utbildningstiden kan vid behov utsträckas över en tvåårsperiod

Inträdeskrav

Genomgången grundutbildning för personal med deltidsanställning.

Behörighet efter genomgången utbildning

Genomgången och godkänd utbildning ger behörighet att utses som räddningsledare med deltidsanställning i kommunal räddningstjänst. Behörigheten bör begränsas till insatser av mindre omfattning vid t ex bostadsbrand, trafikolycka och skogsbrand. För att leda större insatser krävs normalt utökat ledningsstöd enligt kommunens planering.

Grundutbildning för tillsynsför rättare

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- ha grundläggande kunskaper om lagstiftningar, ansvar, befogenhet och metodik så att han/hon kan utföra tillsyner/brandsyner på enklare objekt,
- vara väl förtrogen med ägarens och innehavarens ansvar och tillsynsverksamhetens roll i sammanhanget,
- förstå vikten av att återkoppling sker mellan de olika delområdena inom Skydd mot olyckor,
- ha förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att själv lösa problem samt en förmåga att följa kunskapsutvecklingen.

Utbildningsform

Utbildningen omfattar två till fyra utbildningsveckor och kan genomföras som enstaka kurser i ett eller flera av blocken efter att utbildningen i tillsynsmetodik genomgått.

Genomförs delvis vid skola för avstämning och erfarenhetsutbyte. Utbildningens karaktär gör den lämplig för kombinationer med andra utbildningsformer såsom distansutbildning.

Innehåll i utbildningen

Tillsynsmetodik samt ansvar och befogenheter i samband med tillsyn. Respektive lagstiftningskrav på ägare och innehavare. Ytterligare exempel på innehåll framgår av bilaga 5.

Schematisk bild

Grunder tillsyn -metodik -förvkunskap	RäL -brandsyn -övr tillsyn	Lag om brand- farlig och explosiv vara
---	----------------------------------	--

Inträdeskrav

Genomgången godkänd grundutbildning till heltidsanställning i kommunal räddningstjänst alternativt annan lämplig bakgrund.

Behörighet efter genomgången utbildning

Genomgången och godkänd utbildning i tillsynsmetodik och något/några lagstiftningsområden ger behörighet att utses till tillsynsförrättare inom kommunen för angivna områden. Behörigheten bör begränsas till enklare objekt. Tillsyn vid mer komplicerade objekt kräver normalt vidareutbildning.

Övrig fort- och vidareutbildning

Övergripande mål

Tillgodose behovet av individ- och kommunanpassad utbildning beroende på kompetenskrav för olika befattningar.

Utbildningsform

Utbildning genomförs i huvudsak vid skola. Kan kombineras med andra undervisningsmetoder såsom distans- eller lokal utbildning.

Innehåll i utbildningen

Indelningen i skeden hänför sig till begreppet Skydd mot olyckor:

Skede 1: Förhindra olyckor

Skede 2: Skadebegränsande åtgärder före olycka

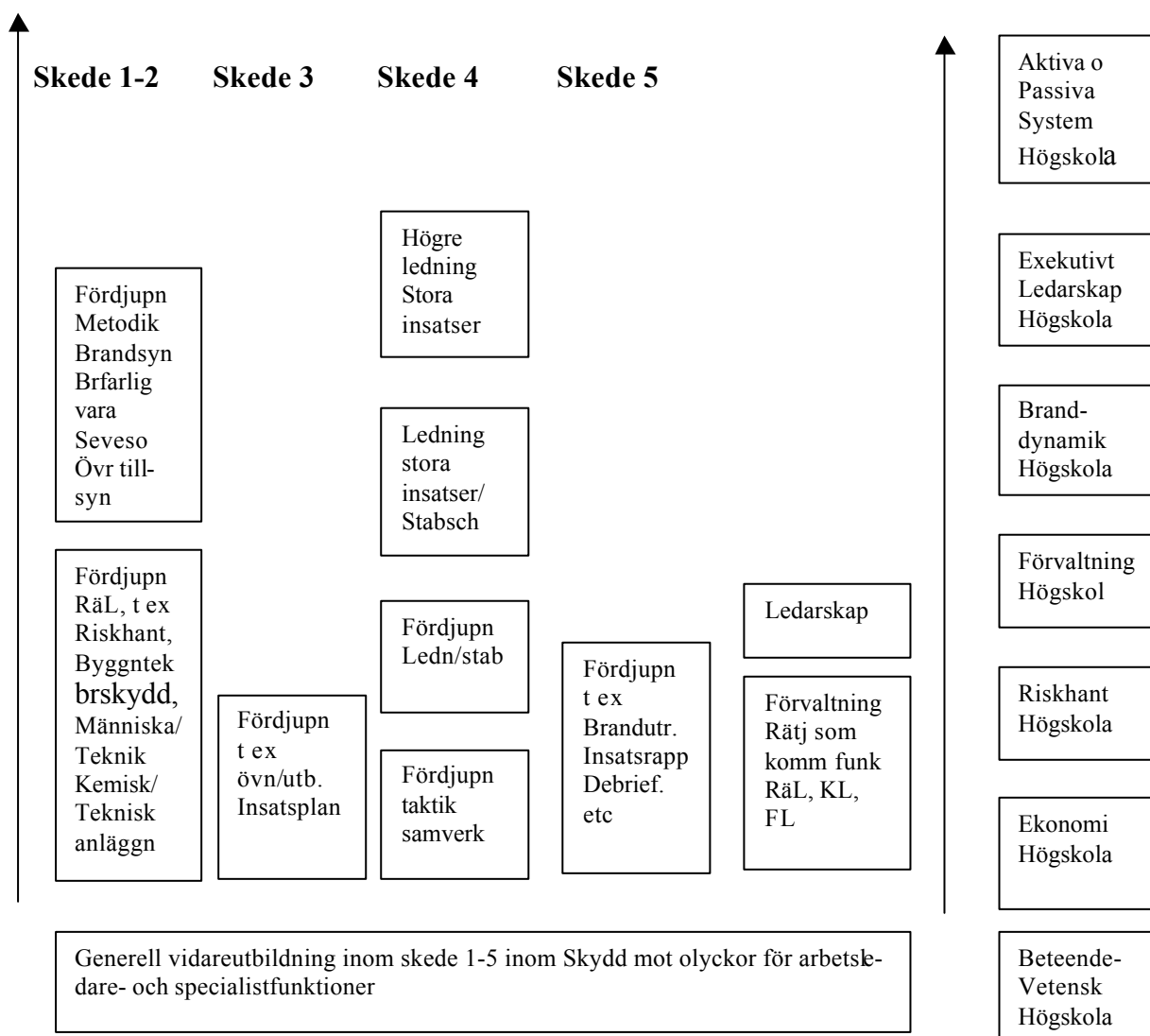
Skede 3: Förbereda räddningsinsats

Skede 4: Genomföra räddningsinsats

Skede 5: Åtgärder efter räddningsinsats

Utöver nedanstående utbildningar bör korta specialkurser för såväl hel- som deltidsanställd personal skapas för att tillgodose behovet av kompetenshöjning under hela arbetslivet liksom behovet av kommunanpassning.

Schematisk bild

Inträdeskrav

Inträdeskrav för högskolestudier regleras i särskild ordning. Övriga utbildningar kräver i huvudsak genomgången grundutbildning för heltidsanställning. Vissa utbildningar, t ex förvaltning, ledarskap och fördjupning ledning/stab, är öppna även för personal som genomgått grundutbildning för deltidsanställning.

Behörighet efter genomgången utbildning

Grundad på riskbild avgör varje kommun nödvändig utbildning.

Exempel på program för fort- och vidareutbildning

Kompetens för vissa funktioner eller yrken inom räddningstjänsten, t ex räddningsledare, räddningschef och tillsynsförare föreslås författningsregleras, se kapitel 5.3. Kommunernas kompetensbehov därutöver, utifrån riskbild, ambitionsnivå m m är styrande härvid.

Utifrån angivet utbildningssystem redovisas här exempel på utbildningsprogram. Programmen är i figurerna nedan gråmarkerade. Dessa program kan läsas på arbetsgivarens bekostnad eller av enskilda personer och studierna kan då finansieras med studiestödsmedel. Dessutom kan relevanta högskolekurser vara aktuella.

Exempel 1, vidareutbildning till "stationschef" med deltidsanställning

Med stationschef menas i detta sammanhang person anställd på deltid med ansvar för vissa arbetsuppgifter på normalt obemannad brandstation. Exempel på sådana arbetsuppgifter är lönerapportering och annan administration, samordning av övningsverksamhet, ansvar för materielunderhåll samt tillsyn och kontroll av fordon, diskussioner i rehabiliteringsfrågor mm.

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- kunna fungera i arbetsledande befattning i en förvaltningssituation och därvid ha kunskaper om administration och ekonomi,
- kunna utveckla verksamheten utifrån ett mål- och resultatstyrt uppdrag,
- kunna bidra till att kommunens övergripande mål avseende internt skydd mot olyckor uppnås,
- ha förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att själv lösa problem samt en förmåga att följa kunskapsutvecklingen.

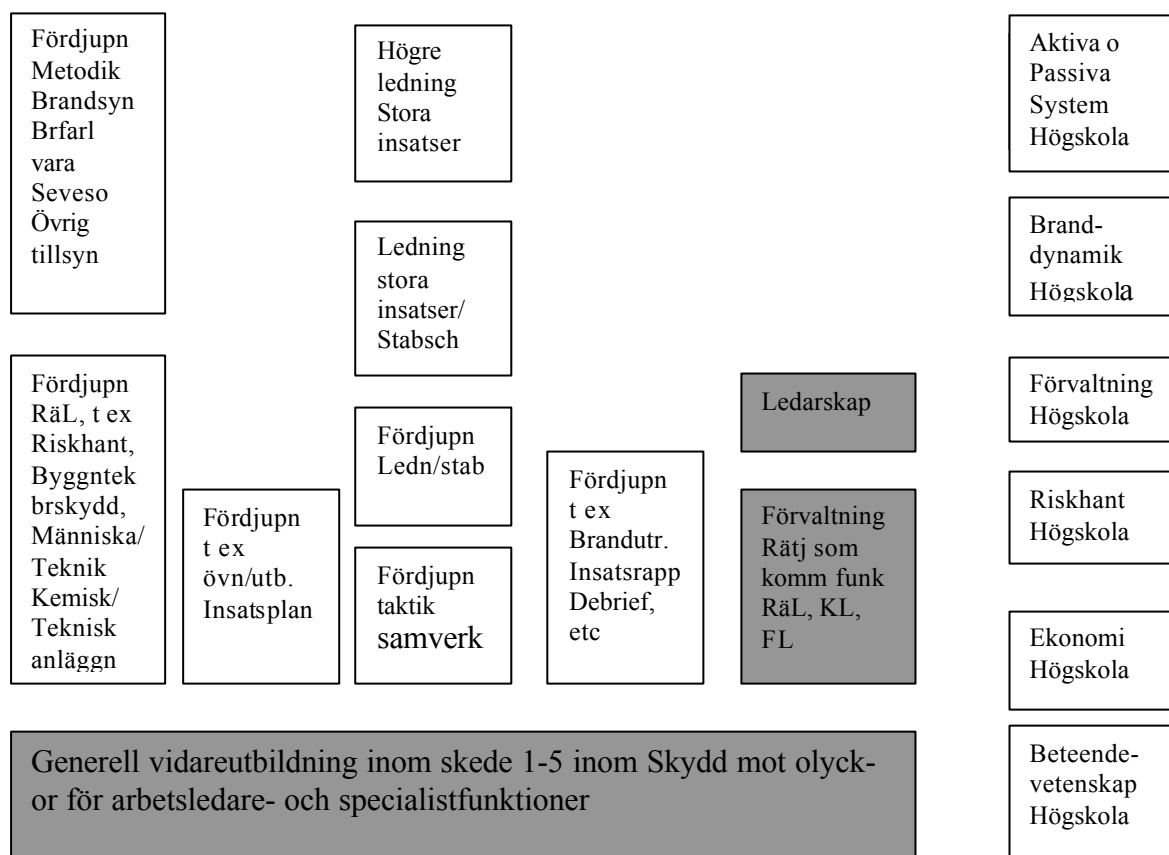
Utbildningsform

Utbildning genomförs i huvudsak vid skola. Kan kombineras med andra undervisningsmetoder såsom distans- eller lokal utbildning. Utbildningen omfattar cirka sex veckor.

Innehåll i utbildningen

Utbildningen innehåller förutom generell vidareutbildning inom hela området Skydd mot olyckor också ämnen som ledarskap, förvaltning och lagstiftning.

Schematisk bild

Inträdeskrav

Genomgången och godkänd grundutbildning för personal med deltidsanställning samt utbildning för räddningsledare med deltidsanställning.

Behörighet efter genomgången utbildning

Beroende på av kommunen uppsatta kompetenskrav för viss befattning.

Exempel 2, vidareutbildning med inriktning mot arbetsledning samt ledning av stora insatser

Med arbetsledare med inriktning på ledning av stora insatser menas i detta sammanhang person anställd på heltid med ansvar att utveckla verksamheten inom området Skydd mot olyckor främst avseende att förbereda insats och att vidta åtgärder efter insats. Dessutom som räddningsledare, utöva operativ ledning.

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- kunna fungera som arbetsledare/räddningsledare i samband med förberedelser för, genomförande av och återställning efter räddningsinsatser som kräver hög ledningskompetens och samverkan med andra organisationer,

- kunna leda utveckling inom den egna organisationen och kunna bidra till en effektiv räddningstjänst genom förtrogenhet och färdighet inom Skydd mot olyckor,
- ha förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att själv lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen.

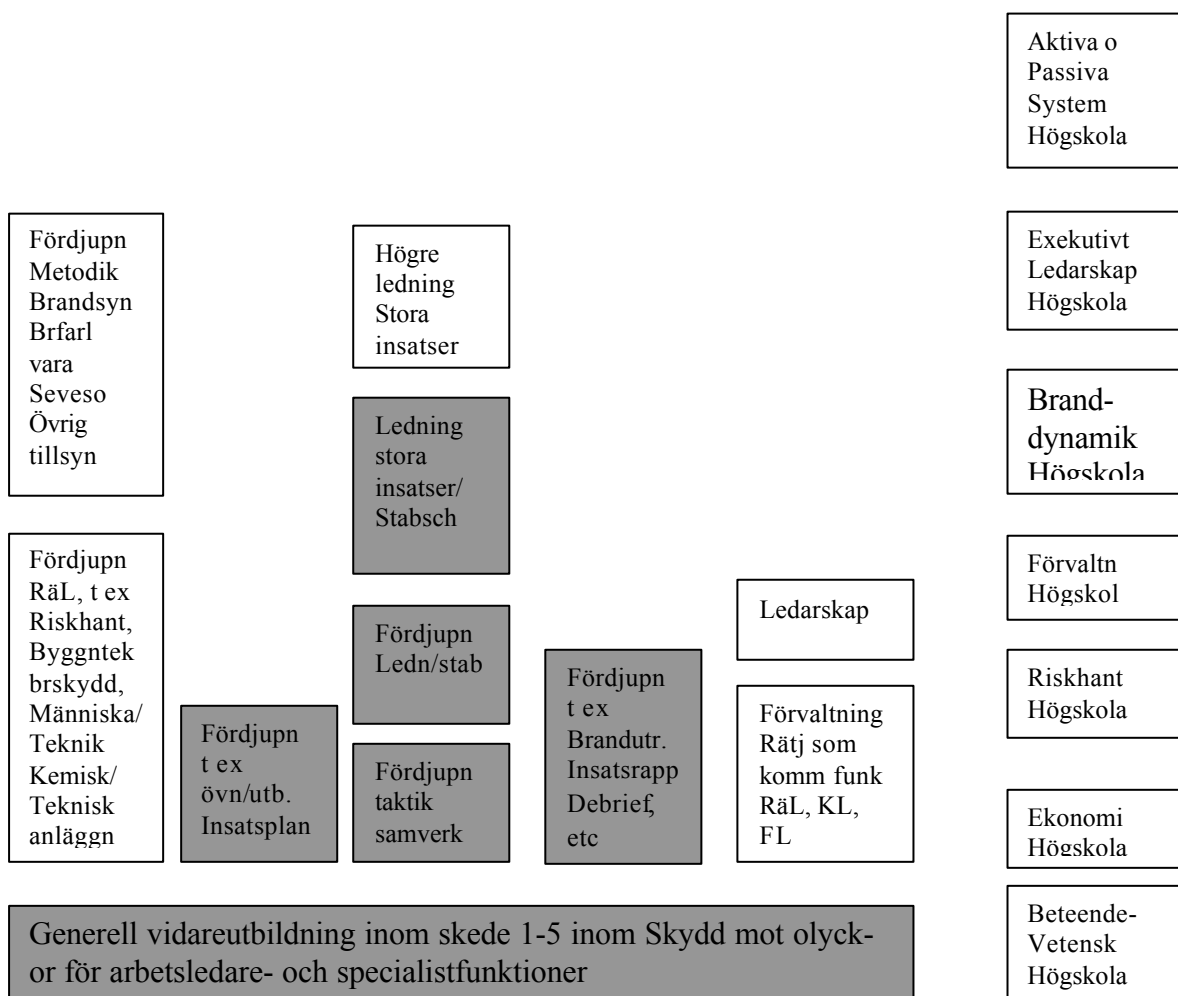
Utbildningsform

Utbildning genomförs i huvudsak vid skola. Kan kombineras med andra undervisningsmetoder såsom distans- eller lokal utbildning. Utbildningen omfattar cirka 13 veckor.

Innehåll i utbildningen

Generell vidareutbildning inom hela området Skydd mot olyckor samt fördjupning med inriktning på att planera för och leda stora räddningsinsatser. Dessutom åtgärder efter insats som brandutredningar och debriefing.

Schematisk bild

Inträdeskrav

Genomgången och godkänd grundutbildning för personal till heltidsanställning samt utbildning för räddningsledare med heltidsanställning.

Behörighet efter genomgången utbildning

Beroende på kommunens uppsatta kompetenskrav för viss befattning.

Exempel 3, vidareutbildning av tillsynsför rättare med inriktning mot mer komplicerade objekt

Med tillsynsför rättare med inriktning mot mer komplicerade objekt menas i detta sammanhang person anställd för att utföra tillsyn på objekt som ställer särskilda krav på kompetens. Det kan gälla brandsyn på mer komplicerade objekt eller anläggningar, tillsyn enligt 43§ RÅL eller tillsyn enligt Sevesolagen.

Övergripande mål

Den studerande ska efter fullgjord utbildning:

- ha fördjupade kunskaper om lagstiftning med tillhörande föreskrifter, ansvar, befogenhet och metodik så att han/hon kan utföra tillsyner/brandsyner på mer komplicerade objekt
- vara väl förtrogen med ägarens och innehavarens ansvar och tillsynsverksamhetens roll i sammanhanget
- kunna beakta perspektivet människa/teknik och ägare/innehavarens organisation vid tillsyn/brandsyn
- ha goda kunskaper om riskhanteringsmetodik
- kunna vid en brandsyn/tillsyn analysera olika förhållanden och utifrån det ha förmåga till självständig och kritisk bedömning, och själv kunna lösa problem
- förstå olika processer inom kemisktekniska anläggningar som lyder under sevesolagstiftningen och §43 i räddningstjänstlagen samt anläggningar som hanterar brandfarliga varor

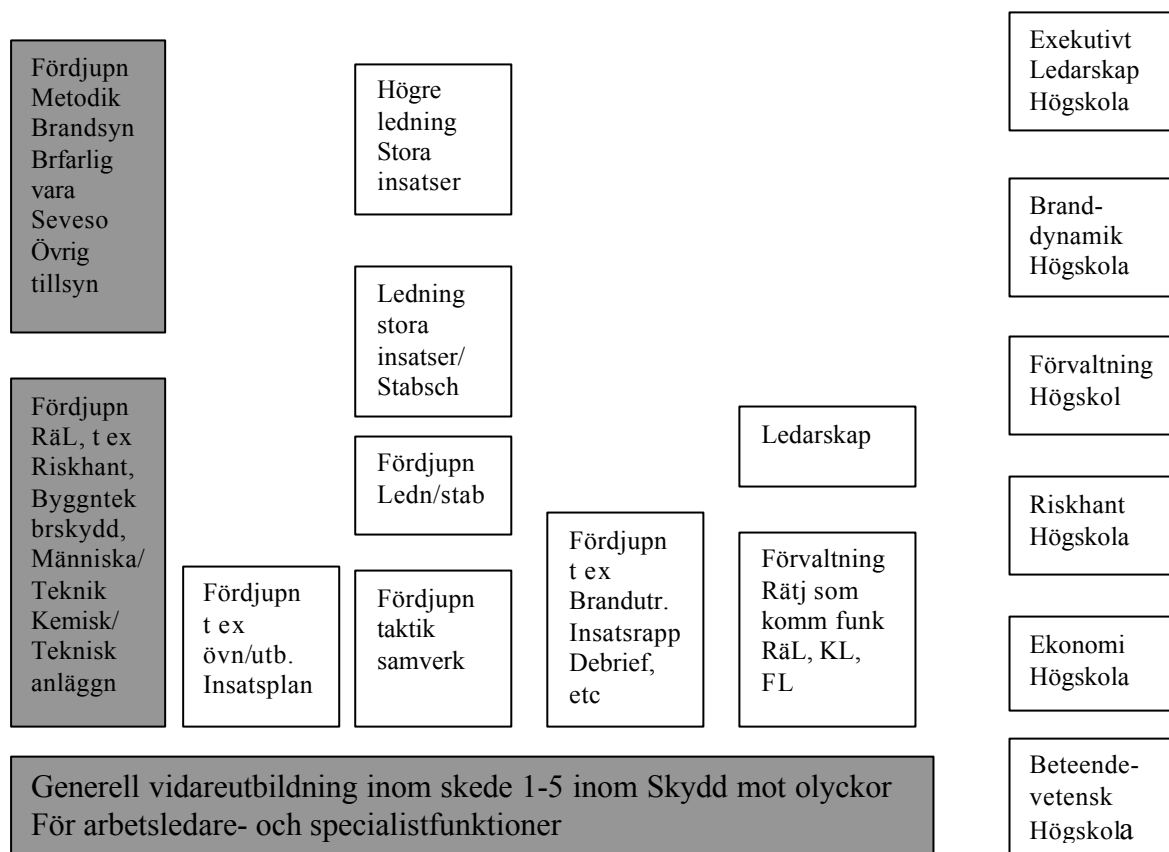
Utbildningsform

Utbildning genomförs i huvudsak vid skola. Kan kombineras med andra undervisningsmetoder såsom distans- eller lokal utbildning. Utbildningen omfattar cirka 11 veckor.

Innehåll i utbildningen

Generell utbildning inom hela området Skydd mot olyckor samt fördjupning inom områden som riskhantering, utrymningsdimensionering, byggnadstekniskt brandskydd, lednings- och kvalitetssystem m m

Schematisk bild

Inträdeskrav

Genomgången utbildning för tillsynsförare och i övrigt lämpliga förkunskaper.

Behörighet efter genomgången utbildning

Beroende på av kommunen uppsatta kompetenskrav för viss befattning.

5.3 Kostnader och finansiering

Utredningens förslag:

Utredningens förslag innebär en ökning av statens kostnader med c:a 30 milj kronor årligen. Denna kostnadsökning föreslås finansieras genom ett eller en kombination av de alternativ som redovisats under finansiering, nedan.

KOSTNADER

Statens kostnader, genom Räddningsverket, för utbildning av den kommunala räddningstjänstens personal uppgick 1999 till 113 Mkr. För heltidspersonal och brandförman deltid svarar staten för kostnader avseende utbildningen medan kommunerna står för elevernas

löner, resor, kurslitteratur, kost och logi. Beträffande deltidsbrandmännen finansierar staten utbildningen, elevernas löner, hemresor, kost och logi.

Ett betydligt mer flexibelt utbildningssystem och delvis ny utbildningsform innebär svårigheter att beräkna kostnader för genomförandet. Vid jämförelse mellan nuvarande utbildningssystem och förslaget till nytt system visar preliminära beräkningar att kostnaderna för Räddningsverket ökar med c:a 30 miljoner kronor per år. Beräkningarna är baserade på den dimensionering av utbildningen som redovisats i kapitel 3.6, "Framtida utbildningsvolym", och har gjorts utifrån bedömda utbildningsvolym per år 2003. Kostnadsberäkningarna redovisas utförligare i bilaga 6. De största kostnadsökningarna förorsakas av den betydligt längre grundutbildningen till heltidsanställning, samt av förväntat större volymer med anledning av kommunanpassad och utökad fort- och vidareutbildning.

Det kan nämnas att trots ökade totalkostnader så sjunker kostnaden per utbildningsdag avsevärt. Då grundutbildning till heltidsanställning föreslås genomföras före anställning kommer sannolikt en viss överutbildning att behöva genomföras för denna kategori. Dessutom uppstår vissa engångskostnader för omställning till ett nytt system. Dessa består av anpassningar av lokaler vid Räddningsverkets skolor, kompetensförändringar för lärarpersonal m m Under det första året efter omläggning behöver också grundutbildning i såväl gamla som nya utbildningssystemet genomföras. Vid beräkningarna har förutsatts att staten inte svarar för någon lönekomensation i samband med den "flexibla delen" av deltidsbrandmännens utbildning.

Kommunernas kostnader för grundutbildning till heltidsanställning kommer med föreslagen studiemedelsberättigade utbildning att minska avsevärt. Kostnaderna för utbildning av deltidsanställd personal kan förväntas öka på grund av den utökade omfattningen av denna utbildning. Minskningen beträffande utbildningskostnader för heltidsanställda respektive ökningen av utbildningskostnaderna för deltidsanställda redovisas i bilaga 6. Kommunernas kostnader för fort- och vidareutbildning relaterat till ett kommunanpassat kompetensbehov, särskilt för kommuner med heltidsanställd personal, bedöms komma att öka.

Utredningen anser att ökade utbildningskostnader för staten är motiverade. Nuvarande utbildningssystem som gällt sedan 1986 är i behov av en modernisering och anpassning till andra yrkesutbildningar. Förslaget utbildningssystem är baserat på ett yrkesgränsöverskridande arbetssätt utifrån Skydd mot olyckor. Förslaget system underlättar karriärväxlingar för den enskilde både inom och utom yrket. Rekrytering till deltidspersonal underlättas. Kompetensen vid räddningsinsatser för hel- och deltidsanställda blir likvärdig. Resultatet för enskilda människor, kommuner och övriga bedöms bli ett säkrare samhälle med förutsättningar för ett bättre totalt resursutnyttjande, högre kvalitet och effektivitet inom de arbetsområden som ingår i skyddet mot olyckor. Den sammanlagda utbildningskostnaden beräknas bli högre men samhällets sammantagna nytta inom området skydd och säkerhet kommer att öka genom framförallt större flexibilitet, effektivitet och produktivitet.

Den partssammansatta utredningsgruppen är enig i sitt ställningstagande till behovet av förändring och till principerna för utformning av en ny utbildning.

Kostnaderna kan påverkas av en utökad flexibel utbildning (distansutbildning m m) vilket på sikt kan innebära minskade totala utbildningskostnader. Likaledes kan effektiviseringar och minskade kostnader för staten åstadkommas om Försvarmaktens räddningstjänstutbildning utförs av Räddningsverket.

Utbildningsformen Kvalificerad Yrkesutbildning (KY) har särskilt studerats för grundutbildning till heltidsanställning. Formen har funnits intressant men är i nuläget en försöksverksamhet och i första hand avsedd för mer tillfälliga behov. Samma utbildningsresultat kan uppnås genom ett inrätta "räddningshögskolor" med anslagsfinansiering, modell polishögskolan.

FINANSIERING

I utredningens uppdrag ingår att kostnadsberäkna förslag till förändrad utbildning och även redovisa förslag till finansiering. Utredningen har funnit följande möjligheter att finansiera de ökade kostnaderna:

Genom Räddningsverket finansierar staten inte bara utbildningen för deltidsanställda brandmän, utan ger även kommunerna bidrag som avses täcka kost, logi, traktamente, fölorad arbetsinkomst m m. De statliga bidragen för deltidsbrandmännen kom till eftersom brandmännen skrevs in i det då statliga civilförsvaret. Civilförsvaret har numera upphört och motsvarande verksamhet är kommunal. Därför har huvudargumentet för statliga bidrag till de kommunanställda deltidsbrandmännen fallit. Detta konstaterades även i Räddningsverksutredningen, SOU 1989:59. Statens kostnader för denna verksamhet uppgår till c:a 25 Mkr årligen. En möjlig finansieringsmetod för förslaget till ny utbildning kan vara att avskaffa de statliga bidragen för deltidsbrandmännens utbildning. Det bör uppmärksammas att denna finansieringsform kan upplevas missgynna kommuner med deltidsanställd personal jämfört med nuvarande system. Detta kan kräva att en ekonomisk utjämning/omfördelning bör komma till stånd.

Mot bakgrund av bl.a. den säkerhetspolitiska situationen pågår översyn och omfördelning av medel inom den civila planeringsramen. Ökade kostnader för utbildning av den kommunala räddningstjänstens personal skulle kunna finansieras genom frigjorda medel från den civila planeringsramen.

Vi vill dessutom peka på att på regeringens uppdrag pågår inom Räddningsverket utarbetande av en handlingsplan för att minska kostnaderna inom utbildningsverksamheten med 25 Mkr fram till år 2004. Denna minskning och effekterna därav är långsiktiga. Jämfört med nuvarande kostnader för utbildningsverksamheten ska handlingsplanen leda fram till rationaliseringar och effektiviseringar, som i huvudsak motsvarar kostnadsökningarna för det nya utbildningssystemet.

Om Försvarmaktens räddningstjänstutbildning ska utföras av Räddningsverket, vilket föreslås i avsnitt 5.5, bör genom samverkansfördelar och gemensamt resursutnyttjande en lägre totalkostnad kunna uppnås.

Finansiering av de ökade kostnaderna för utbildningen, jämfört med nuvarande system, kan genomföras antingen som ett, eller en kombination av ovanstående alternativ.

5.4 Behov av författningsstöd

Utredningens förslag:

Följande bör författningsregleras:

- Kompetenskrav för räddningsledare
- Kompetenskrav för tillsynsför rättare
- Kompetenskrav för räddningschef
- Kompetenskrav för hel- och deltidsanställning
- Uppdrag att genomföra utbildning
- Behörighet att antas till utbildning
- Övergångsbestämmelser

Denna utredning ska kunna ligga till grund för att författningsreglera utbildningsverksamheten inom räddningstjänstområdet.

Kraven för olika kompetenser beskrivs närmare i kapitel 4.2.

Utredningen anser att kompetenskrav för vissa befattningar inom den kommunala räddningstjänsten bör regleras i författningstext. Dels avses de befattningar som är förknippade med myndighetsutövning och där särskilda befogenheter tillkommer befattningshavaren. Detta gäller befattningarna som räddningschef, tillsynsför rättare och räddningsledare. Räddningsledarutbildningen och utbildning till tillsynsför rättare ger behörighet att bedriva en relativt omfattande myndighetsutövning.

Dessutom bör också att kompetenskrav för såväl hel- som deltidsanställd personal regleras i författningar. Grundutbildningarna för hel- resp deltidsanställda utgör ingången i yrket och ger den grundläggande kompetensen.

Av författningstexten bör också framgå att Räddningsverket ska vara huvudman för nämnda utbildningar inklusive delar av den högre räddningstjänstutbildningen, samt ha till uppgift att anordna fort och vidareutbildning för den kommunala räddningstjänstens personal.

Förslag till författningsreglering framgår av bilaga 8.

5.5 Övriga förslag

Utredningens förslag:

Det bör övervägas att Försvarmaktens räddningstjänstutbildning utförs av Räddningsverket

Räddningsverksutredningen, SOU 1998:59, behandlade frågan om samordnad utbildningsverksamhet mellan Räddningsverket och Försvarmakten. Där konstaterades bland annat att det är viktigt att erfarenhet och kunskap inom området samordnas på ett lämpligt sätt, allt för att vidmakthålla den samlade kompetensen samt att kunna utveckla metoder och följa den

tekniska utvecklingen. Samverkansfördelar t ex lägre totalkostnad bör också kunna uppnås. En gemensam utbildningsplattform bör därför organiseras, inkluderande följande uppgifter:

- Utbildningsverksamhet
- Utbildningsadministration
- Kurs- och utbildningsplaner
- Pedagogik
- Skolornas inbördes profilering
- Kvalitetssäkring
- Resursavvägning
- Forskning och utveckling

Dock ska Försvarmakten även fortsättningsvis svara för att den egen personalen får rätt utbildning i adekvat omfattning för att klara sina respektive yrkesmässiga uppgifter d.v.s. ha ansvaret för:

- Utbildningsmål
- Utbildningskrav
- Elevkategorier

Utbildningsverksamheten kan samtidigt ske genom uppdragsutbildning.

5.6 Konsekvensbeskrivning

Utbildningens bas utgörs av ett bredare synsätt utifrån begreppet Skydd mot olyckor. Systemet har beskrivits i rapportens avsnitt 5.1 och 5.2.

Avsikten med utbildningssystemet är att lösa de frågor som redovisas i utredningens probleminventering, avsnitt 4. Särskilt med avseende på en breddad utbildning utifrån Skydd mot olyckor, ett utbildningssystem som tillgodoser såväl grund- som fort- och vidareutbildning. Vidare ska möjligheter finnas till en lokalt anpassad utbildning och systemet ska medge en ökad flexibilitet för såväl den enskilde som för kommunerna. Systemet ska vara anpassat till andra jämförbara utbildningar och medge en utbildning före anställning.

Utredningen bedömer att det föreslagna utbildningssystemet på ett rimligt sätt löser dessa frågor. Utbildningssystemet får effekter för enskilda individer som får möjlighet att själv söka utbildning före anställning. Anställda får ett bredare arbetsfält och ökade möjligheter till individuell utveckling och specialisering. För deltidsanställda blir det lättare att kombinera anställning inom räddningstjänsten med ordinarie arbete.

Kommunerna får bättre möjligheter att anpassa organisation och kompetens efter behov. Högre kompetens inom hela området Skydd mot olyckor erhålls liksom att jämställdhet och mångfald i organisationen främjas. Målsättningen är att systemet ska underlätta rekrytering av personal till deltidsanställning.

För Räddningsverket innebär förslaget att kompetensen måste höjas såväl vid verkets skolor som vid den centrala förvaltningen när det gäller utbildningsfrågor. Ett flexiblere antagningsystem måste utvecklas. Grundutbildning före anställning medför jämnare förkunskaper hos eleverna, vilket i sin tur underlättar utbildningens genomförande. De pedagogiska formerna måste dock utvecklas för att passa ett flexiblere system.

För samhället i stort innebär utbildningssystemet ett bra resursutnyttjande som kan öka ytterligare om Försvarmaktens utbildningar övertas av Räddningsverket. En bra utbildning av räddningstjänstens aktörer bidrar till att statens intresse av att den enskilde medborgaren har en rimlig säkerhetsnivå i förhållande till den lokala riskbilden upprätthålls. Miljöhänsyn både i och vid genomförande av utbildning är viktiga och kan utvecklas på ett effektivt sätt.

Berörda av förslaget till utbildningssystem är

- enskilda individer som avser studera i systemet, samt deras intresseorganisationer
- kommuner som ansvariga för räddningstjänst m m samt intresseorgan
- staten, genom Räddningsverket, som utbildningsanordnare
- arbetsgivare för deltidspersonal

De ekonomiska konsekvenserna av förslagen framgår av avsnitt 5.3 i rapporten där även finansieringsförslag givits. Hur finansieringsfrågan för grundutbildning av deltidsanställd personal löses avgör kostnadskonsekvenser för berörda kommuner och enskilda. För grundutbildning av heltidsanställd personal minskar kommunernas kostnader avsevärt. För enskilda som studerar inom "heltidssystemet" medför förslaget studiekostnader. Statens kostnader ökar.

Bilaga 1 Definitioner

För att klargöra och använda begrepp på ett enhetligt sätt har i denna utredning nedan angivna begrepp definierats på följande sätt:

DELTIDSANSTÄLLD PERSONAL

Personal med annan huvudsaklig sysselsättning än kommunal räddningstjänst.

DISTANSUTBILDNING

Distansutbildning innefattar alla studieformer där lärare och studerande är fysiskt skilda från varandra men där det förekommer någon kontakt, som kännetecknas av tvåvägskommunikation mellan dem, med hjälp av ett eller flera medier.

FORTBILDNING

Utbildning för att vidmakthålla kompetens för viss funktion eller yrke.

GRUNDUTBILDNING

Utbildning för att hantera viss funktion eller yrke.

HELTIDSANSTÄLLD PERSONAL

Personal anställd i kommun med räddningstjänst som huvudsaklig arbetsuppgift.

PÅBYGGNADSUTBILDNING

Räddningsverkets påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer

VIDAREUTBILDNING

Utbildning för att kunna hantera en mer kvalificerad funktion eller ett mer kvalificerat yrke.

Bilaga 2 Räddningstjänstutbildning i andra länder

Finland

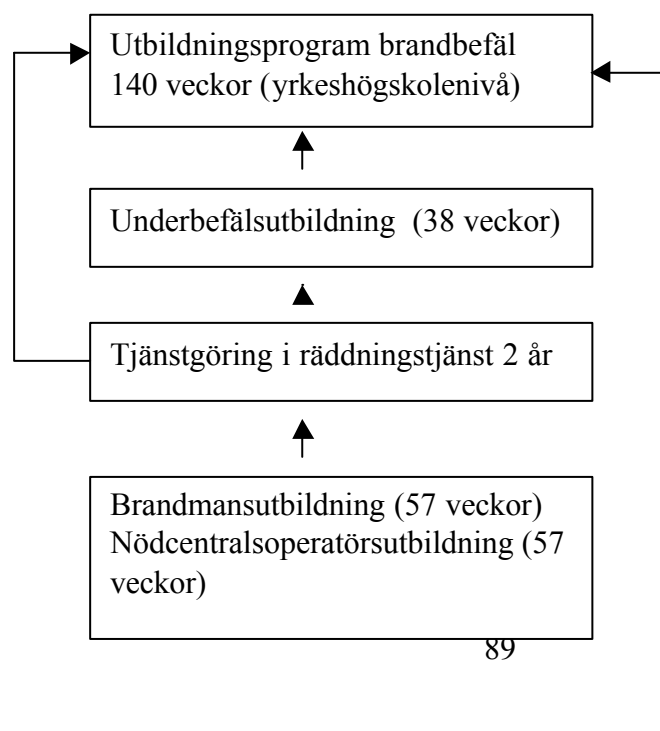
I Finland är räddningstjänsten ett kommunalt ansvar. Var och en av Finlands 452 kommuner ska ha en brandchef och antingen en ordinarie, halvordinarie eller avtalsbrandkår. De 60 största kommunerna har ordinarie brandkår med heltidsanställd personal. 190 kommuner har deltidspersonal och i cirka 200 kommuner svarar frivilliga brandkårer för räddningstjänsten. De ordinarie brandkåren svarar för sjuktransporter inom sitt område. Industrianläggningar kan ha egen brandkår.

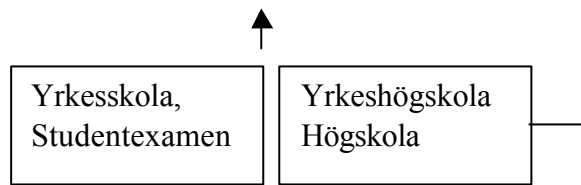
Staten svarar för yrkesutbildningen inom räddningstjänsten samt för utbildning av lednings- och specialistpersonal inom befolkningsskyddet. I Finland finns det olika utbildningssystem för heltidspersonal och för den frivilliga brandpersonalen. Det finns ett landsomfattande utbildningscentrum, Räddningsinstitutet i Kuopio. Räddningsinstitutet lyder under inrikesministeriet. Inrikesministeriet och länsstyrelserna svarar för tillsynen över räddningstjänsten. Institutet ger en yrkesinriktad grundutbildning för brand- och räddningsväsendet, fortbildning och beredskapsutbildning för höjd beredskap samt annan utbildning för räddningsbranschen.

Vid räddningsinstitutet kan avläggas yrkesexamina inom räddningsväsendet:

- räddningsmannaexamen (57 studieveckor)
- nödcentraloperatörsexamen (57 sv)
- underbefälsexamen (38 sv)
- brandbefälsutbildning (140 sv)

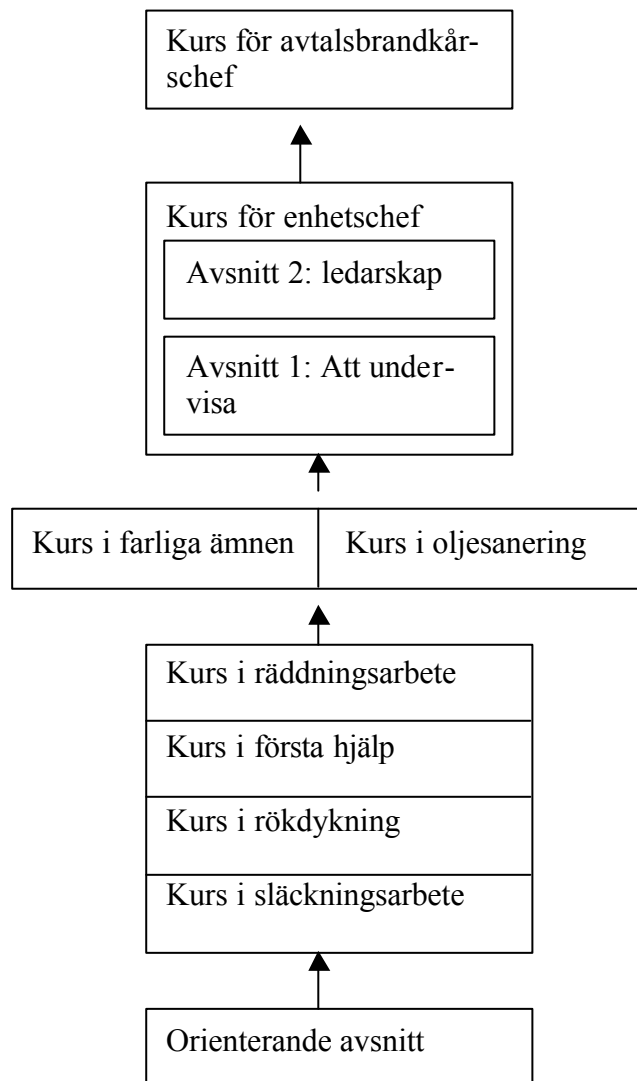
Nedanstående figur visar utbildningssystemet för heltidsanställd brandpersonal. Efter fem år avslutas underbefälsutbildningen. Det är möjligt att efter manskapsutbildning söka till underbefälsutbildning eller direkt till brandbefälsprogrammet. Detta gäller under en övergångstid fram till 2005 då den sista underbefälkursen arrangeras.

Förutom undervisning som leder fram till en examen erbjuder Räddningsinstitutet en omfattande fortbildning. Denna genomförs för personal vid kommunala räddningstjänster, industribrandkårer och frivilliga brandkårer samt för personal i olika befolkningsskydds- och beredskapsuppgifter. Räddningsinstitutet kan också för olika kundgrupper erbjuda skräddarsydd utbildning inom området.

Nedan visas systemet för grundutbildning av deltidsanställd och frivillig personal inom brand- och räddningsväsendet.

Kommunen ombesörjer utbildningen av avtals- och bisysslebrandkår och svarar för utbildningen av personal i befolkningsskyddsorganisationen.

England

Det finns i England huvudsakligen tre typer av brandkårer/ansvariga myndigheter: Fire and Civil Defence Authorities, County Fire Authorities och Combined Fire Authorities. Sju Fire and Civil Defence Authorities är ansvariga för de största städernas brandkårer, dessa administreras av en styrelse bestående av valda ledamöter från det gemensamma rådet för dessa områden. County Fire Authorities tillhandahålls (finansieras) genom grevskapsråden (motsv landsting). Combined Fire Authorities finansieras och kontrolleras genom två eller flera grevskap gemensamt.

I tillägg till dessa allmänna brandkårer finns vid ett antal myndigheter och privata industrier, oberoende brandkårer som inte konstitueras av Fire Services Act från 1947. Huvuddelen av brandmännen i dessa kårer utgörs av anställd personal som är beredda att agera som "deltidsbrandmän" vid bränder och olyckor vid det egna företaget. Det finns också ett fåtal "heltidskårer" av denna typ vid några företag.

Fire Services Act 1947 med senare tillägg, huvudsakligen från 1959, reglerar brandväsendet i England. Local Government Acts 1972 och 1985 har också betydelse för brandväsendets utformning. Fire Precautions Act, 1971, tillsammans med anknuten lagstiftning reglerar allmänhetens skydd. Tillsynen över räddningstjänsten utövas av Fire Directorate inom Home Office. Ett antal tekniska rådgivande kommittéer i organisationen Central Fire Brigade Advisory Council (CFBAC) fungerar som stödorgan till Home Secretary.

För de olika personalkategorierna i brandförsvaret finns befattningsbeskrivningar (role maps) utarbetade. Dessa befattningsbeskrivningar och de kompetenskrav som där anges påverkar givetvis i hög grad utbildningens utformning och omfattning. Flera av dessa befattningsbeskrivningar har reviderats under 1999. I april 1999 accepterades rekommendationer för en ny/reviderad kompetensstruktur inom engelskt brandförsvaret jämfört med tidigare bestämmelser i 1978 års Appointments and Promotions Regulations. Detta innebär att ett delvis förnyat utbildningssystem ska etableras och "fasas" in under de närmaste åren.

Brandförsvaret omfattar följande personalkategorier:

- Firefighter
- Leading Firefighter
- Sub-Officer
- Station-Officer
- Assistant Divisional Officer
- Divisional Officer Grade III
- Divisional Officer Grade II
- Divisional Officer Grade I
- Senior Divisional Officer
- Assistan Chief Officer
- Chief Officer/Firemaster

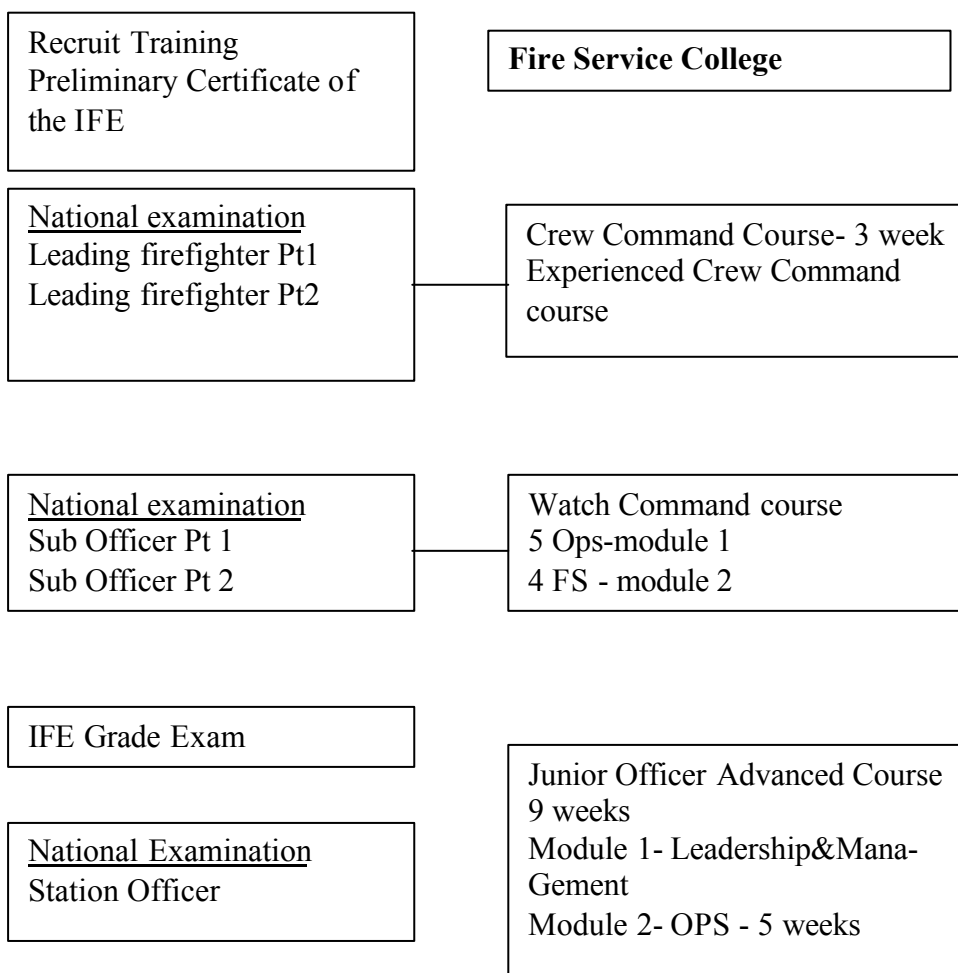
Under CFBAC finns en Joint Training Committee (JTC), som granskar utformningen av centrala kurser och är rådgivande organ för lokala utbildningar.

Lokal utbildning, vid egen eller närliggande brandkår, genomförs enligt nationella standarder och indelas i grundutbildning, vidareutbildning och ledningsutbildning. Den lokalt bedrivna utbildningen innehåller bl.a. följande ämnen:

- Grunder
- Förarutbildning
- Andningsapparater
- Ledning på lägre och medelnivåerna
- Vidareutbildning
- Brandsäkerhet
- Brandsläckningstaktik och teknik
- Fysisk träning

Befäls- och specialistutbildning genomförs vid statligt Fire Service College, Moreton in Marsh.

Översikt över det engelska utbildningssystemet:

IFE Member Exam

Promotion on Merit/Vocational Qualifications

Assistant Divisional Officer
Divisional Officer

Fire Engineering Degree

Fire Safety Officers
Course Modules

Module A - 3 weeks

Module B - 3 weeks

Module C - 3 weeks

Module D - 3 weeks

Module E - 3 weeks

Specialist Fire Safety Course
1 week

Divisional Command Course
9 weeks

Brigade Command Course
16 weeks

Specialist Training

Fire Investigation

BA Indicator - 3 weeks

Road Traffic Accident
Indicator - 3 weeks

Hazardous Material

Ship & Port Firefighting

Det finns 50 brandkårer i England och Wales under ledning av en Chief Fire Officer. I Skottland finns 8 kårer som leds av en Firemaster.

Rekrytering av brandmän sker lokalt, varje kår är ansvarig för egen rekryteringsprocess. En brandman kan efter fem år påbörja en befälskarriär som Station Officer.

Nederländerna

Utbildningen för brand- och räddningspersonal bygger på statlig reglering. I Nederländernas "Fire Services Act 1985" framgår bl a att:

- "The Minister of Internal Affairs" har att fastställa bl a grundkrav för anställning och befordran, examination, arbetskläder och materiel ("Article 14 & 15")
- Det skall finnas ett "Dutch Fire Service and Disaster management Institute" som bl a skall ansvara för organiserandet av chefsutbildningar och andra utbildningar vilka kräver examination, rekrytering och urval till utbildningar, framtagning av studiematerial, träningsmetoder och utbildningsmateriel
- Det skall finnas ett "Dutch Office for Fire Service Examinations" som bl a skall utveckla, implementera organisera och genomföra nationella examineringar.

Cirka 85% av nederländernas brandpersonal (100 % = 26500 personer) består av frivilliga ("volunteers" / kan i huvudsak jämföras med dagens svenska deltidsbrandman). Sk "Professional Firefighters" är i minoritet. 2,6 % av alla brandmän är kvinnor. De frivilliga genomgår samma utbildningar som de professionella, enda skillnaden är att de frivilliga har ett annat arbete utanför räddningstjänsten. Som exempel kan en "normalkommun" med ca 25000 invånare ha en brandchef och en tekniker på heltid samt ca 60 anställda "frivilliga".

Räddningstjänstens uppgifter i Nederländerna motsvarar i stor de i Sverige. I princip har varje kommun sin egen räddningstjänst (Nederländerna har ca 640 kommuner!). Till detta finns en regional nivå med förstärkningsresurser, eftersom många kommuner har begränsade, egna resurser. Kommunerna har en skyldighet att samarbeta regionalt. Den regionala räddningstjänsten leds av de berörda kommunernas resp borgmästare medan den operativa, regionala verksamheten leds av en regional räddningschef. För tillfället finns 39 regionala räddningstjänster i Nederländerna. Vid ca 35 regionala utbildningsinstitut genomförs den "lägre" modul-utbildningen. Deras övnings- och övningsfältresurser är inte kända men de samverkar i regel med den regionala räddningstjänsten.

I september 1988 sattes Nederländernas nya sk "modul-system" för utbildning av brandpersonal. Utbildningen sker till 8 olika nivåer / utbildningssteg:

• Fireman	(ca 5 utb veckor)
• Senior Fireman	(ca 3 utb veckor)
• Leading fireman	(ca 3 utb veckor)
• Junior fire officer	(ca 13 utb veckor)
• Station officer	(ca 8 utb veckor)
• Assistant divisional officer	(ca 13 mån)
• Divisional officer	(ca 14½ mån)
• Chief officer	(ca 2 år ??? / Under framtagning)

Varje utbildningsnivå består av 2 eller fler moduler av vilka vissa kan vara fritt valbara. De obligatoriska modulerna syftar till att ge grundläggande, generell kunskap. De valbara skall ses som möjligheter till specialisering. Man kan få ett certifikat för varje godkänd modul. Varje modul är "värd" ett visst antal poäng, vilket gör att man kan behöva genomföra någon eller några av de valbara modulerna för att kunna få sitt "diploma" för en definierad utbildningsnivå. Förutom de obligatoriska och valbara modulerna finns möjlighet att gå andra typer av specialkurser, t ex "räddningsdykare", "instruktör" etc.

En grundläggande princip med modul-systemet är att det inte är någon skillnad i utbildning mellan heltidsanställd eller frivillig personal. Detta gör också vidareutbildning och ändrad anställning möjlig genom hela utbildningssystemet.

För att såväl fast anställda som frivilliga skall kunna dra nytta av hela modulsystemet finns alternativ att genomföra utbildningarna antingen sammanhållet eller som deltidsstudier. Distanundervisningsmetoder är emellertid ännu inte utvecklade. Så t ex kan en 13 månaders "Assistant Divisional officer" kurs genomföras på deltid under ca 2-3 år.

I nedanstående beskrivning av modulsystemet framgår också antalet studiepoäng per modul och lägsta poängantal för resp utbildningsnivå. 1 studiepoäng = 10 studietimmar. Obligatoriska moduler markeras genom att de är fyllda. Nederländernas egna översättning till engelska används.

Chief Off. (Under framtagning)	Management in fire serv.	Info and communication	Crisis management	Strategic leadership & innov.	Law ethics and society	Industrial org. and HRM	*****)
	Fire serv. in change	Public adm.	Risc and safety	Policy and networks	Disaster management	Financial management	

Div. Officer 90 sp (ca 14½ mån)	Pro-action Prep. 1 20 sp	Pro-action Prep. 2 20 sp	Education & Training 20 sp	Info and Communic 20 sp	Reg. Off. Haz Mat. 10 sp	Warning specialist 10 sp
	Repression 20 sp	Management 30 sp	****)			

Ass.Div.Off. 80 sp (ca 13 mån)	Logistic / Techn.serv 20 sp	Prevention 20 sp	Education & Training 20 sp	Officer small org. 20 sp
	Organiza-tion 20 sp	Repression 20 sp	Op. mana-gement 20 sp	***)

Station off. 30 sp **) (ca 8 stud v)	Prevention 28 sp	Education & Training 28 sp	Communi-cations 28 sp	Technical service 28 sp	Repres-sion- choi-ce 22 sp
	Social skills 6 sp	Organiza-tion 2 sp			

Junior Off. 50 sp (ca 13 stud v)	Working-stock 6 sp	Air craft fire fight. 12 sp	Petroche-mistry 12 sp	Tanker incidents 8 sp	Repres-sion- choi-ce 22 sp
	Combustion etc 8 sp	Organiza-tion 2 sp	Haz Mat. 4 sp	Repression 18 sp	Social skills 12 sp

Leading FM 11 sp (ca 3 stud v)	Prevention control 3 sp	Haz Mat. 3 sp	Assistance 3 sp	Source fighter 3 sp	Salvage 4 sp
	Leadership and org. 3 sp	Repression 5 sp			

Senior FM 11 sp (ca 3 stud v)	Pump-operator 6 sp	Radio communic. 6 sp	Rescue Technique 6 sp	Gas prot. Suites 6 sp	Large scale act. 3 sp	Air craft fire fight. 10 sp
	Repression 5 sp					

Fire man 18 sp (ca 5 stud v)	Repression 11 sp	Basic First Aid 2 sp	Personal protection 5 sp	*)

*) Här tillkommer utanför modulsystemet t ex utbildning till chaufför (12 sp) och/ eller rökdykare (10 sp).

**) Station Officer är den högsta nivå man kan uppnå utan att vara vad som i Nederländerna kallas "Officer". Upp till denna nivå kan man säga att det är s k "lägre befälsutbildning" – jmf Sveriges brandförman.

***) På nivån "Assistant Divisional Officer" kan man snedda in från sidan genom att man t ex har några andra utbildningar, "diplomas" etc.

****) Även till nivån "Divisional Officer" kan en snedning in från sidan ske om man uppfyller vissa "högskolenivåer" mm.

*****) En "Chief Officer" utbildning är under utveckling. Den beräknas bestå av 12 obligatoriska moduler (antagande: att varje modul är ca 15 sp; ger totalt ca 2 år !?)

Utbildning till "Station Officer" och den överliggande Officersutbildningen genomförs vid / av NIBRA (the Netherlands Institute for Fire and Disaster management).

Genom den starka centralstyrningen och examinationssystemet regleras det mesta i olika reglementen, anvisningar och centrala läroböcker, t ex:

- "Algemeen brandweereexamenreglement"
- Lärobok i "Verbranding en blussing" för "Onderbrandmeester"
- Anvisningar för examineringsinstruktör; modul-examen

Examineringsanvisningarna innehåller såväl övergripande anvisningar som detaljerade examineringsinstruktioner. F n finns ca 1500 examinörer (olika brandbefäl), men man vill minska det antalet eftersom det är mycket svårt att uppdatera och underhålla deras kunskaper. Den decentraliserade utbildningen med många moduler och omfattande examineringsanvisningar gör systemet tungt ur administrativ synpunkt och risk finns att administrationen styr starkare än t ex verksamhetens behov ute på fältet.

Bilaga 3 Lämnade synpunkter angående behov av förändrad utbildning

Inom utredningen har synpunkter angående behov av förändrad utbildning inhämtats från de organisationer som utredningens ledamöter företräder samt från ett antal företrädare för räddningstjänsten i Sverige.

De framförda synpunkterna har strukturerats under fem rubriker; Utbildningsform, Förhindra olyckor och skadebegränsande åtgärder före olycka, Förbereda och genomföra insats, Åtgärder efter insats och Övrigt.

Utbildningsform

Räddningsverket:

- Utbildningen bör i högre grad vila på en vetenskaplig grund med kopplingar till Forsknings- och utvecklingsverksamhet
- Flexibla utbildningsmetoder inklusive distansutbildning bör utvecklas och införas
- Simuleringsmetoder bör utvecklas
- Sammanhållet system av grund-, fort- och vidareutbildning
- Utveckla samverkan nationellt och internationellt

Kommunförbundet:

- Förändring av utbildningssystemet behövs
- Utbildningen bör anpassas till kommunens behov
- Grundutbildningen av heltidspersonal bör ske före anställning
- Utbildningssystemet för räddningstjänstutbildning bör vara anpassat till utbildningar i samhället i övrigt
- Utbildning som tillgodoser behov av kompetens och samtidigt möjliggör rekrytering av deltidsanställda
- System för kontinuerlig vidareutbildning och kompetensutveckling

SKAF:

- Utbildningen ska vara eftergymnasial
- Utbildningen ska ge möjlighet till vidareutveckling inom yrket
- Det bör finnas yrkesrelaterade antagningskrav på nationell nivå
- Körkortsbehörighet ska ingå i utbildningen
- Utbildning inom ”brandmannaskolan” bör vara kompetenshöjande
- Systemet med SRV 4 skolor bör bestå. Likvärdig kvalitet är viktig.

- Satsa på fort- och vidareutbildning, denna utbildning bör bekostas av arbetsgivaren
- Inventering av vilka skolor och utbildningsanläggningar som är lämpliga för räddningstjänstutbildning bör genomföras
- Forsknings- och utvecklingsverksamhet är viktiga grunder för utbildningen
- Grundtankar från UTB 2000 bör bibehållas, möjlig utveckling från brandman till brandchef
- Omdefiniera dagens 1-åriga praktik till utbildning
- 5 års praktik bör utgöra inträdeskrav till utbildning för räddningsledare heltid
- System för och konsekvenser av kompletterande utbildning för nuvarande personal bör belysas

SKTF:

- Grundutbildning bör genomföras före anställning och bekostas av enskild
- Fortbildning bör vara ett arbetsgivaransvar
- Grundutbildning för hel- och deltidspersonal bör likställas
- Grundutbildningen bör vara postgymnasial och indelas i etapper eller block
- Användande av distansutbildning bör utvecklas
- SRV bör vara sammanhållande för all utbildning i högre befattningar vid verkets skolor som bör utvecklas till två räddningstjänsthögskolor, övrig utbildning bör genomföras vid c:a tio utbildningskårer i landet
- Befälskategorierna bör minimeras till en kategori

BRF:

- Det är inte sannolikt att enskilda personer är beredda att själva finansiera studier till deltidstjänst
- Grundförutsättningarna för tjänstgöring som hel- respektive deltidspersonal är olika
- Grundtankarna från utbildningssystem 2000 bör bibehållas
- I grunden bör det vara lika utbildning för hel- och deltidspersonal

Ledarna:

- Utbildningssystemet bör medge och befrämja ökade möjligheter till karriär inom yrket
- Utbildningen bör bedrivas i projektform med anknytning till befintlig räddningstjänst
- Utbildningen bör ge bredare kunskaper inom spektrat "Skydd mot olyckor" och därigenom skapa efterfrågan på kunskaper även utanför räddningstjänsten
- Utbildningen ska vara anpassad för framtidens behov i datakunskap

- Utbildningen ska möjliggöra samverkan med andra organisationer, privata företag och allmänhet

Kommunerna i utredningsgruppen:

- Utbildningen behöver förändras
- Systemet i sin helhet bör vara mer flexibelt beträffande karriärväxlingar, antagning till utbildning m m
- I utbildning bör finnas inslag av distansutbildning liksom utbildningsmöjligheter på hel- och halvfart
- Ett större ansvar för utbildning bör åvila den enskilde
- Grundutbildningen för brandmän och befäl bör vara gemensam
- Behovet av ständig vidareutbildning och utveckling inom yrket bör beaktas, jämför UTB 2000
- Utbildningssystemet bör medge snedningar och karriär

CF:

- Grundutbildning bör vara eftergymnasial utbildning av enskild. Detta ger ökad mångfald och jämlikhet samt ökad rörlighet och anpassning till övrig utbildning i samhället
- Utbildningen kan med fördel utföras vid Räddningsverkets skolor, men även andra bör få möjlighet att kunna utföra utbildningarna
- Tillsyn av utbildningen bör utföras av en utomstående organisation som är avskild från utbildningsanordnaren
- Det är Cfs bestämda uppfattning att påbyggnadsutbildningen vid SRV skola ska samordnas med brandingenjörsutbildningen vid LTH och leda till en civilingenjörsexamen
- Det bör bara finnas ovan angivna utbildningsväg i Sverige för att bli brandingenjör och räddningschef

Övriga:

- Grundutbildning bör genomföras vid SRV skolor
- Systemet bör medge organisations- och individanpassad utbildning
- Grundutbildning bör bekostas av enskild
- Fortbildning bör bekostas av arbetsgivaren
- Utbildningssystem bör vara flexibelt utformat för att tillfredsställa kommunernas individuella behov
- Utbildningsnivån bör höjas

Förhindra olyckor/skadebegränsande åtgärder före olyckan

Räddningsverket:

- Nytt system bör ge vidgad förebyggandeutbildning och bredare kunskapsbas på alla nivåer inom yrket
- Riskanalysarbete bör in i utbildningen
- Samhällsinformation bör vara en del i utbildningen
- Tillsynsverksamheten bör få genomslag i utbildningen

SKAF:

- Riskarbetet bör utgöra en grund för utbildningen
- Brandmän bör utbildas i förebyggande och ges rätt att utföra brandsyn

Ledarna:

- Utbildningen bör omfatta konsekvensanalyser
- Utbildningen bör ge utrymme för tillval av ämnen som framtidsanalys, beteendevetenskap, psykologi, samhällskunskap, mediakunskap och språk

Övriga:

- Förebyggande frågor blir allt viktigare och måste ges ökad omfattning i utbildningen

Förbereda insats/genomföra insats

Räddningsverket:

- Utbildningen bör främja en större samverkan geografiskt och sektorsövergripande
- Ämnena taktik, ledning och ledarskap bör utvecklas
- Ledning av insatser vid stora olyckor bör särskilt beaktas

SKAF:

- Förarutbildningen för räddningspersonal bör bekostas av arbetsgivaren och ingå i grundutbildningen
- Utbildning inom Farligt Gods bör förbättras/utökas
- Ambulanssjukvårdare och yrkesbrandmannarollen bör beaktas i utbildningen som bör innehålla mer sjukvårdsutbildning

Ledarna:

- Genomförande av kvalitetssäkring bör ingå i utbildningen

- Utbildningen bör stimulera nytänkande för att fortlöpande kunna införa nya tekniker och metoder

Kommunerna i utredningsgruppen:

- Beakta den drabbades behov i utveckling av utbildningssystem
- Lika grundutbildning för all personal beträffande insats-utbildningen

CF:

- Skydd mot olyckor som bas för utbildningen är positivt

Övriga:

- Lika basutbildning bör genomföras för all personal för operativa insatser

Åtgärder efter insats

Räddningsverket:

- Analys av olycksorsaker, statistik och insatsanalyser bör beaktas vid utbildningens utformning

SKAF:

- Restvärdesskydd bör observeras i utbildningen
- Räddningstjänstens roll i krisbearbetning bör vara del av utbildningen
- Arbetsledarrollen ska beaktas i utbildningen

Ledarna:

- Metoder för analys och utvärdering bör ingå i utbildningen
- Psykosocialt omhändertagande bör vara en del i utbildningen

Övriga:

- Räddningstjänstens informationsroll bör beaktas
- Uppföljning av tillbud bör inte glömmas som en del i utbildningen

Övrigt

Räddningsverket:

- Specialisering av verkets skolor av kompetens- och miljöskäl bör beaktas
- Kursutbudet bör vara flexibelt för att tillfredsställa olika behov och målgrupper, inklusive grupper utanför räddningstjänsten
- Hela spektrat Skydd mot olyckor bör beaktas i utbildningen

- Utbildningsnivån bör höjas
- Ledning av räddningstjänsten som en kommunal funktion bör beaktas
- Utbildningssystemet bör även inriktas på att stärka den enskildes förmåga
- Jämställdhetsperspektivet bör särskilt beaktas

Kommunförbundet:

- Utbildningen bör till sin karaktär utveckla och inte konservera
- Utbildningen bör tillfredsställa hela bredden i heltidsyrket
- Hela spektrat Skydd mot olyckor bör beaktas i utbildningen
- Observera den stora personalomsättningen inom 10-15 år, vilket påverkar utbildningsvolymer
- Öppna verksamheten för fler kompetenser
- Främja jämlikhet och motverka segregation
- Utbildning ska vara tillgänglig för alla som vill söka till en öppen utbildning

SKAF:

- Utbildning bör ske för hela skalan inom förebyggande-information-operativa insatser
- Beakta riskanalysarbetet i utbildningen
- Beakta kommande stor personalomsättning inom yrket
- Datautbildning bör infogas
- Gruppdynamik bör beaktas
- Utbildningssystemet bör verka för likvärdiga krav inom EU och Norden
- Samordning mellan förhållanden fred och krig bör beaktas
- Utvecklingen av pliktiga räddningsmän som rekryteringsbas bör beaktas
- Yrkesutbildningen bör ge legitimation
- Utveckla yrket för alla kategorier, utveckla ledarrollen

SKTF:

- Antagningskrav- och regler bör ses över
- Ansvaret mellan stat och kommun bör utklaras och ses över

Ledarna:

- Större både bredd och djup i utbildningen är nödvändig
- Ledarskapet i utbildningen bör utvecklas

- Utbildningen bör främja och möjliggöra internationella erfarenhetsutbyten
- Utbildningen bör ge kunskap om miljöpåverkan
- Utbildningen bör möjliggöra att eleverna speglar samhället i sin helhet var gäller kön, etnisk bakgrund m m

Kommunerna i utredningsgruppen:

- Utbildningen måste beakta ett framtida större ansvar hos den enskilda människan
- Utbildningen bör inte begränsas till brandsläckning
- För deltidspersonal kan ”heltidsanställd deltidare” vara den framtida lösningen, där personalen är tillikaanställd i annan kommunal verksamhet
- Behovet av skilda befälskategorier bör studeras
- Kopplingen mellan räddningstjänst och annan kommunal verksamhet för hela riskperspektivet bör beaktas inom ramen för hela spektrat Skydd mot olyckor
- Finansiering av utbildningen kopplat till totalförsvarsutbildning bör övervägas

CF:

- Räddningstjänsten måste kompetensutvecklas för att klara hela bredden i yrket

Övriga:

- Se till hela sektorn Skydd mot olyckor i de kommunala förvaltningar utifrån utbildningsperspektivet
- Utbildningen bör främja gränslös samverkan mellan kommuner och organisationer
- Behovet av befälsbefattningar bör ses över, nuvarande kategoriindelning är otidsenlig
- Miljöansvaret inom räddningstjänsten bör beaktas i utbildningen

Bilaga 4. Exempel på ämnesområden inom Skydd mot olyckor

Förhindra olyckor

Exempel på uppgifter som ligger under verksamhetsområdet ”Förhindra olyckor”:

- Olycksförebyggande arbete på bred front
- Påverkan på samhällsplaneringen
- Påverkan på fysisk planering
- Utbildning för att förhindra olyckor
- Verksamhet för internkontroll
- Påverkan på attityder och beteenden
- Verksamhet för skötsel och underhåll
- Sotning
- Brandsyn
- Tillsyn av 43§-anläggningar
- Tillsyn över hantering av brandfarliga varor
- Information och rådgivning till allmänheten
- Utformning av designregler
- Utformning av operatörsregler
- Utformning av checklistor
- Riskinventering och riskanalys
- Påverkan på trafikplanering – exempelvis standard på vägar
- Räddningstjänstlagen, den enskildes ansvar

Vidta skadebegränsande åtgärder innan olyckor inträffar

Exempel på uppgifter som ligger under verksamhetsområdet ”Vidta skadebegränsande åtgärder innan olyckor inträffar”:

- Olycksförebyggande arbete på bred front
- Påverkan på samhällsplaneringen
- Påverkan på byggprocessen
- Utbildning för att vidta skadebegränsande åtgärder innan olyckor inträffar
- Verksamhet för internkontroll
- Verksamhet för skötsel och underhåll
- Brandsyn
- Tillsyn av 43§-anläggningar
- Tillsyn över hantering av brandfarliga varor
- Installation av brandvarnare, airbag eller sprinkler
- Sektionering
- Bedömning av skyddsavstånd
- Materialval
- Information och ge råd till allmänheten
- Befolkningsskydd vid krig
- Riskinventering – riskanalys
- Verksamhet för trafikplanering – exempelvis standard på vägar
- Kompetenshöjning hos allmänheten för att vidta skadebegränsande åtgärder innan olyckor inträffar
- Räddningstjänstlagen, den enskildes ansvar
- Varningssystem vid stora olyckor
- Utrymningsvägar
- Brandventilation

- Brandvarnare – släckutrustning – larm för hem och offentliga miljöer
- Koppling till hemskyddet och svåra påfrestningar i samhället
- Kampanjer av olika slag
- Invallningar
- System för att styra om vatten och avloppssystem

Förbereda räddningsinsatser

Exempel på uppgifter som ligger under verksamhetsområdet ”Förbereda räddningsinsats”:

- Insatsplanering
- Påverka byggprocessen
- Orientering
- Utbildning för att förbereda räddningsinsats
- Övning
- Planering för räddningsvägar
- Planering för stigarledning
- Planering för brandventilation
- Planering för handbrandsläckare
- Varningssystem
- Samverkansavtal
- Rekrytering av personal
- Utarbetande av förslag till räddningstjänstplan
- Dimensionering och anskaffande av resurser för räddningstjänst
- Informering och råd till allmänheten
- Brandsyn
- Tillsyn av 43§-anläggningar
- Tillsyn över hantering av brandfarliga varor
- Samverkan med hälso- och sjukvården, polisen, socialtjänsten m.fl. vid planering av övning, insats m m
- I aktuella kommuner planering för medverkan vid statlig räddningstjänst, t ex fjällräddning
- I aktuella kommuner förberedande av räddningsinsats till sjöss (RITS-insats)
- Anskaffning och underhåll av materiel
- Planering för att vid radiakolycka ställa personal och utrustning till förfogande för mätning
- Beredskapsplanering för räddningstjänst under höjd beredskap och krig
- Standardrutiner
- Resurslistor – erfarenhetsutbyte
- Materialkunskap och hantering
- Fysisk träning
- Fördjupad riskanalys för särskilda objekt
- Skyddsutrustning
- Körkortsbehörighet

Genomföra räddningsinsatser

Exempel på uppgifter som ligger under verksamhetsområdet ”Genomföra räddningsinsats”:

- Släckning av bränder
- Dörrforcering
- Brandgasventilering
- Rökdykning
- Vattenförsörjning

- Steglivräddning
- Losstagnning av fastklämda personer
- Utrymning
- Avspärning
- Stoppande av utsläpp av farliga ämnen
- Ledning och samordning av räddningsinsats med annan verksamhet
- Massmediahantering
- Information och varning till allmänheten och berörda parter
- Underrättande av ägaren eller innehavaren om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning
- Påbörjande av restvärdesräddning
- I aktuella kommuner deltagande i RITS-insats enligt avtal
- Genomförande av strålningsmätningar
- Räddningstjänst under höjd beredskap
- Djurräddning
- Säkring av olycksplats
- Omhändertagande av skadad
- Räddningsfrånkoppling
- Rappellering
- Vattenlivräddning
- Bekämpning av oljeskada i mark och kommunalt vatten
- Kemykning
- Miljöräddning
- Hanterande av samband/radiokommunikation
- Stabsarbete
- Målstyrning av personal, personalens förmåga att improvisera på ett givet tema inom givna ramar
- Prio 1-larm (I väntan på ambulans)

Vidta åtgärder efter räddningsinsatser

Exempel på uppgifter som ligger under verksamhetsområdet ”Vidta åtgärder efter räddningsinsats”:

- Sanering
- Restvärdesräddning
- Bevakning på olycksplatsen
- Återuppbyggnad
- Insatsrapportering
- Erfarenhetsuppföljning
- Utredning av orsaker och händelseförlopp
- Återföring av erfarenheter
- Underrättande av ägaren eller innehavaren om behovet av bevakning, restvärdesräddning, sanering och återställning
- Underrättande till annan myndighet om missförhållanden som kan leda till annan olyckshändelse
- Biträdande av polismyndigheten vid brottsplatsundersökning
- Underrättande av miljö- och hälsoskydds nämnden eller länsstyrelsen om miljön blivit skadad
- Biträdande vid strålningsmätningar
- POSOM
- Utvärdering av insats

- Debriefing, eftersnack
- Uppföljning av insats och de beslut som fattats under insats
- Identifiering av brister i insats
- Återställning av materiel – reparationer
- Extern information
- Planering för undvikande av liknande olyckor i framtiden
- Spridning till kollegor av gjorda erfarenheter

Bilaga 5 Exempel på utbildningarnas innehåll

Grundutbildning för heltidsanställning. Exempel på innehåll.

Räddningstjänst i samhället (4 veckor påskola + 1 vecka praktik)

- Samverkan
- ”Räddningstjänstförknippad” lagstiftning
- Samhällets uppbyggnad
- Samhällskunskap
- Hur en kommun fungerar
- Ansvar (räddningstjänst fred och krig, svåra påfrestningar och internt skydd?)
- Den kulturella mångfalden
- Internationellt perspektiv

Förvaltnings- och organisationslära (5 veckor påskola + 5 veckor praktik)

- Datakunskap
- Företags- och organisationsekonomi
- Mål- och resultatstyrning
- Organisationslära
- Kvalitetsstyrning
- Arbetsmiljö och arbetarskydd
- Arbetsmarknadens avtal och regler
- Grunder i ledarskap
- Att arbeta i projekt

Vad är Skydd mot olyckor? (7 veckor påskola + 3 veckor praktik)

- Samverkan
- Riskhantering
- Miljö, hälsa och säkerhet
- Vad är en olycka?, Vad inträffar och var?
- Hot och risker
- Samhällsplanering
- Service och underhåll
- Brand- och olycksförlopp
- Ansvarsfördelning – stat, kommun, och den enskilde

Beteendevetenskap (10 veckor påskola, ev högskolekurs)

- Psykologi
- Sociologi
- Pedagogik
- Att arbeta i grupp (UGL)
- Etik och moral
- Informationsteknik

Förhindra olyckor (3 veckor påskola + 2 veckor praktik)

- Metodik
- Informera och ge råd
- Återkoppling av erfarenheter
- Olyckan och den sociala strukturen
- Samverkan
- Den enskildes ansvar
- Påverka attityder och beteende
- Kunna möta ”riskgrupper”
- Riskanalys
- Händelsekedjor

Åtgärder för att begränsa skador innan olycka inträffar (3 veckor påskola + 2 veckor praktik)

- Aktiva system
- Passiva system
- Informera och ge råd
- Metodik
- Tillsyn brandfarlig vara
- Genomföra enklare brandsyn
- Internkontroll
- Lås och larm
- Varningssystem
- Befolkningsskydd
- Samverkan
- 43§

Förbereda räddningsinsats (3 veckor påskola + 2 veckor praktik)

- Utryckningsförarutbildning
- Hälsa
- Yrkesrelaterad fysisk träning
- Övningsmetodik
- Insatsplanering
- Samverkan (med objekt och räddningstjänstorgan)
- Ledning/stab
- Dataapplikationer, t ex LUPP, GIS, RIB
- Brand- och olycksförlopp

Genomföra räddningsinsats (15 veckor påskola + 10 veckor praktik)

- Omhändertagande på skadeplats
- Miljöräddning
- Taktik
- Teknik
- Brandsläckning
- Rökdykning
- Losstagning
- Arbeta på hög höjd
- Kemdykning

- Samverkan
- Skogsbrandsläckning
- Kommunikationsolycka
- Djurlivräddning
- Ledning/stab
- Massmediahantering
- Brand- och olycksförlopp

Åtgärder efter räddningsinsats (4 veckor påskola + 1 vecka praktik)

- POSOM
- Olycksutredning/återkoppling
- Restvärde/miljö
- Insatsrapportering
- Återuppbyggnad
- Brottutredning
- Debriefing/avlastande samtal
- Sanering
- Insatsanalys
- Erfarenhetsåterföring

Preparandkurs före grundutbildning av deltidsanställda. Exempel på innehåll.

Preparandutbildningen ska ge de studerande en sådan kunskapsplattform att påföljande grundutbildning kan tillgodogöras. Kursen innehåller grundläggande kunskaper inom följande områden:

- Brand
- Räddning
- Kem
- Räddningstjänstmedicin
- Förebyggande/risk
- Ledning
- Kommunal beredskap

Grundutbildning för deltidsanställda. Exempel på innehåll.

Räddningstjänsten i samhället (1 vecka)

- "Räddningstjänstförknippad" lagstiftning
- Ansvar (räddningstjänst fred och krig, svåra påfrestningar och internt skydd?)
- Arbetsmiljö/Arbetarskydd
- Arbetsmarknadens avtal och regler
- Att arbeta i grupp

Vad är Skydd mot olyckor (1 vecka)

- Samverkan
- Riskhantering
- Miljö, hälsa och säkerhet
- Vad är en olycka? Vad inträffar och var?
- Hot och risker

Förbereda räddningsinsats (1/2vecka)

- Hälsa
- Samverkan (objekt och räddningstjänstorgan)
- Ledning
- Brand- och olycksförlopp

Genomföra räddningsinsats (5 veckor)

- Räddningstjänstmedicin
- Miljöräddning
- Taktik
- Teknik
- Brandsläckning
- Rökdykning
- Losstagnning
- Arbeta på hög höjd
- Första insats kemolycka
- Samverkan
- Skogsbrandsläckning
- Kommunikationsolycka
- Djurlivräddning
- Brand- och olycksförlopp

Åtgärder efter räddningsinsats (1/2vecka)

- Restvärde/miljö
- Debriefing/Avlastande samtal

Utbildning för räddningsledare med heltidsanställning. Exempel på innehåll.

- Räddningsledares ansvar och befogenheter
- Förbereda räddningsinsats
- Genomföra räddningsinsats
- Åtgärder efter räddningsinsats

Utbildning för räddningsledare med deltidsanställning. Exempel på innehåll.

Räddningsledares ansvar och befogenheter (12 tim)

- Ansvar och befogenheter enligt räddningstjänstlagstiftningen

Förbereda räddningsinsats (c:a 2 veckor)

- Taktik
- Ledning/stab
- Insatsplanering
- Brand- och olycksförlopp
- Övningsplanering
- Övningsmetodik

- Samverkan
- Arbetarskydd

Genomföra räddningsinsats (4 veckor)

- Arbetarskydd
- Omhändertagande på skadeplats
- Miljöräddning
- Taktik
- Teknik
- Brandsläckning
- Rökdykning
- Losstagning
- Arbeta på hög höjd
- Första insats kemolycka
- Samverkan
- Skogsbrandsläckning
- Kommunikationsolycka
- Djurlivräddning
- Brand- och olycksförlopp
- Ledning/stab

Åtgärder efter räddningsinsats (1 vecka)

- Insatsrapportering
- Olycksutredning/återkoppling
- Debriefing/avlastande samtal

Utbildning för tillsynsför rättare. Exempel på innehåll.

- Tillsyns- /inspektionsmetodik och teknik
- Presentationsteknik
- Kommunal och förvaltningslagstiftning
- Räddningstjänstlagstiftningen
- Sevesolagen
- Lagen om brandfarliga och explosiva varor
- Lednings- och kvalitetssystem (Emas, ISO 14000)
- Användning av IT-stöd
- Byggnadstekniskt brandskydd
- Utrymningsdimensionering
- PBL, BVL

Bilaga 6 Kostnadsberäkningar

Statens kostnader

Vid en jämförelse mellan nuvarande utbildningssystem för kommunal räddningstjänst och förslaget till nytt system beräknas de totala kostnaderna för Räddningsverket att öka med ca 30 Mkr. Kostnadsökningarna som redovisas nedan är endast en direkt konsekvens av ett nytt utbildningssystem. Volymer som ligger till grund för beräkningarna är hämtade från tabellen i avsnitt 3.6, "Framtida utbildningsvolymer".

Kostnaderna för respektive utbildning har beräknats med ledning av erfarenhetsvärden från tidigare utbildningar. Lokaler, utbildningsanordningar, lärare, utbildningsservice m m har därvid uppskattats för varje kurs utifrån de preliminära och övergripande kursbeskrivningar som utredningen hittills kunnat utforma.

Sammanfattningsvis ger det nya utbildningssystemet följande kostnadsförändringar:

Utbildning	Kostnadsförändring	Anm
A. GU heltid	+ 4 Mkr	Ökning av lärartid
B. GU deltid	+ 2 Mkr	Flexibel/distansutbildning
C. Räddningsledare heltid	+ 4 Mkr	Ny utbildning
D. Räddningsledare deltid	+ 0,5 Mkr	Distansutbildning
E. Tillsynsför rättare	+ 2 Mkr	Ny utbildning
F. Övr fort- och vidareutbildning	+ 15 Mkr	Ny utbildning
TOTALT	+ 27,5 Mkr	

Kommentarer kursvis:

A. GU heltid

Grundutbildningen för heltidsanställda innebär en stor ökning av antalet utbildningsdagar, vilket ger en beräknad kostnadsökning på 4 Mkr. Kostnadsökningen avser endast en utökad lärartid. Övriga resurser vid skolorna beräknas nyttjas i samma utsträckning som i nuvarande utbildningssystem.

B. GU deltid

Förändring av kostnaderna beräknas uppgå till 2 Mkr och avser den tillkomna flexibla utbildningen (distansutbildning/motsvarande). I övrigt beräknas kostnaderna bli oförändrade.

C. Räddningsledare heltid

Kostnaderna för utbildningen beräknas till 4 Mkr. Detta är en ny utbildning.

D. Räddningsledare deltid

Förändring jämfört med dagens utbildning är den tillkomna flexibla utbildningen (distansutbildning/motsvarande) om två veckor, vilket ger en kostnadsökning på 0,5 Mkr.

E. Tillsynsförrättare

Ny utbildning med en beräknad kostnad på 2 Mkr.

F. Övrig fort- och vidareutbildning

Totalkostnaden för övrig fort- och vidareutbildning beräknas uppgå till 30 Mkr. I utbildningen ingår bl a moment som i princip motsvarar dagens utbildning till brandmästare, förebyggande åtgärder mot brand för brandmästare och förvaltningskunskap för brandmästare, till en kostnad av 15 Mkr. Resterande 15 Mkr ska då betraktas som tillkommande utbildningar och är en kostnadsökning som ny utbildning. Volymen för fort- och vidareutbildning, och därmed dessa kostnader, är svår att beräkna eftersom en stor del av denna utbildning genereras av de kompetenskrav varje kommuner väljer för olika befattningshavare.

Kommunernas kostnader

Utbildning avseende heltidsanställd personal

GRUNDUTBILDNING

Den studiemedelsfinansierade grundutbildningen innebär att kommunerna anställer utbildade brandmän.

Kommunernas kostnader i dag för att erhålla en person i heltidstjänst består av rekryteringskostnader i form av annons och rekryteringsprocess samt anställningsutbildning vid egen kår. Dessa kostnader beräknas minska från 80 000:- till 60 000:-/person. Räknat på en total rekryteringsvolym om 200 personer innebär detta en årlig total kostnadsminskning om 4 Mkr.

Den nya grundutbildningen bedöms motsvara nuvarande utbildningsnivåer brandman heltid, brandförman heltid och förebyggande för brandförman. Dessa utbildningar kostar kommunen i dag för en person 160 000:- respektive 100 000:- och 40 000:-. I dag genomför inte alla brandmän utbildning till brandförman och förebyggandeutbildning. Under förutsättning att hälften av dem genomför denna vidareutbildning, som jämförelse, erhålls en kostnadsminskning i denna del som kan uppskattas till 46 Mkr.

Sammantaget ger detta en årlig kostnadsminskning om 50 Mkr för kommuner med anställda på heltid.

Den nya grundutbildningen innehåller en tredjedel av utbildningstiden som praktik vilken förutsätts handledas genom och i huvudsak bedrivs vid kommunal räddningstjänst. Kostnader för utbildning av handledare och genomförande av praktiken kan uppskattas till 80 000:-/elev/år. Detta är en ny kostnad som vid 200 elever/år innebär en årlig merkostnad om 16 Mkr.

FORT- OCH VIDAREUTBILDNING

Det nya utbildningssystemet förutsätter en kommunanpassad fort- och vidareutbildning av kommunal räddningstjänstpersonal på olika nivåer, inom ramen för ett livslångt lärande och möjlighet till personlig utveckling etc. Volymen av denna utbildning är, som angetts ovan, svår att bedöma men antas öka i det nya utbildningssystemet. Denna kostnad kan uppskattas till 200 000:-/person, vilket motsvarar fyra gånger dagens volym. För 200 personer per år blir den uppskattade kostnaden för fort- och vidareutbildning för landets kommuner då 40 Mkr.

Dagens brandmästarutbildning kostar 112 000:-/elev. Beräknat utifrån 50 elever/år medför detta en totalkostnad om cirka 6 Mkr/år. Denna kostnad ingår i princip i den nya fort- och vidareutbildningen.

Utbildning för deltidsanställd personal

Utbildningen för deltidsanställda brandmän föreslås förlängas med en veckas preparandutbildning, till två veckor, samt förlängas med tre veckors flexibel utbildning. Detta medför ytterligare personalkostnader samt andra kostnader i form av handledare/utbildare, lokaler och övningsanordningar. Utifrån beräknade behov av denna personalkategori, c:a 800 per år, och en uppskattad utökad kostnad per elev om 18 000:- innebär detta en total ökad kostnad för deltidsbrandmän om c:a 14,5 Mkr/år.

Utbildningen för deltidsanställda brandförmän som ersätts av utbildningen till räddningsledare deltid föreslås förlängas med två veckors flexibel utbildning till totalt 7 veckor. Kostnadsökningen för denna kategori uppskattas till 8000:- per elev. Bedömt behov är 250 räddningsledare per år, vilket gör en total kostnadsökning om cirka 2Mkr/år.

Vidareutbildning för t ex deltidsanställda stationschefer tillkommer, men har inte kostnadsberäknats.

Bilaga 7 Grundläggande högskolebehörighet

Grundläggande behörighet har den som:

- fått slutbetyg från ett nationellt program eller specialutformat program i gymnasieskolan/komvux och har lägst betyget Godkänd på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt program.

eller

- saknar slutbetyg och fått samlat betygsdokument från komvux med lägst betyget Godkänd eller betyg 1-5 i poängsatta kurser som motsvarar 90 procent av vad som krävs för ett slutbetyg från komvux

eller

- har avgångsbetyg från en fullständig, minst tvåårig linje/tvåårig specialkurs i gymnasieskolan eller avgångsbetyg 2 eller 3 från komvux (eller motsvarande) **och**
- har kunskaper i svenska och engelska motsvarande slutförd lärokurs om minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan eller etapp 2 på komvux; kunskaperna kan också styrkas med Svenska kurs B och Engelska kurs A med lägst betyg Godkänd

* Den tvååriga specialkursen ska i huvudsak vara uppbyggd som en tvåårig linje.

eller

- uppfyller kraven som s.k. 25:4, d.v.s. fyller minst 25 år senast under det kalenderår som utbildningen börjar och har varit yrkesverksam på minst halvtid i minst fyra år före det kalenderhalvår då utbildningen börjar och **kan styrka behörighet i:**
- Svenska kurs B med lägst betyg Godkänd eller 2 åk från tvåårig eller treårig linje eller etapp 2
- Engelska kurs A med lägst betyg Godkänd eller 2 åk från tvåårig eller treårig linje eller etapp 2

eller

- har en avslutad utländsk gymnasieutbildning. För vidare information om utländska betyg, se [Meritvärdering av betyg](#).

eller

- har folkhögskoleutbildning med intyg om grundläggande behörighet samt styrkt behörighet i samtliga kärnämnen. Grundläggande behörighet ger också folkhögskoleutbildning som avslutats före 1 juli 1998 och styrkts med intyg om allmän behörighet.

Vissa äldre utbildningar ger inte längre grundläggande behörighet och placering i betygsurvalet. Sökande med sådan utbildning som kan styrka grundläggande behörighet i svenska och engelska medges dispens från ålderskravet och kravet på arbetslivserfarenhet som 25:4. Sökande kan då konkurrera på resultat av högskoleprov men fr.o.m. vårterminen 2000 inte i betygsurvalet.

Observera att det dock inte gäller sökande som har avgångsbetyg från gymnasieskolans tvååriga specialkurser som i huvudsak uppbyggda som tvååriga linjer.

Den som uppfyller den grundläggande behörigheten endast som 25:4 eller genom en utbildning som inte kan ingå i betygsurvalet **måste göra högskoleprovet** för att ha ett värde att konkurrera med. Sökande som varken deltar i betygs- eller provurvalet kan mycket sällan beredas plats.

Bilaga 8 Förslag till författningsreglering

Nedanstående förslag till författningsreglering är avgränsat till frågor som rör kompetens och utbildning för befattningar i kommunal räddningstjänst eller i kommunal tillsynsverksamhet enligt räddningstjänstlagen. Förslaget är avsett att illustrera det system som föreslås i vår utredning. Omfattningen av regleringen får prövas av räddningstjänstlagsutredningen mot bakgrund av vad utredningsdirektiven innehåller om minskad detaljreglering.

Här tas inte heller ställning till på vilken nivå i normgivningshierarkin som regleringen ska ske, detta måste övervägas i samband med översynen av räddningstjänstlagen som helhet. Som framgår av kommentarerna inom parentes efter de olika paragraferna är innehållet i regleringen på utbildningsområdet i många avseenden beroende av innehållet i regleringen i övrigt.

Kompetenskrav

a § Räddningschefen skall ha avlagt brandingenjörsexamen enligt högskoleförordningen (1993:100) och genomgått Statens räddningsverks påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer.

(Det förutsätts att befattningen som räddningschef även fortsättningsvis skall vara författningsreglerad)

b § Personalen i en räddningsstyrka skall vara anställd på heltid eller på deltid.

Den som tjänstgör på heltid skall ha genomgått grundutbildning för heltidsanställning i kommunal räddningstjänst. Den som tjänstgör på deltid skall senast två år efter det att anställningen började ha genomgått grundutbildning för deltidanställning i kommunal räddningstjänst.

(Det förutsätts att förekomsten av räddningsstyrkor, liksom idag, skall framgå av författningstexten.)

c § Räddningsledare kan den vara som

1. har genomgått grundutbildning för deltidanställning i kommunal räddningstjänst samt grundutbildning för räddningsledare i kommunal räddningstjänst med deltidanställning,
2. har genomgått grundutbildning för heltidsanställning i kommunal räddningstjänst samt grundutbildning för räddningsledare i kommunal räddningstjänst med heltidsanställning, eller
3. har avlagt brandingenjörsexamen enligt högskoleförordningen (1993:100) och genomgått Statens räddningsverks påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer.

(Räddningsledarbegreppet behöver ses över. Eventuellt behövs differentierade bestämmelser om räddningsledning)

d § Tillsynsförrättare i en kommun kan den vara som, förutom att ha genomgått grundutbildning för kommunal tillsynsförrättare, har genomgått annan lämplig utbildning och förvärvat sådana erfarenheter som svarar mot behovet av tillsyn i kommunen.

e § Om det finns särskilda skäl, får länsstyrelsen medge att en lämplig person utses till räddningschef eller räddningsledare trots att han saknar föreskriven utbildning. Medgivandet skall begränsas för tiden intill dess befattningen kan tillträdas av någon som är behörig.

Utbildning

§ Statens räddningsverk skall genomföra

1. påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer,
2. grundutbildning för heltidsanställning i kommunal räddningstjänst,
3. grundutbildning för personal med deltidsanställning i kommunal räddningstjänst
4. utbildning till räddningsledare i kommunal räddningstjänst med hel- respektive deltidsanställning, samt
5. grundutbildning för kommunala tillsynsförrättare.

Räddningsverket skall vidare anordna fort- och vidareutbildning för den kommunala räddningstjänstens personal. Utbildningarna ska vara öppna för såväl anställd personal som för andra sökande och medge specialisering Särskilda kompetenshöjande program, bestående av ett antal delkurser, ska inrättas.

Behörighet

§ Behörig att antas till

1. påbyggnadsutbildning i räddningstjänst är den som avlagt brandingenjörsexamen enligt högskoleförordningen (1993:100).
2. grundutbildning för heltidsanställning eller deltidsanställning i kommunal räddningstjänst är den som har grundläggande högskolebehörighet samt särskild behörighet, lägst betyg godkänt i svenska A+B, engelska A, matematik A och samhällskunskap A.
(häruöver behövs krav på fysisk förmåga, simkunnighet samt innehav av körkort med lägst B-behörighet.)
3. utbildning till räddningsledare med heltidsanställning är den som har genomgången godkänd grundutbildning för heltidsanställning.
4. utbildning till räddningsledare med deltidsanställning är den som har genomgången grundutbildning för personal med deltidsanställning.

(För antagning till grundutbildning för kommunala tillsynsförare bör Räddningsverket få fastställa antagningsregler/urvalskriterier som inte har karaktär av behörighetskrav.)

Övergångsbestämmelser

§ Övergångsbestämmelser är för sin utformning bland annat beroende av slutligt innehåll i de olika utbildningarna och utarbetas därför senare.